

TARTALOM

Háy János	A kutyatartó lány (dráma)	3
▶	Változatok eklektikára (Zalán Tiborral Juhász Attila beszélget – III. rész)	51
Virág Ágnes	„Mert kertet legjobb kertbe rejtetni...” (Szolláth Katalin képzőművész kertjei)	69
▶	A 70 éves Füzi László köszöntése	
Lövétei Lázár László	Kétféle március idusa (vers)	93
Géczi János	Terzinák a madár után maradó helyről; Terzinák a halhatatlanságról; Terzinák bokorabbal (versek)	94
Bombitz Attila	Van egy irodalmi főszerkesztő (Füzi Lászlónak, a hetvenedikre)	97
Staar Gyula	A főszerkesztő (Füzi Lászlót köszöntő szavak)	100
Fekete J. József	A táborvezető összevonja a szemöldökét	107
Pécsi Györgyi	Appendix (A változások világaihoz)	109
Pintér Lajos	Száz	117
Gyenesei József	„Hát a múlt szelleme bujkál itt?” (A kecskeméti szeszfőzde 1945 utáni sorsa – I. rész)	122
Rigó Róbert	Két 1956-os hőstett Bács-Kiskun megyében	128
Virág Zoltán	Merítések és összegyűrások: a múlt lábra kaptatása (Balázs Attila regényessé hangolt irodalomtörténetéről)	135
Takáts József	Lakott szigettenger (Az értekező kispróza egyik műfajáról)	145

Szolláth Katalin képei (A címlapon: *Útvesztő a kertben* – Tisztelet Orosz Istvánnak – papír, tempera, homok, pác – 50×70 cm – 2023)

FORRAS

57. ÉVFOLYAM | 2025. 3. SZÁM

Megjelenik Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzata és
a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

SZÉPIRODALMI, SZOCIOGRÁFIAI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT ► Megjelenik havonként ► *Főszerkesztő: Füzi László*
► Kecskemét Megyei Jogú Város folyóirata ► Kiadja a Katona József Könyvtár; *Felelős kiadó: Bujdosóné dr. Dani Erzsébet*
könyvtárigazgató ► *A szerkesztőség címe:* 6000 Kecskemét, Piaristák tere 8.; *Telefonszáma: 76/500-550/111. mellék;* *Honlap-
cím: www.forrasfolyoirat.hu; E-mail cím: forras@forrasfolyoirat.hu* ► *Tördelés:* VideoPix Bt., Kecskemét; Tel.: 76/508-160;
videopix@videopix.hu ► *Nyomdai kivitelezés:* Print 2000 Nyomda Kft., Kecskemét, Nyomda u. 8.; Tel.: 76/501-240; Felelős ve-
zető: Szakálas Tibor

A szerkesztőség tagjai: **Buda Ferenc** (*főmunkatárs*), **Csenki Nikolett**, **Füzi Péter**, **Pál-Kovács Sándor Attila** (*szerkesztő*),
Bosznay Ágnes (*szerkesztőségi titkár*). A szerkesztésben közreműködnek: **Bahget Iskander**, **Komáromi Attila**, **Pintér Lajos** ►
Szerkesztőségi órák: kedd–csütörtök 10 és 12 óra között. ► Kéziratot nem őrzünk meg és nem adunk vissza! Terjeszti a Lapker
Zrt. 1097 Budapest, Táblás u. 32. ► Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest. Előfizetésben megren-
delhető az ország bármely postáján, és a kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban ([https://eshop.posta.hu/storefront/
hirlapok/m-veszet-es-kultura/forras/prodB040714.html](https://eshop.posta.hu/storefront/hirlapok/m-veszet-es-kultura/forras/prodB040714.html)), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu, telefonon 06-1/767-8262,
levélben a MP Zrt. 1900 Budapest. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu WEBSHOP-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/hirlapok/m-veszet-es-kultura/forras/prodB040714.html>), 1900 Budapest, 06-1/767-8262,
hirlapelofizetes@posta.hu. **Belföldi előfizetési díj: 7200,- Ft** ► Index: 25947 ► HU ISSN 0133-056X

Háy János

A kutyatartó lány

Szereplők

ÁGI, ötvenes nő

PETRA, negyven körüli nő

ANDI, Petra anyukája, hatvanas nő

DANI, Petra szerelme, negyvenes, esetleg ötvenes férfi

Három kutya

Az életkorok szükség esetén változtathatók, de fontos, hogy Petra abban a korban van, amikor egy nő már retteg, hogy lesz-e gyereke, hogy Daninak életkorban passzolnia kell Petrához. A három kutya közül kettő fajtatiszta és egy keverék. A színpadon (a darab elvárása szerint) csak egyszer van jelen három kutya, más esetekben kettő. A kutyák lehetnek gyerek szereplők vagy bábok is, adott esetben valódi kutyák, és természetesen ezen lehetőségek vegyüléke. A színészek és a kutyák közötti interakciót csak akkor jelzem, amikor dramaturgiailag fontos, amúgy a színész attól függően, hogy miképpen lesz megoldva a kutyák jelenléte rögtönözhet, hogy mikor szólítja őket, mikor csitítja, mikor simogatja stb., és a kutyák reakciója is az aktuális előadáshoz van igazítva.

Néhány apró jelenet vendégeskedik a nagyobb egységekben: jelenet a jelenetben. Az ott megsemmisített epizódszereplőket az épp játékban nem lévő színészek alakítják. Marika nénit például Andi, a rendőrt vagy Petra volt férjét Dani.

A díszlet minimális, az utca és a lakás jelzésszerű, az utcán lehet utcai pad, amire le tudnak adni adott esetben ülni, s így kevésbé statikus a jelenlétük. A legjobb, ha minden a színpadon van, és nincsenek feltűnő jelenetváltások, és a szereplők gond nélkül sétálnak jelenetből jelenetbe. A ruházat átlagos, nem kirívó viselet, esetleg Daniban felfedezhető egy kis piperkőcség, de nem kell túlzásba vinni. A nők csinosak, kutyasétáltatáshoz vannak öltözve, de nem látványosan (nem kell, hogy sportruhában legyenek pl.). Játoszható egyben és két részben is.

1.

Park vagy utca, kutyasétáltatás közben

ÁGI: Elváltál?

PETRA: Most jól bekérdezteél. Látszik rajtam?

ÁGI: Csak hogy mindig egyedül látlak.

PETRA: Meg a kutya.

ÁGI: Persze a kutya, másképp nem is találkoztunk volna.

PETRA: Különben el.

ÁGI: Miért?

PETRA: Mert egy fasz volt.

ÁGI: Ennyire egyszerű?

PETRA: Nem pont, azért nehéz volt.

ÁGI: Mi?

PETRA: Az az év, amíg ezt ki tudtam mondani. Meg rájönni arra, hogy ezt már évek óta ki akarom mondani, csak nem merem, mert azt hallod otthon, hogy a mi családjunkban nem szokás elválni.

ÁGI: Tényleg nem szokás?

PETRA: Dehogy, ez egy hülye duma, mindenki elvált, az összes rokonom.

ÁGI: Mi volt vele a baj?

PETRA: Kivel?

ÁGI: Hát a volt férjedd.

PETRA: Egyszerűen rossz volt. Először a szaga lett rossz.

ÁGI: Mi?

PETRA: A szaga. Egyszerűen megbűdösödött.

ÁGI: Fú, ez nagyon undorító.

PETRA: Ráadásul állandóan Pamacsnek hívta a kutyát.

ÁGI: Nem az a neve.

PETRA: Nem.

VOLT FÉRJ: Hívd már el ezt a hülye kutyát, itt ugrál rám.

PETRA: Mert szeret, és azt hiszi, hogy te is szereted.

VOLT FÉRJ: Nem, én utálok, és pontosan tudja, hogy utálok, azért jön mindig, hogy hátha megszeretem, ha ilyen lelkes.

PETRA: És nem?

VOLT FÉRJ: Hát kurvára nem. Pamacs, menj innen a kurva anyádba. Az összes kutya egy korrupt dög, annak kedveskedik, aki nem szereti.

PETRA: Nem Pamacsnak hívják.

VOLT FÉRJ: Mi?

PETRA: Mondom, nem Pamacsnak hívják.

VOLT FÉRJ: Mi a fasznak kell minden kutyának más nevet adni!

ÁGI: Mi a neve különben?

PETRA: Gombóc.

ÁGI: Miért hívta Pamacsnak?

PETRA: Az volt az előző kutyám neve. És ne tudd meg, hogy halt meg. Előtte megoperálták, aztán már nem ébredt fel.

ÁGI: Hú, ez tényleg brutál. Mint az apu.

PETRA: Ő sem ébredt fel?

ÁGI: De, ő felébredt, csak előtte megoperálták.

PETRA: És?

ÁGI: Hát, ő úgy halt meg.

PETRA: Hogy?

ÁGI: Ébren.

PETRA: Ez is brutál. Te is elváltál?

ÁGI: Nem. Én megelőztem.

PETRA: Hogyhogy?

ÁGI: A házasság a válás előszobája. És én ezt az előszobát messze elkerültem.

PETRA: Ez milyen jó mondás.

ÁGI: Nem én találtam ki, csak hallottam.

PETRA: És nincs senkid?

ÁGI: Időnként van valaki. De tudod milyenek.

PETRA: Milyenek?

ÁGI: Házasok, nekem már csak ők maradtak. Marad a maradék, érted.

PETRA: Ez is vicces.

ÁGI: Ráadásul összevissza hazudoznak, hogy kit hagynak el miattam.

PETRA: Kit?

ÁGI: Mondjuk a feleségüket, de a szemetebbje még a gyerekeket is mondja. Aztán persze nincs semmi. Pár évet elbaszol, és jöhet a következő. A végén meg ott állsz, hogy megöregedtél és nem tudod elhinni, hogy az ötven az új harminc, mert ötvenévesen már kurvára nem lehet gyereked például.

PETRA: Ez lehet azért előny is egy ötvenes nőnél.

ÁGI: Ezt hogy érted?

PETRA: Hogy nem vagy olyan veszélyforrás, mint egy olyan nő, aki fél szemet örökösen a biológiai óráján tartja.

Ági nevet

PETRA: Min nevensz?

ÁGI: Csak elképzeltem azt a nőt, aki fél szemet a biológiai óráján tartja, és csak a másikkal néz a férfira. Ah, hogy néz már ki!

PETRA: De ez tényleg előny egy ötvenes nőnél.

ÁGI: Lehet, de ez az előny hamar megkopik. Volt olyan faszi, pár évvel fiatalabb, csak pár évvel, aztán amikor egy ismerőssel találkoztunk, csak azt mondta rólam, egy barátom.

PETRA: Mi?

ÁGI: Hogy egy barátom. Bemutatom egy barátom. Érted, egy barátom, mert szégyellte, hogy nem egy harminccsal kavár. Egy barátom.

PETRA: Ez de rohadt megalázó!

ÁGI: Hát az. Totál ki vagy szolgáltatva, ez azért kibaszás a nőkkel.

PETRA: Hogy hívják a kutyádat?

ÁGI: Vidra.

PETRA: Vidra?

ÁGI: Igen, de egyáltalán nem is hasonlít rá.

PETRA: Mire, a vidrára?

ÁGI: Ja.

PETRA: Az egy állat, nem?

ÁGI: De.

PETRA: Nem tudom, milyen, még nem láttam.

ÁGI: Hát pont nem olyan, mint a kutyám.

PETRA: Ja, értem. De azért így nehéz elképzelni.

ÁGI: Mit?

PETRA: A vidrát.

ÁGI: Itt van, nem kell elképzelni.

PETRA: Az állatot.

ÁGI: Ja, főleg, ha csak annyit tudsz róla, hogy nem olyan.

PETRA: Egyedül élsz?

ÁGI: Nem, az anyuval. Már megszoktuk, hogy ketten.

PETRA: Az én apám is meghalt.

ÁGI: Hát ezek a férfiak gyenge anyagból vannak gyúrva. Rohadtul nem úgy van, mint a Bibliában, nem mi vagyunk belőlük gyártva, hanem ők belőlünk, de míg a gyártás zajlott, közben gyengült az anyag minősége.

PETRA: Vagy csak az alkohol erősebb.

ÁGI: Ivott?

PETRA: Nem tudom, kicsi voltam, amikor meghalt. De valószínű. A volt férjemnél éreztem, amikor egyszer rám lehelt, hogy ez az apu szaga. Részeg volt.

ÁGI: Az orrod tud emlékezni?

PETRA: Ja. Azt hiszi az ember, hogy mindent csak a gondolkodása tud, de az orrod is tud, meg a bőröd. Nem olyan a világ, mint amilyennek mondják. Az ember nem csak az agyával van jelen.

ÁGI: Hát az biztos, ha az agyammal lettem volna jelen, akkor ma biztos nem az anyuval élek.

PETRA: Hanem?

ÁGI: Valakivel, és lenne két gyerekem. Neked lett?

PETRA: Nem, pedig már az előző faszimmal is próbálkoztunk.

ÁGI: Biztos nem passzoltatok.

PETRA: Mi az, hogy nem passzoltunk, ezt hogy érted?

ÁGI: Hogy nem meddő nők vagy férfiak vannak, hanem meddő párok. Ezt a nőgyógyászom mondta.

PETRA: De egy csomóan akkor is teherbe esnek, amikor nem akarnak.

ÁGI: Tudom.

PETRA: Neked is volt?

ÁGI: Hagyjuk, mert sírok, ha rágondolok. Ez is egy szar döntés volt. Nagyon szar.

PETRA: Na, menjünk.

ÁGI: Kutyával különben jól lehet pasizni.

PETRA: Tényleg?

ÁGI: Persze, egy csomó magányos kutyás van, azok legalább megértik azt, hogy kutya.

PETRA: Hogyan kutya?

ÁGI: Hogy miért van.

2.

Park vagy utca, kutyasétáltatás közben, Petra és Dani összefut

DANI: Szia!

PETRA: Szia!

DANI: Bocs, csak a kutyák miatt. Nem vagyok ilyen leszólítgatós.

PETRA: Tudom, vagy látom, szóval igen.

DANI: Dani vagyok.

PETRA: Petra.

DANI: Akkor te is ilyenkor?

PETRA: Mi az, hogy ilyenkor?

DANI: Hát a kutyával.

PETRA: Ja, persze. Nemrég költöztem ide.

DANI: Azért találkozunk most először.

PETRA: Fú, milyen furcsa kutyád van.

DANI: Kutyamenhelyről van.

PETRA: Milyen fajta?

DANI: Főleg husky, de egy kicsit németjuhász is. De az ilyen kutyáknál ezt nem szokás megkérdezni. Én is csak onnan tudom, hogy beküldtem a vérért egy amszterdami laborba, és ott meg tudták állapítani.

PETRA: Van olyan, hogy kutyaszármazás-labor?

DANI: Persze, de csak viccből küldtem be, engem tényleg nem érdekel ez a származásdolog. Cézár, gyere ide!

PETRA: Hogy hívják?

DANI: Cézár.

PETRA (nevet): Mint a salátát? Ez vicces.

DANI: Nem, úgy, mint a Juliust.

PETRA: Milyen Juliust?

DANI: Julius Cézárt.

PETRA: Ja, már értem.

DANI: A tiédnek mi a neve?

PETRA: Gombóc.

DANI: Jó név, meg hasonlít is.

PETRA: Ezzel ugye nem azt akarod mondani, hogy el van hívva?

DANI: Dehogy, csak olyan kis pamacszerű.

PETRA: De nem Pamacs, hanem Gombóc.

DANI: Értem, csak nekem a pamacs kicsit olyan, mint egy gombóc.

PETRA: Nem olyan. A pamacs pamacs, a gombóc gombóc, vagy te el tudsz képzelni szilvás pamacsot?

DANI: Ja, persze, tényleg hülyén fogalmaztam.

PETRA: Hogyhogy menhelyről?

DANI: Gondoltam, egy ilyen kutya nagyon fog örülni annak, hogy van gazdája.

PETRA: És örül?

DANI: Hát igen, csak egy kicsit, szóval, vannak vele idegi problémák.

PETRA: Kivel nincsenek?

DANI: A tiéd, látom, hogy tenyésztőtől.

PETRA: Igen, de ez meg olyan, hogy a tenyésztéstől olyan, hogy tiszta gáz néha. Tudod, van olyan, hogy túl van tenyésztve.

DANI: Mint a francia bulldog, amelyik már levegőt sem tud venni rendesen, egész életét végigfuldokolja. Olyan, mintha valaki folyamatosan fojtogatná.

PETRA: Nem is tudom, hogy lehetett ilyen kutyát... Ráadásul akik szeretik, azért szeretik, mert olyan aranyosan szuszog, amikor valójában küzd a levegőért.

DANI: Azért szereted?

PETRA: Mit?

DANI: A kutyádat.

PETRA: Persze, hogy szeretem, az enyém.

DANI: Csak azért, mert a tiéd?

PETRA: Ha nem az enyém volna, akkor nem is ismerném.

DANI: Az igaz. Azért ebben a fajtisztaságban, szerintem, van valami gáz.

PETRA: Mi?

DANI: Hogy ez olyan, érted, hogy akkor az emberekről is lehetne így gondolkodni.

PETRA: Én az emberekről nem gondolkodok így.

DANI: Lehet, hogy csak tudat alatt, és azt fejezi ki a fajtiszta kutya, érted, a tudatalattidat.

PETRA: Te ilyen pszichológus vagy.

DANI: Ja, vagyis nem, csak néha olvasok ilyesmit.

PETRA: Jársz?

DANI: Hová?

PETRA: Hát pszichológushoz.

DANI: Dehogy járok, oda tényleg csak a hülyék mennek.

PETRA: Én jártam.

DANI: Bocs, nem úgy gondoltam, csak így kicsúszott a számon, mert ismerek olyanokat, meg hallottam, hogy tulajdonképpen a pszichológusok is mind zokni, tulajdonképpen azért rendelnek, hogy meggyógyuljanak.

PETRA: Ezt hogy érted?

DANI: Hogy valójában magukat gyógyítják azzal, hogy mások problémáival foglalkoznak.

PETRA: Nekem használt.

DANI: Látom, mert tök normális vagy.

PETRA: Mindig ilyenkor sétáltok?

DANI: Meg este is.

PETRA: Akkor szerintem holnap is fogunk találkozni.

DANI: Ja, csak úgy véletlen.

PETRA: A véletlen a legjobb. Ezért nem szeretem a társskeresőket, mert ott pont az nincs, hogy véletlen.

DANI: Akkor holnap véletlen, szia!

PETRA: Helló!

3.

Utca, telefonbeszélgetés, mindkét telefonáló látszik

PETRA: Szia, anyu, otthon vagy?

ANDI: Hol lennék?

PETRA: Bárhol lehetnél, nem?

ANDI: Nem. Soha nem vagyok sehol, csak otthon. És ez már így van harminc éve, mióta apád meghalt.

PETRA: Nem kéne mindig sajnáltatnod magad.

ANDI: Egyáltalán nem sajnáltatom magam. Ez az igazság.

PETRA: Akkor felmegyek.

ANDI: Persze gyere, legalább egy kis időre nem leszek egyedül.

4.

Az anya lakása, Petra és a kutya érkeznek

Petra a bejárati ajtó előtt, a kutya lelkesen ugrál: Mindjárt bemegyünk, Gombóc, nyugi! (Nyílik az ajtó) Szia!

ANDI: Szia, kislányom! (A kutya lelkesen ugrándozik) Milyen aranyos ez a kutya.

PETRA: És én nem vagyok aranyos.

ANDI: Persze, te is az vagy, mert a kutya olyan, mint a gazdája.

PETRA: Ezt honnét vetted?

ANDI: Olvastam valahol, hogy az állatok teljesen olyanok lesznek, mint a gazdájuk.

PETRA: Mert eleve olyat választ az ember, ami tetszik neki, és az embernek az tetszik, ami hasonlít rá.

ANDI: De ha nem hasonlít, akkor meg később kezd el hasonlítani.

PETRA: Jó, hagyjuk, ez tök hülyeség, senki nem hasonlít a kutyára vagy a macskára.

ANDI: De hasonlít, meg lehet figyelni. És nemcsak kívülről, hanem jellem-ben is.

PETRA: Hogy olyan lesz az ember, mint a kutyája?

ANDI: Vagy a kutya lesz olyan, mint a gazdája, lefigyeli a viselkedését. Marha okosak. Mindent értenek és mindent megtanulnak. Mint a házaspárok.

PETRA: Ezt hogy érted?

ANDI: Hogy egy idő után teljesen egyformák lesznek, mindenre ugyanúgy reagálnak, meg úgy beszélnek, hogy mi szeretjük a, és mondanak valami faszszágot, hogy mi szeretjük a romantikus vígjátékokat, de nem szeretjük az akciófilmeket, mi nem fogyasztunk cukrot, mi csak teljes kiőrlésű kovászos kenyeret eszünk. Néha még össze is öltöznek.

PETRA: Ja, meg egyforma bicajt vesznek.

ANDI: Az már tényleg mindennek az alja. Ezt legalább nem lehet a kutyákkal megcsinálni.

PETRA: Mit?

ANDI: Hát a közös bicajt.

Petra nevet: Mi lesz a sok közös cuccal?

ANDI: Mikor?

PETRA: Amikor elválnak.

ANDI: Külön tulajdonképpen hordhatják, mert ha nem együtt mutatkoznak, akkor nem látszik, hogy egyforma. (Nevet)

PETRA: Jó, hogy van ez a kutya.

ANDI: Jó, legalább nem vagy egyedül, de azért az jobb lenne, ha gyereked lenne vagy férjed.

PETRA: Akartam, de nem jött össze.

ANDI: Nem kellett volna elválni, ez a te döntésed volt.

PETRA: Ez nem olyan, hogy döntés, te is tudod, milyen volt, hogy egyáltalán nem szeretett. Azért is nem estem teherbe, mert a szervezetem tiltakozott az ellen, hogy olyantól legyen gyerekem, akit nem szeretek.

ANDI: Most ő nem szeretett, vagy te nem szeretted?

PETRA: Először ő, aztán már én sem. Ki tud olyat szeretni, akit nem lehet?

ANDI: Különben ez nem így van.

PETRA: Mi?

ANDI: A teherbeesés.

PETRA: De pontosan így. Van a szervezetben egy fék, hogy ettől az embertől nem lehet. Tiltakoznak a sejtjeid.

ANDI: Ha így lenne, akkor nem esnének teherbe azok, akiket megerőszakolnak.

PETRA: Mindegy, a lényeg, hogy nekem ezért nem sikerült.

ANDI: Én is teherbe estem az apádtól.

PETRA: Mert az apu, az apu volt.

ANDI: Hát én is ezt mondom.

PETRA: Ő olyan volt, hogy lehetett szeretni.

ANDI: Nem, egyáltalán nem volt olyan, csak én meséltem róla úgy, mintha olyan lett volna.

PETRA: Nem szeretett?

ANDI: Senkit. Pontosabban csak magát, de azt nagyon.

PETRA: Ez biztos nem így volt.

ANDI: Pedig pontosan így volt. Mindig azt kellett csinálni, amit ő akart. Oda sem figyelt, amikor szóltam hozzá, mert nem érdekelte.

PETRA: Akkor mért nem váltál el tőle?

ANDI: Előbb meghalt.

PETRA: Csak azért?

ANDI: Igen, azért. Nem maradt idő a válásra.

PETRA: Ez azért elég szarul hangzik.

ANDI: Szarul, de így igaz.

PETRA: Gombóc, odamész kicsit a nagymamához?

ANDI: Nem vagyok nagymama.

PETRA: Jó, de a kutya majdnem olyan, mint a gyerek.

ANDI: Nem egyáltalán nem olyan, a kutya csak kutya, soha nem válik önállóvá, ráadásul elég gyorsan elpusztul, kell vagy öt, ha azt akarod, hogy életed végéig legyenek. Szóval nem vagyok nagymama, amúgy nem is nézek ki még nagymamának.

PETRA: Jó, bocs. Csak tényleg olyan, hogy van kiről gondoskodni.

ANDI: Tudom, meg hogy a kutya azt csinálja, amit te akarsz. Nem kell senkivel egyezkedni.

PETRA: Ezt most mért mondod, én tudok alkalmazkodni.

ANDI: De a kutyához nem kell.

PETRA: Azért de, mert mindig gondolni kell rá, hogy enni, sétálni. Persze az tényleg jó, hogy nem nő meg, hogy mindig gyerek marad.

ANDI: Csak azért hiába gyerek, egy idő után sitty-sutty elpusztul, mint a Pamacs.

PETRA: Ezt nem kell mindig mondani, mert a Gombóc még csak pár éves.

ANDI: Jó tisztában lenni a realitással, hogy hány kutya egy élet.

PETRA: Tisztában vagyok. Különbözik meg azt akartam elmondani...

ANDI: Mit?

PETRA: Hogy megismerkedtem valakivel.

ANDI: Már megint?

PETRA: Hogyhogy már megint?

ANDI: Mindig meg szoktál.

PETRA: Nem szoktam mindig.

ANDI: A volt férjeddal is.

PETRA: Az mikor volt már?

ANDI: Előtte meg azzal, aki előtte volt.

PETRA: De egy ideje nem volt senkim. És ez most olyan, hogy neki is van kutyája.

ANDI: Kutyás barátság. Azt mondta a barátnőm, hogy kutyával még én is talál-nék valakit. Néha kölcsön adhatnád, hogy kipróbáljam.

PETRA: Szerintem már nem.

ANDI: Hogy érted, hogy nem?

PETRA: Hogy neked már kutyával se menne.

ANDI: Ennyire azért nem kéne biztatni. Nincs egy apja annak a...

PETRA: Kinek?

ANDI: Akivel megismerkedtél.

PETRA: Nem tudom, eddig még nem jutottunk, hogy apja.

ANDI: Azért nekem még van egy csomó lehetőségem, én egy jó választás vagyok. Zöldövezeti lakás, megtakarítások, meg még szerintem jól is nézek ki.

PETRA: Tényleg jól nézel ki. A suliban mindenki irigyelt, hogy ilyen szép anyukám van.

ANDI: Emlékszem.

PETRA: Mondjuk, az már húsz éve volt.

ANDI: Azért én még most is. Csak azt nem akarom, hogy valami lepusztult alak legyen, aki több időt tölt orvosánál, mint otthon.

PETRA: Ebben az életkorban ez már benne van a leosztásban.

ANDI: Ja, főleg, ha férfi valaki. Ráadásul, ha elvált férfi vagy özvegy. Ez is már milyen, hogy csak az teszi választhatóvá, hogy elvált, de ez teszi egyben választhatatlanná is.

PETRA: Ezt hogy érted?

ANDI: Az elváltak még rosszabb fizikai állapotban vannak, ez statisztikai igazság. Én meg nem akarok ápolónő lenni ahelyett a nő helyett, aki harminc év házasság után végre lepattintott egy félig alkoholista fickót.

PETRA: Teljesen.

ANDI: Mi az, hogy teljesen.

PETRA: Olyan, hogy félig alkoholista, olyan nincs, aki félig, az valójában már teljesen, csak még nem akarja bevallani.

5.

Park vagy utca, kutyasétáltatás közben

PETRA: Szia, de jó, hogy megint találkozunk.

A kutyák boldogan ugrálnak, összegabalyodik a póráz

ÁGI: Tudtam, hogy mikor jössz, és én is úgy időzítettem.

PETRA: Akkor te ugyanazt csináltad, amit én.

ÁGI: Hogyhogy ugyanazt?

PETRA: Hogy én is úgy időzítettem, hogy találkozunk.

ÁGI: Ja, tulajdonképpen azért találkozunk, mert mi mindig ugyanakkor visszük le a kutyát. Ha nem ugyanakkor vinnénk le, akkor mással találkozoznánk.

PETRA: Akkor ez egy véletlen, hogy mi így összebarátkoztunk. Ha máskor sétáltatnánk a kutyát, akkor mással barátkoznánk össze?

ÁGI: Igen.

PETRA: Hú, ezt még fel kell dolgoznom.

ÁGI: Mit?

PETRA: Hogy végül is attól függenek dolgok, hogy hány órakor viszed le a kutyát. Azért ebben van valami ijesztő.

ÁGI: Miért ijesztő az, ami megtörténik?

PETRA: Mert nem tőlem függ, hogy kivel barátkozom, hanem egy időponttól. Érted, ez azt jelenti, hogy nincs az egészben semmi személyes, nincs olyan, hogy te döntöttél, mert megszeretted a másikat, hanem azt szereted meg, aki épp ott van.

ÁGI: Figyelj, harminc éve tartok kutyát és én már ezt megszoktam, hogy így van. Az egész életem erről szól, aki azt mondja, hogy saját döntés és saját választás, az hazudik.

PETRA: Pedig az saját döntés volt, hogy a férjem. Igaz, egy rossz döntés, de az enyém volt.

ÁGI: Nincsenek saját döntések, csak szükségszerűségek. Mert kiből választasz magadnak társat, azokból, akik épp ott vannak, ne mondja már senki, hogy az osztálytársad vagy a fölötted járó fiúk direkt olyanok, hogy neked lettek odarendelve. Csak arról van szó, hogy azokat kell megszeretned, mert azok vannak ott. Ha például másik gimibe jártál volna, akkor azok a mások is épp ugyanazt a funkciót látták volna el. Benned van a szerelem.

PETRA: Bennem?

ÁGI: Igen, benned, és ebbe a vágyba, hogy kell hozzá valaki, belesétálnak azok, akik épp a közeledben vannak.

PETRA: De az véletlen, hogy a munkahelyen. Mert nem tudtad, hogy egyszer majd azon a munkahelyen fogsz dolgozni, és pont azokkal, akikkel dolgozol. Érted, úgy is lehet gondolni, hogy többszörös véletlen.

ÁGI: Többszörös véletlen?

PETRA: Igen, hogy véletlen, hogy épp ott dolgozol, és mekkora véletlen, hogy épp ott van az is, akibe beleszeretsz.

ÁGI: Ha máshová mentél volna dolgozni, akkor is ez történik, pedig teljesen más emberek vannak ott.

PETRA: Épp ez a lényeg, hogy más emberek.

ÁGI: Pont az a lényeg, hogy ez nem számít. A munkahely is olyan, mint egy iskola, hogy ott van annyi ember, amennyi ott van, és érdekes módon megtalálod a szerelmet az egyikben, akkor is, ha csak kettő van vagy egy.

PETRA: Ha egy van, akkor is?

ÁGI: Hát persze. Kurva idegesítő az egész. Pláne, ha csak egy van. Akkor még az sincs, hogy na, vajon melyik lesz, mert pont az az egy lesz, csak ki kell várni az időt, amíg.

PETRA: Milyen időt?

ÁGI: Először elmondja, hogy milyen aranyos felesége van, meg hogy merre mennek nyaralni, meg hogy milyenek a családi összejövetelek. Aztán lassan kiderül, hogy azért nem minden olyan felhőtlen, mint egy fagyitortás születésnap, és akkor van egy véletlen pillantás, meg érintés, ezután persze minden egy kicsit felgyorsul, mert mindketten tudjátok, hogy szabad a pálya. Az egész olyan unalmas, hogy nincs is kedvem elmondani.

PETRA: Te azért sokszor csalódtál, nem?

ÁGI: Miért gondolod?

PETRA: Biztos azért látod így, hogy minden szar meg unalmas.

ÁGI: Ez nem csalódás, hanem tapasztalat. Az ember megtanulja, hogy az egész szerelem egy hülye recept, amin végig kell menni, hogy kis élesztő, kis liszt, egy tojás sárgája, érted? És ez addig oké, amíg fiatal vagy, újra és újra elhiszed, hogy ebből tényleg lesz valami, valami olyan, hogy végérvényes, hogy most tényleg te leszel választva. De egy bizonyos életkor után persze a kutyának se.

PETRA: Azért a kutyának igen.

ÁGI (nevet): Ja, neki még igen. Azért van, mert ő megmarad azután is, hogy lejár a többiek szavatossága. Csak hát ő sem marad örökké. Tegnap voltunk állatorvosnál.

PETRA: És?

ÁGI: Mindegy, nincs kedvem elmondani. Nem is tudom, hány kutya egy élet, meg hogy a végén lehet-e vállalni, mi lesz vele, ha túléled, és ő ott marad.

PETRA: Ne haragudj, mennem kell, mert...

ÁGI: Nem kell magyarázkodni, tudom, az idő jelzett, hogy valaki más is most sétáltat. Nekem is volt ilyen.

PETRA: És?

ÁGI: Azóta nem járok azon az útvonalon. A kutyás dolog is olyan, mint a munkahelyi.

PETRA: Ez most nekem más lesz.

ÁGI: Mindenki azt hiszi, hogy vele minden más lesz, de ez egy rohadt nagy tévedés, mert mindenkivel ugyanaz történik.

PETRA: Ezt azért mondod, mert most neked nem jó.

ÁGI: Azért mondom, mert így van.

6.

Park vagy utca, kutyasétáltatás közben

DANI: Szia!

PETRA: Szia, megint összefutunk.

DANI: Hát igen, mert én ilyenkor szoktam sétáltatni a kutyát.

PETRA: Én is.

DANI: Tudom, azért is találkoztunk már tegnap is.

PETRA: Hú, kicsit zavarban vagyok.

DANI: Miért?

PETRA: Mert ez olyan béna jelenet.

DANI: Miért?

PETRA: Mert úgy kell csinálni, mintha véletlen összefutottunk volna, pedig már tegnap tudtuk, hogy ma össze fogunk futni.

DANI: Ja, mint egy rossz film, amikor az ember már előre tudja, hogy ki lesz a gyilkos.

PETRA: Azért ez egy kicsit más.

DANI: Miért?

PETRA: Esetleg azért, mert itt nincs gyilkosság.

DANI: Ja persze, hülye vagyok, persze hogy nincs, pont más van.

PETRA: De a kutyáink annyira jól kijönnek egymással! Látod?

A kutyák barátságosan viháncolnak

DANI: Hát, ha odanézek, akkor látom, de inkább téged...

PETRA: Mi van velem?

DANI: Téged nézlek.

PETRA: Pedig a kutyák úgy vannak, hogy szóval, nekik olyan egyszerű, nem?

DANI: Mi nem? Vagyis igen.

PETRA: Te különben...

DANI: Igen, egyedül élek, elváltam, és van egy kislányom is. Ugye, ezt akartad kérdezni?

PETRA: Hát igen, csak nem ilyen direktbe.

DANI: Hogy lehet ezt nem direktbe kérdezni?

PETRA: Például úgy, hogy nem kell hazasietned? Vagy kivel van a kutyus, amikor nem veled van?

DANI: Erre nem is gondoltam. Amikor ezt kérdezték tőlem, akkor azt kérdezték, amit te sem mertél megkérdezni direktbe?

PETRA: Igen, azt.

Dani elgondolkodik

PETRA: Most mi van, miért hallgatsz?

DANI: Csak visszagondolok, hogy kik kérdezték meg tőlem, hogy kivel van a kutyus, amikor nem velem.

PETRA: Sokan voltak?

DANI: Hát igen, és az jó, hogy te nem ezt kérdezted tőlem.

PETRA: De tulajdonképpen ezt, csak nem hagytad, hogy végigmondjam.

DANI: De azért veled egészen más.

PETRA: Mi más?

DANI: Minden, még a kérdés is.

PETRA: Milyen kérdés?

DANI: Mindegy, az a kérdés, ami ugyanolyan.

PETRA: Ja!

DANI: Ugye te is érzed?

PETRA: Mit?

DANI: Hát ezt.

PETRA: Nem, én nem érzem.

DANI: De látod, hogy a kutyusok is mennyire.

A kutyák összebújnak, játszanak

PETRA: Látom.

DANI: Akkor nekünk se kéne annyit szarakodni.

Dani próbálja megérinteni Petrát

PETRA: De, de... Nekem ez így egy kicsit gyors. Most váltam el, egy hónapja.

DANI: Akkor már egy hónapja teljesen szabad vagy.

PETRA: Igen, de azért maradt bennem egy feszültség, hogy kapcsolat, hogy annak mi a vége.

DANI: Hülyeség a végére gondolni, amikor az elején vagyunk.

PETRA: Hú, ebben tényleg nagyon igazad van.

DANI: Én olyan vagyok, hogy ami a szívemen, azt mondom is, szóval nem köntörfalazok, van nekem otthon...

PETRA: Mi?

DANI: Milyen tápot eszik a kutya?

PETRA: Én főzök neki.

DANI: Van otthon finom csirkehusi. Frissen főzve, nem féláras, majdnem romlott, hanem friss!

PETRA: Az szerintem jó lesz, de most nem is kell, hogy egyen, mert...

DANI: Jó, tudom, hogy nem kell, mert nem kell, de valamit mondanom kellett.

PETRA: Ez jó mondás volt.

DANI: Azért tényleg, nem mindig sikerül.

PETRA: Mi?

DANI: Jót mondani.

PETRA: De most sikerült.

DANI: Azért lett jó a mondás, mert neked mondtam. Attól lett olyan, mint egy szerelmes vers. Az is attól szép, hogy olyannak van írva, aki szép.

PETRA: Ez biztos így van?

DANI: Nem tudom, de ez is jól hangzik, nem?

PETRA: Jól, persze, hogy jól, csak nem igaz. Attól, hogy jó a közönség, egy színdarab még nem lesz jó, érted.

DANI: Ritkán járok színházba, szóval nem tudom. Akkor majd este, jó?

PETRA: Mi van este?
 DANI: Hogy akkor majd a délutáni séta után.
 PETRA: Nem most?
 DANI: Nem most, mert neked túl gyors, azt mondtad.
 PETRA: De már felvettem a ritmust.
 DANI: De nekem most nem jó.
 PETRA: Nem jó?
 DANI: Nem. Nem mondtam, hogy mennem kell valahová, mert munka?
 PETRA: Nem, egyáltalán nem mondtad.
 DANI: Bocs, akkor ez egy kis félreértés. Haragszol?
 PETRA: Nem. Te nem ilyen automata póráz használász?
 DANI: Nem.
 PETRA: Miért, az olyan, hogy akkor a kutya szabadabban tud lenni.
 DANI: Az csak látszatszabadság, ez olyan póráz, hogy ezzel lehet fegyelmezni, nincs olyan, hogy húsz méterre elcsatangolok, meg ilyesmi.
 PETRA: Nem tudom, azért én ezt jobban szeretem.
 DANI: Én is szeretem.
 PETRA: Miért?
 DANI: Mert a tied. Megfoghatom a kezed?
 PETRA: Nem szoktam ilyet csinálni, főleg, hogy csak most ismerkedtünk meg, vagyis tegnap. De különben meg.
 DANI: Hú, de kicsi a kezed.
 PETRA: Ez baj.
 DANI: Nem, mert csak a kezed kicsi.
 PETRA: Mi?
 DANI: Mindegy, akkor este, jó?
 PETRA: Jó.

7.

Telefonbeszélgetés, Andit és Petrát is látjuk

PETRA: Szia, anyu!. Ne rángass már!
 ANDI: Mi van?
 PETRA: Nem neked mondtam, csak a kutya be van buzulva, itt egy hülye macska.
 ANDI: Jaj, ez a kutya-macska ügy annyira szánalmas. Hogyhogy nem unják meg.
 PETRA: Miért unnák meg?

ANDI: Mindig ugyanazt csinálják. Jön a macska, aztán rohannak, mint egy őrült.

PETRA: Az emberek is ugyanazt csinálják, nem csak a kutyák.

ANDI: Mondjuk ez tényleg igaz. Mindenki egyforma, senki nem különbözik. Feljössz?

PETRA: Nem, vagy igen. Vagyis nem.

ANDI: Akkor most mi?

PETRA: Nem, most nem tudok, mert, most mindegy, mert nem tudom elmondani, mert olyan bonyolult.

ANDI: Mi lehet olyan bonyolult?

PETRA: Nem érdekes, kár volt belekezdenem.

ANDI: Belekezdtél valamibe?

PETRA: Mindegy, azt hittem, hogy bele, de tulajdonképpen nem.

ANDI: Jól vagy?

PETRA: Igen, csak egy kicsit, szóval még annál is jobban, ahogy eddig jól voltam.

ANDI: Ez jól hangzik. Valami történt?

PETRA: Tudod, az a férfi, akivel a kutyákat, tudod, mondtam a múltkor.

ANDI: Ja, az az elvált ember.

PETRA: Honnan tudod, hogy elvált? Te nyomoztál utána?

ANDI: Dehogyan nyomoztam, azt sem tudom, kiről van szó, a senki után meg még én sem tudok nyomozni.

PETRA: Akkor honnét tudod?

ANDI: Az ilyen lehet tudni.

PETRA: A gyilkosok is mindig így buknak le a krimikben.

ANDI: Milyen gyilkosok, mi van?

PETRA: Úgy buknak le, hogy megkérdezik, hogy mikor lőtték le, mire a nyomozó, én nem mondtam, hogy lelőtték. Szóval honnét tudod?

ANDI: Ebben a korban már mindenki elvált.

PETRA: Az is lehet, hogy nem is volt neki felesége.

ANDI: Na, azoktól menekülni kell, akiknek nem volt, mert azokkal van valami baj. De különben, aki kutyát tart, az biztosan elvált.

PETRA: Ez hülyeség, ez egyáltalán nem függ össze.

ANDI: De nagyon is összefügg. Elvált, és azért vett kutyát, mert ezzel akarja elcsábítani az elhagyott gyerekeket.

PETRA: Ezt most hogy érted?

ANDI: Hogy azt mondja, hogy ugye anyukád nem vesz nektek kutyát, ugye nem. Mire a gyerekek mondják, hogy nem, mert ki fogja sétáltatni, meg ki fog utána takarítani, meg ki fog vele lenni, amikor elutaznak valahová. Na, akkor jön az elvált férj, hogy:

ELVÁLT FÉRJ: Na, nézz csak be a kisszobába! Na, mi van ott?

GYEREK: Úristen, apu, ez egy igazi kutyus.

ELVÁLT FÉRJ: Örülsz?

GYEREK: De aranyos.

ELVÁLT FÉRJ: Ugye jó, hogy vettem, mert az anyu soha nem vett volna.

GYEREK: Majd elmondom otthon.

ELVÁLT FÉRJ: Itt is otthon vagy, főleg, hogy itt van a kutya is.

GYEREK: Nem vihetem magammal.

ELVÁLT FÉRJ: Anyu nem örülne neki.

ANDI: Ilyen szemétládák.

PETRA: Azért azt nem hiszem, hogy ilyenek.

ANDI: De, pont ilyenek. A te apád is ilyen volt!

PETRA: Nem, ő aztán tényleg nem volt ilyen, meg el se váltatok!

ANDI: Ilyen lett volna, ha nem hal meg azelőtt, hogy ilyen legyen.

PETRA: De ő, vagyis a Dani nem ilyen, mindig is volt kutyája.

ANDI: Ezt honnét tudod, már ezt is elmondta?

PETRA: Nem, csak látszik rajta. Ő egy kutyatartó típus. Megismerem.

ANDI: Nem is tudtam, hogy az ilyen is látszik egy emberen, hogy látod, én egy kutyatartó vagyok, te meg egy macskás, és ott van a kisebbség, a görényesek. A hörcsögösök az nem külön csoport, mert ők azok, akiknek a szülei nem vettek kutyát, szóval valójában kutyások.

PETRA: Anyu, most te rosszindulatú vagy.

ANDI: Dehogy vagyok rosszindulatú. Kérdezted, hogy van-e apja?

PETRA: Na jó, mindig csak magadra gondolsz, most le kell tennem, mert még egy kicsit rendbe akarom szedni magam, szia.

ANDI: Akkor nem jössz föl? Hallod? Szétnyomta. Ezt annyira utálok, hogy még beszélek, és már szétnyomja. Mindegy, felmegyek a fészbukra, kicsit körülnézek, meg lájkolgatok, azzal is telik az idő. Szétnyomta. Persze, ha én csinálnék ilyen...

8.

Park vagy utca, kutyasétáltatás közben, később lakás

DANI: Késtél.

PETRA: Hogyhogy késtem?

DANI: Korábbra vártalak.

PETRA: De nem volt megbeszélve idő.

DANI: Bennem azért volt olyan, hogy hatkor már itt leszel, és most fél hét van.

PETRA: Bocs. Vagyis most tényleg bocsánatot kell kérnem?

DANI: Nem, dehogy, de azért jó, hogy bocsánatot kértél, látszik, hogy figyelsz arra, hogy a másik mit érez.

PETRA: Ez neked annyira fontos?

DANI: Mi, hogy mit érzek?

PETRA: Nem, hanem az időpont.

DANI: Nem, csak az, hogy figyelnek-e arra, amit érzek, mert eddig olyan volt például a volt feleségemmel, hogy ő nem figyelt arra, és az nem volt jó.

PETRA: Azért váltatok el?

DANI: Igen, mert nem szeretett úgy, ahogy kellett volna, meg voltak gyanús körülmények is.

PETRA: Milyen gyanús körülmények?

DANI: Mindegy, erről nem szeretek beszélni, de amikor nem voltam otthon, mert nekem sokszor kell utaznom, akkor hát furcsa volt hazajönni.

PETRA: Mi volt furcsa?

DANI: Nem érdekes, ez már a múlté, de tényleg nem úgy voltak a lakásban a dolgok, ahogyan voltak, amikor elmentem.

PETRA: Ezt biztos csak beképzelted, nem?

DANI: Nem, szerintem meg úgy volt, de persze ő is azt mondta, hogy nem úgy volt, hanem úgy volt.

PETRA: Hogy?

DANI: Mindegy, már én sem értem, hogy hogy mondta, de nem úgy, ahogy kellett volna. Gyanús volt az is, hogy mindent tagadott.

PETRA: Mit?

DANI: Nem érdekes, mondom, hogy ez már a múlté, de én láttam, hogy máshol vannak a dolgok, meg a paplan is máshogy volt, vagyis nem volt sehogy, mert be volt ágyazva, az ágynemű meg ki volt mosva.

PETRA: Időnként azért ki kell, nem?

DANI: Persze, mindenre van magyarázat, de ha már magyarázkodni kell, ott már valami nincs rendben.

PETRA: Mi? Mi nincs rendben?

DANI: Tényleg nem érdekes, mert te másmilyen vagy. A férjed, vagyis a volt férjed, ott mi volt a gond?

PETRA: Sok minden, például, hogy nem szerette a kutyát.

DANI: Miért nem szerette?

PETRA: Mert az enyém volt.

DANI: Épp ezért kellett volna szeretni.

PETRA: Szerintem is, de ő pont nem.

DANI: Ez tényleg valóók.

PETRA: De te nem azért...

DANI: Mármost, hogy miért?

PETRA: Nem a kutya miatt?

DANI: Nem, dehogy, nekem utána lett kutyám, hogy tudjak valakiről gondoskodni, meg a lányom miatt.

PETRA: Van lányod?

DANI: Nem mondtam?

PETRA: Nem. Vagy nem figyeltem rá, hogy mondtad.

DANI: Azért furcsa, ha mondtam, és te nem figyeltél rá.

PETRA: Mert másra figyeltem, biztos azért. Meg csak úgy visszakérdeztem, mert különben emlékszem, hogy mondtad.

DANI: Ja, az más. Szóval van, és nagyon szeretett volna egy kutyát, a volt feleségem pedig nem, aki különben az anyja is.

PETRA: Gondoltam.

DANI: Sajnos én tudom is. Rettenetes, ha olyantól születik gyereked, akit később megutálsz. Látni a gyereken azt, hogy olyan, mint az anyja.

PETRA: Hát azért biztos nem olyan.

DANI: De olyan, csak kicsiben. Meg, hogy szeret.

PETRA: Az azért nagy különbség.

DANI: Ja, az a legnagyobb. És azóta, hogy elváltál, nem volt?

PETRA: Mi?

DANI: Hát valakid.

PETRA: Nem, azóta nem.

DANI: És közben?

PETRA: Hogyhogy közben?

DANI: Amíg a férjed volt.

PETRA: Hülye vagy, olyat soha nem csinálnék.

DANI: Vagy csak nem mondanád el, és ami nincs elmondva, az ugye nincsen.

PETRA: De, ami megtörténik, az van, akkor is, ha nincs elmondva.

Megállnak egy ház előtt

DANI: Megjöttünk.

PETRA: Itt laksz?

DANI: Igen.

PETRA: Saját lakás?

DANI: Persze. És te?

PETRA: Én is itt a közelben, csak albérletben.

DANI: Miért?

PETRA: Mert még nem sikerült eladni a közös lakást. Ha eladjuk, akkor egy kis kölcsön, és lesz nekem is.

DANI: De itt a környéken!

PETRA: Persze, aki zöldövezetben nőtt föl, az csak zöldövezetben tud életben maradni. Ez olyan, mint a kétszerkettő.

DANI: Ezt hogy érted?

PETRA: Hogy mindig négy.

DANI: Gyere!

PETRA: Megyek, csak a kutya kicsit fél.

DANI: Nem kell. Itt nem kell félni.

PETRA: Nekem se?

DANI: Neked végképp nem.

Ajtónyitás, sötét, esetleg szeretkezés hangban kicsit lejelezve

9.

Park vagy utca, kutyasétáltatás közben

ÁGI: Szia!

PETRA: Szia!

A kutyák ugrándoznak, összegabalyodik a póráz

ÁGI: Mindig ezt mondjuk.

PETRA: Mert mindenki ezt mondja, amikor találkozik.

ÁGI: Egy kicsit szét vagy esve.

PETRA: Én szét, a pórázok meg össze.

ÁGI: Nagyon vicces vagy ma reggel!

PETRA: Olyan éjszakám volt, hogy, hogy szóval jó, inkább nem mesélek róla.

ÁGI: Azt hiszed, nekem nem volt olyan éjszakám.

PETRA: Biztos volt, de most nincs, szóval, ezért jobb neked, ha nem mondom.

ÁGI: Egyszer olyan volt, hogy a szomszédok kihívták a rendőrséget.

PETRA: Hogyhogy?

ÁGI: Annyira jó volt, fú, még most is, érted, a hátgerincemben érzem.

PETRA: Mit?

ÁGI: Hogy annyira jó volt, hogy kiabálnom kellett. A szomszédok meg azt hitték, hogy...

PETRA: Hogy bántanak?

ÁGI: Ja. Kurva ciki volt, mert ott álltam egy törülközővel az ajtóban, és szemben velem meg egy egyenruhás fickó.

RENDŐR: Jó estét!

ÁGI: Jó estét!

RENDŐR: Valami baj van, asszonyom?

ÁGI: Dehogy, csak együtt vagyok az élettársammal.

RENDŐR: De nincs erőszak?

ÁGI: Erőszak, hát az biztos nincs, mondtam, és nevettem. A rendőr meg szaglászott, mert érezte a szagot, ami ömlött belőlem és a lakásból is. Akkor már a szomszéd is ott volt, hogy minden rendben, Ágika.

ÁGI: Igen, Marika néni.

MARIKA NÉNI: Ne haragudj, csak megijedtünk.

ÁGI: Nincs semmi baj Marika néni, csak azért voltunk hangosak, mert jó volt.

MARIKA NÉNI: Hú, ennyire.

ÁGI: Ennyire, Marika néni.

MARIKA NÉNI: Az nagyon jó, nekem soha nem volt ennyire jó, milyen hülyék voltunk a férjemmel, hogy nem úgy csináltuk, hogy ennyire jó legyen.

ÁGI: Marika néni, soha nem késő.

MARIKA NÉNI: Sajnos már késő.

ÁGI: De hát még lehetne!

MARIKA NÉNI: Nem akarja. Fél, hogy infarktust kap.

ÁGI: Attól pont nem, Marika néni. Attól csak jobb lesz a keringése.

MARIKA NÉNI: Meg már én sem akarom.

ÁGI: Miért, Marika néni?

MARIKA NÉNI: Mert már öreg. Fiatallal még el tudnám képzelni. Szoktam nézni neten.

ÁGI: Azért a Marika néni is megéri a pénzét.

MARIKA NÉNI: Unatkozok, Ágikám, valamit kell csinálni, hogy elteljen a nap.

PETRA: Én nem kiabáltam.

ÁGI: Nem kötelező.

PETRA: Csendben is tud jó lenni.

ÁGI: Persze, amikor belül kiabál az ember, hogy nyomd még, még, még, meg ezt akarom örökre, ki ne húzd, úristen, de jó...

PETRA: Hiányzik?

ÁGI: Persze hogy hiányzik, nem a férfi, hanem a szex, amihez sajnos férfi is kell, már ha heteroszexuális az ember.

PETRA: Te az vagy, nem?

ÁGI: Persze, bár már gondoltam arra, hogy nővel.

PETRA: Velem nem lehet.

ÁGI: Jaj, dehogy, ne érts félre, csak tényleg az van, hogy nekem már csak olyan szar férfiak jutnak, érted, eljutsz egy olyan korba, hogy vagy betegek, vagy pszichésen sérültek, vagy nincs pénzüik, vagy kurvára nem érdekli őket semmi. Megkérdezed, hogy mit csináljunk szombaton.

ÁGI: Csináljunk valamit holnap?

FÉRFI: Nekem mindegy.

ÁGI: De nincs olyan, amit te akarsz?

FÉRFI: Én azt akarom, amit te akarsz.

ÁGI: Olyan jó volna, ha te is mondanál valamit.

FÉRFI: Nekem jó az is, ha semmit.

ÁGI: Az egész tiszta gáz. És lehet, hogy egy hozzám hasonló nővel is jó tudna lenni, sőt jobb.

PETRA: Hát nem tudom, én még ilyenre nem gondoltam. Meg most tényleg nem is kell, mert a Dani...

ÁGI: Daninak hívják?

PETRA: Igen.

ÁGI: Az, akinek a menhelyi kutyája van?

PETRA: Igen. Ismered?

ÁGI: Már találkoztunk.

PETRA: Milyen?

ÁGI: Azt nem tudom, de vannak róla történetek.

PETRA: Milyen történetek?

ÁGI: Hogy szokott próbálkozni.

PETRA: Mindenki szokott. De veled ugye nem?

ÁGI: Dehogy, nem én vagyok a célközönség, neki fiatalabb kell.

PETRA: Fiatalabb?

ÁGI: Mindenkinek fiatalabb kell. Különben nekem is.

PETRA: Ja, az anyu is azt akarja.

ÁGI: Az jó, hogy még abban az életkorban is akarja az ember. Ezért érdemes élni.

PETRA: De ha hiába akarja, akkor azért szar.

ÁGI: Nem tudom, szerintem nem akarni a legszarabb, mert akkor tényleg lemondasz arról, hogy élets.

PETRA: Na, megyek, mert összecsuklok. Azért ez a dolog nem csak jó, fárasztó is.

ÁGI: Hát én is szívesen kifáradnék egy kicsit. Szeretnék úgy ébredni, hogy még a kutyát is elküldöm a picsába, hogy hugyozzon a szőnyegre, leszarom.

PETRA: Tényleg menj rá egy társskereső oldalra. Nem ciki, én is voltam rajta, meg egy csomó barátnőm.

ÁGI: Nem olyan, mint a húspiac?

PETRA: Elsőre olyan, de utána, végül is meg lehet szokni.
 ÁGI: Különben fent vagyok.
 PETRA: Nem is mondtad.
 ÁGI: Mert nem került szóba.
 PETRA: És?
 ÁGI: Szoktam randizni. Gazdi keres gazdit, ez a jelmondatom.
 PETRA: Ez nagyon vicces! Na, megyek! Szia!
 ÁGI: Szia!
 PETRA: Megint azt mondjuk.
 ÁGI: Mit?
 PETRA: Hogy szia.

10.

Park vagy utca, kutyasétáltatás közben, lehet az előző jelenet folytatása

PETRA: Jé, ott jön az anyám.
 ÁGI: Tényleg?
 PETRA: Aha, ott, látod?
 ÁGI: Persze hogy látom, egyrészt messzire még látok, másrészt egy színpadon vagyunk, és itt egyáltalán nincsenek távolságok.
 PETRA: Az igaz, mindig elfelejtem, hogy ez nem a valóság.
 ÁGI: Annyira beleéled magad?
 PETRA: Tulajdonképpen nem, csak tényleg el tudom hinni magamnak, hogy az vagyok, aki a szerep szerint vagyok.
 ÁGI: Ez a hiteles ábrázolás alapja.
 PETRA: Szia, anyu!
 ANDI: Sziasztok! Te vagy az Ági?
 ÁGI: Igen.
 Andi: Jaj, de édes kutyusod van neked is. Hogy hívják?
 ÁGI: Vidra.
 Andi: A vidra nem egy állat?
 ÁGI: De, azért vicces, mert egyáltalán nem hasonlít egy vidrára.
 Andi: Nem tudom, milyen a vidra.
 ÁGI: Az egy olyan állat, hogy...
 ANDI: Mindegy, nem kell elmondanod, a lényeg, hogy nem olyan, mint ez a kutya. Különben miről beszélgettetek?
 PETRA: Csak egy színdarabról, amiben szerepelnek kutyasétáltató nők.
 ANDI: Olyanok, mint mi?

PETRA: Pont olyanok.

Andi: Szívesen elmennék színházba, az olyan jó, hogy közel vannak a színészek, meg az biztos, hogy nem a mesterséges intelligencia csinálja.

PETRA: Ja, a színház maradt az egyetlen igazi valóság.

ÁGI: Figyelj, az ott nem a Dani?

PETRA: Hol?

ÁGI: Ott.

PETRA: Tényleg! Szia, Dani, gyere ide!

DANI: Sziasztok, micsoda véletlen.

PETRA: Nem annyira véletlen, mert mindig ilyenkor szoktál erre sétálni.

DANI: Az igaz, de mégis véletlennek látszik. Mert például az Ági nem szokott már itt lenni.

PETRA: Ti ismeritek egymást?

ÁGI: Mondtam, hogy ismerjük. Itt minden kutyás ismeri egymást, aki ugyanakkor sétáltat.

PETRA: Ja, tényleg, már el is felejtettem, hogy mondtad.

DANI (viccesen): Három kutya, négy gazdi.

ÁGI: Ez milyen jó könyvcím lenne. Tervezem, hogy írok a kutyámról egy könyvet. Egy olyat, ami hasznos minden kutyásnak, mert amit én átéltem a kutyámmal, az mindenkinek érdekes tud lenni, el tudja kerülni a kutyatartás gyermekbetegségeit.

ANDI: Furcsa a kutyatartás gyermekbetegségeiről beszélni. Mi az?

ÁGI: Hát nem a kanyaró.

DANI: Valaki nagyon hasonlít itt valakire.

ÁGI: Az én kutyám a tiédre, az ki van zárva!

DANI: Nem, a hölgy annyira hasonlít a Petrára.

ANDI: Szia, Andi vagyok, a Petra anyukája.

DANI: Fú, Petra, nem is mondtad, hogy ilyen csinos anyukád van!

ANDI: Hol van az már, tényleg legfeljebb koromnak csinos asszonya. Érted, a koromhoz képest jól nézek ki.

DANI: Ez egy vicc?

ANDI: Ja, kéményseprős.

DANI: Akkor ezt megjegyzem. De tényleg, nem akarok kedveskedni, mert nem vagyok olyan típus.

Andi: Neked milyen kutyád van? Ez milyen fajta?

DANI: Ez nem fajtatizta, ez olyan vegyes felvágott. A menhelyről hoztam.

ANDI: Hogyhogy? Nem volt pénzed rendesre?

DANI: De volt, csak a kutyatartás rendkívül megnöveli az ökológiai lábnyomomat, ezért választottam olyan kutyát, ami már eleve megvan, és ő akkor már eleve rendelkezik azzal a lábnyommal, és ez nem terheli akkor az én lábnyomomat.

ANDI: Mi?

PETRA: Mindegy anyu, nem érdekes, szóval nem anyagi okokból van a Daninak ilyen kutyája, hanem rendességből. Nekem mennem kell, ti még maradtok?

ANDI: Én is megyek veled.

DANI: Én még maradok.

ÁGI: Én is.

PETRA: Aztán nehogy valami olyan történjen.

ÁGI: Ha akartuk volna, már megtörtént volna, mielőtt veled megtörtént.

PETRA: Ezt hogy érted?

ÁGI: Hogy járhattunk volna már korábban is, ha akartunk volna, de nem akartunk.

PETRA: Ja, értem.

DANI: Akkor majd este, jó?

PETRA: Persze!

DANI: Szia, Andi, örülök, hogy találkoztunk.

Andi: Én is. Így legalább el tudom képzelni.

DANI: Mit?

ANDI: Hogy kivel tölti az időt a lányom.

11.

Park vagy utca, kutyasétáltatás közben, Petra hátranézeget az elhagyott szereplőkre

ANDI: Szimpatikus ember.

PETRA: Kicsoda?

ANDI: Hát az Ági.

PETRA: És a Dani?

ANDI: Ja, ő is. Mivel foglalkozik?

PETRA: Biztosításokkal.

ANDI: Az olyan, hogy nincs munkahelye?

PETRA: Tulajdonképpen otthon dolgozik, de sokat keres.

ANDI: Rávesz másokat, hogy kössenek hülye biztosítást, ami a végén nem fizet semmit, ha épp kellene.

PETRA: De fizet. Ha jár, akkor fizet.

ANDI: Bebizonyítják, hogy nem jár. A gyereket látogatja?

PETRA: Persze, bár most épp valami miatt nem tudtak találkozni.

ANDI: Hány éves?

PETRA: Negyvenkettő.

ANDI: Nem ő, a gyerek.

PETRA: Ja, nem tudom, hat vagy hét.

ANDI: Azért azt egy kicsit gyakrabban kéne.

PETRA: A felesége, helyesebben a volt felesége szívatja. Egyszerűen nem értem, hogy miért nem tud belenyugodni egy nő abba, ha nem kell. Miért kell állandóan szívatni a másikat.

ANDI: Mivel?

PETRA: Hogyhogy mivel?

ANDI: Mivel szívatja, és erre nem az a válasz, hogy mivel elvált tőle.

PETRA: Anyu, nem kell ilyen nagyon viccesnek lenni, már a Daninak sem kellett volna azt a kormos dolgot elmondani, ráadásul olyan hülyén nevetgélve.

ANDI: Nem nevetgéltem, csak próbáltam normális lenni, hogy ne miattam kelljen szakítanod. Szóval mivel szívatja?

PETRA: Hogy nem kapja meg a gyereket, ha nem emeli a tartásdíjat.

ANDI: Akkor emelni kell, nincs más megoldás, ha már olyan jól keres.

PETRA: Anyu, ez nem a te gondod.

ANDI: Úgy látom, a tiéd sem.

PETRA: Az enyém sem, mert ebbe nem lehet beleavatkozni.

12.

Park vagy utca, kutyasétáltatás közben

DANI: Kösz, hogy nem mondtad meg.

ÁGI: Mit?

DANI: Hogy volt az a pár alkalom.

ÁGI: Már elfelejtettem.

DANI: Én is. Végül is csak jobb híján.

ÁGI: Ezt hogy érted?

DANI: Hogy egyikőnknek sem jelentett semmit, meg sokat is ittunk.

ÁGI: Én nem ittam annyit.

DANI: Neked nem kellett, mert én fiatalabb vagyok.

ÁGI: Ezt most hogy érted?

DANI: Hogy nekem kellett több ital, hogy el tudjam fogadni, hogy egy idősebb nővel.

ÁGI: Ez most komoly? Most komolyan ezt mondod?

DANI: Miért, nem így van?

ÁGI: Ez egy szemét mondat volt.

DANI: Nem szemét, csak realista.

ÁGI: Azért te elég nagy fasz vagy.

DANI: Ne álmodozz!

ÁGI: Nem is tudom, hogy mehettem bele.

DANI: Nem volt túl nehéz.

ÁGI: Rohadt öntelt vagy.

DANI: Csak tudom, hogy ki vagyok, az nem önteltség, csak egészséges öntudat.

ÁGI: Mi van a lányoddal?

DANI: Most ez hogy jön ide?

ÁGI: Csak kíváncsi vagyok.

DANI: Már két hónapja nem láttam.

ÁGI: Hogyhogy?

DANI: Nem engedi a volt feleségem.

ÁGI: Nincs bírósági döntés róla?

DANI: Most meg akarja másítani.

ÁGI: Újra per?

DANI: Ja, távoltartási végzést akar.

ÁGI: Távoltartási végzés, az kemény. Miért?

DANI: Azt mondja, hogy fogdostam a gyereket.

ÁGI: És tényleg?

DANI: Hülye vagy? Az nem fogdosás, hogy megsimogatom. Az apja vagyok. Egy rohadék kurva, valamelyik másik büdös kurva mondta neki, hogy mit lehet csinálni, ha ki akar iktatni.

ÁGI: Azt akarja, hogy ne legyen apja a gyerekeknek?

DANI: Azt mondja, elég, ha egy szülő szereti, és az már megvan, meg ott az anyja is, az már így kettő. Különben az is utál. Mindig is utált.

ÁGI: Ez azért szemétség.

DANI: Az, de nem adom meg magam.

ÁGI: Hát nem olyannak ismerlek.

13.

Dani lakása, ölelkeznek

DANI: Mi ez a hang?

PETRA: Bent vannak a kutyák.

DANI: Nem szeretem úgy csinálni, hogy bent vannak.

PETRA: Én szeretem. Szeretem, ha látják, hogy boldogok vagyunk.

DANI: Nekem olyan, mintha valaki leskelődne. Mondjuk, a szembenlévő házból. Mintha színpadon csinálnánk, a nézők meg azt lenék, hogy mekkora.

PETRA: Mi mekkora?

DANI: Jó, ez egy nőnek nem számít.

PETRA: Különben számít, aki azt mondja, hogy úgy is jó, ha, szóval tudod, de ezt már én sem merem a kutyák előtt, mert még a végén elmondják.

DANI: Mi?

PETRA: Elmondják a többi kutyának. És akkor minden kutya úgy néz majd ránk, hogy tudja.

DANI: Ezt ugye nem gondolod komolyan?

PETRA: De. Tök komolyan gondolom, mert az állatok is gondolkodnak meg éreznek, olvastam egy könyvben. Amúgy véletlen jöttek be.

DANI: Az nem véletlen, ha nyitva hagyod az ajtót.

PETRA: Jó, a kutyák nem véletlen jöttek be, hanem mert nyitva volt az ajtó, de az ajtót véletlen hagytam nyitva. Szóval ez tulajdonképpen véletlen.

DANI: Kiviszem őket.

PETRA: Ne hagyd abba, csináljuk tovább!

DANI: Nem tudom úgy, hogy hallom őket.

PETRA: Ne hagyd abba, kérek! Tényleg, most ne, mindjárt jó lesz.

DANI: Te tudsz úgy, hogy beszélgetünk közben?

PETRA: Úgy még jobb is! Nagyon jó veled, most nagyon jó!

DANI: Ezek a hülye dögök.

PETRA: Ne hagyd abba!

DANI: Jó, csinálom!

PETRA: Jó lesz, nagyon jó lesz!

DANI: Na, még egy kicsit! Most. Végre.

PETRA: Vigyáztál?

DANI: Persze, mindig szoktam. Jó volt?

PETRA: Nagyon. Nem érezted, hogy mennyire?

DANI: De éreztem, csak néha a kutyák miatt.

PETRA: Nem volt még senkivel ilyen.

DANI: Akkor ez olyan, mintha először velem csinálnád?

PETRA: Pont olyan, mindent elfelejtettem, ami előtte volt.

DANI: Én is.

PETRA: Neked is most a legjobb, mármint hogy velem?

DANI: Igen. Hiába, nem mindenkivel ugyanolyan.

PETRA: Ezt hogy érted?

DANI: Hogy vannak fokozatok. Van, aki ezt is szarul csinálja.

PETRA: A feleségeddel...

DANI: Arról inkább ne beszéljünk.

PETRA: Miért?

DANI: Mert voltak ott gondok, hogy nem tartotta magát ahhoz, amiben megállapodtunk. És nem kellett volna a legjobb haverommal.

PETRA: Bocs, ne haragudj, nem akartam így belekérdezni.

DANI: Ja, és ráadásul meg sem mondta az igazat.

PETRA: Az ember ezt nem szereti megmondani, csak akkor, ha tényleg szakítani akar.

DANI: Akkor ő nem akart?

PETRA: Ha nem mondta meg, akkor nem.

DANI: A haverom is, érted, a haverja feleségével.

PETRA: De te nem ilyen vagy?

DANI: Én nem szoktam olyat csinálni, amit nem szoktam.

PETRA: Jó, persze, csak úgy kérdeztem.

DANI: Ja, nem is mondtam, elvállalnád pár napra a Cézárt?

PETRA: Miért, mi lesz?

DANI: Vidéken van ilyen továbbképzés, és oda nem lehet kutyát vinni, ez még nem egy kutyabarát biztosító.

PETRA: Pedig ha nem lesz az, akkor egy csomó ügyfelet elveszítetek.

DANI: De mi nem kutyákat biztosítunk, hanem életet, meg lakást, meg ilyesmit.

PETRA: De megtudják, hogy nem kutyabarát, és nem bíznak benne a kutyabarátok, Budapesten például a lakosság több mint fele kutyatartó. És szerintem a vidéki városokban is, például Kecskeméten. Azt a színdarabot például, amiben nem szerepelnek kutyák, már csak félházzal lehet játszani.

DANI: Ja, már értem, ha úgy hirdetnénk, hogy kutyabarát biztosító, akkor nagyobb kedvet kapnának a kutyatartók. Azért neked nagyon vannak ötleteid.

PETRA: Voltam pár évig péeres.

DANI: Fel fogom vetni.

PETRA: Meg szerintem az is jó volna, ha lehetne kutyára is biztosítást kötni. Kutyáélet-biztosítás.

DANI: Kutyáélet-biztosítás, ez nagyon jól hangzik.

PETRA: Pedig nem is gondolkodtam rajta, csak úgy jött.

DANI: De ezzel nem arra biztatnánk a kutyatartókat, ha megszorulnak, akkor kinyírják a kutyájukat?

PETRA: Miért?

DANI: Biztosítási csalás.

PETRA: Ez nagyon vad ötlet. Szerinted vannak ilyen emberek?

DANI: Akik a férjüket kinyírják, azoknak egy kutya meg se kottyan.

PETRA: Kutyagyilkosságok. Ez is egy piaci rés, mármint a bűnügyi sorozatok terén. Jó, ez lehet, hogy nem lenne sikeres. Ha mondjuk, Rex felügyelőt kinyírják, rögtön mindenki kikapcsolná a készüléket. Kutya csak nyomozó lehet.

DANI: Akkor vállalod?

PETRA: Persze hogy vállalom. Így még jobb is, mert ők is szeretik egymást!

DANI: Ez miért is jó?

PETRA: Hogy jól elvannak egymással. Nem lesznek egyedül, mint egy egyke, aki örökösen a szüleit nyúzza, hogy valaki játsszon vele.

DANI: Neked nincs testvéred?

PETRA: Nincs. Neked?

DANI: Nekem sincs.

Második rész

1.

Park vagy utca, kutyasétáltatás közben

ÁGI: Szia!

PETRA: Szia! Most mi van?

ÁGI: Csak hogy ez a szia már volt egyszer.

PETRA: És még lesz is.

ÁGI: Az ember mindig ugyanazt csinálja.

PETRA: Most mire gondolsz?

ÁGI: Hogy állandóan szíázunk például, úgy, hogy ott van mellettünk a kutyánk.

PETRA: Hol lenne a kutyánk, azért vagyunk itt, mert itt van a kutyánk. Ha nem lenne kutyánk, akkor biztosan máshol volnánk.

ÁGI: Hogyhogy egyedül?

PETRA: Nem egyedül, most mondtad, hogy itt vannak a kutyák is.

ÁGI: Jó, nem úgy gondoltam, hanem tudod, hogy hogy gondoltam.

PETRA: Nem, nem tudom. Szeretem, ha pontosan fogalmaz valaki.

ÁGI: Hogyhogy nincs veled a Dani, de itt van az ő kutyája is?

PETRA: Na, erről van szó, ez egy pontos kérdés.

ÁGI: Akkor válaszolsz is?

PETRA: Persze. Elment vidékre.

ÁGI: Konferencia?

PETRA: Igen, honnét tudod?

ÁGI: Általában arra szoktak járni a férfiak.

PETRA: Ezt most miért mondasz ilyen furán?

ÁGI: Mindenki tudja, miről szól a konferencia meg a továbbképzés.

PETRA: Miről?

ÁGI: Csak arról, hogy mindenki bebasszon és összevissza dugjanak egymással. Napközben még öltönyös meg kiskosztümös gyógyszerügynökök voltak, reggelre meg... Na mindegy. A takarítónők tudnának mesélni.

PETRA: Ez hülyeség.

ÁGI: Volt ilyen pasim. Aztán amikor hazajött öt nap után, érdekes, egyáltalán nem akart velem lenni. Azt mondta, nagyon kimerítő volt a konferencia.

PETRA: Mert biztos kimerítő volt. Végighallgatni azt a rengeteg előadást, meg még szünetben is interakcióban, érted, az azért tényleg nagyon kimerítő.

ÁGI: Ja, én is erről beszélek, hogy szünetben is interakció. Beszélhetünk így is, mint a titkos ügynökök, hogy mindennek fedőneve van: interakció. Hát szerintem is az fárasztja ki őket.

PETRA: De a Dani nem olyan.

ÁGI: Biztos vagy benne?

PETRA: Biztos.

ÁGI: Kéne a telefonjára valami követőt szerelni. Ma már mindent meg lehet oldani.

PETRA: Ilyet csak a leghülyébb nők csinálnak.

ÁGI: Jobb hülye nőnek lenni, mint olyannak, akit átbasznak.

PETRA: Én nem vagyok ilyen és nem is leszek.

ÁGI: Pedig ha rátennéd, akkor hiába jön elő, hogy erre jártam meg arra, mert ilyen dolgom volt meg olyan. Az ember csak ránéz a követőre, és felteszi a kérdéseket. Miért voltál Siófokon ma 12 órakor? A válasz: egy ügyféllel találkoztam. És másnap 24 órakor? Válasz: Akkor is egy ügyféllel találkoztam. Igen? Igen. Ez már gyanús, nem?

PETRA: Miért? Könnyen lehet, hogy igazat mond.

ÁGI: Ezt te se gondold komolyan. Egy férfi soha nem mond igazat. Ez az alap. Akkor sem, ha igazat mondhatna, mert semmi olyat nem csinált, ami miatt hazudni kellene. De már akkor elkezdli begyakorolni a hazugságot, amikor igazat is mondhatna, hogy amikor tényleg hazudnia kell, akkor zökkenőmentesen tudjon hazudni. Csak összefut egy haverjával, és mit mond otthon?

PETRA: Mit?

ÁGI: Ne haragudj, megcsúszott a megbeszélés a szlovák kollégákkal.

PETRA: Ez hülyeség. Senki nem szeret hazudni.

ÁGI: Azt kell elérni, hogy ne is hazugság legyen. Ez olyan, mint a színészképzés, hogy megtanulod, hogy hogyan hited el a közönséggel, hogy te vagy például Júlia, vagy Anna Karenyna, esetleg egy modern felfogású előadásban Otelló. Szóval, ez a férfiképzés lényege is, úgy mondani hazugságot, hogy teljesen olyan legyen, mintha igaz lenne.

PETRA: Senki nem hiszi egy színésztől, hogy ő Otelló, mindenki tudja, hogy színész, ráadásul nem is néger.

ÁGI: Mégis hiszel neki, ha nem hiszel, akkor kiesel az előadásból vagy a párkapcsolatodból. Fontos, hogy legyenek benne valós elemek. Hogy mondjuk, a helyszín az megfelel a valóságnak, csak az időpontban van csúsztatás, vagy az időpont helyes. A hazugságot persze meg kell előre alapozni. Egy gyors telefon:

FÉRFI: Teljesen kikészülök ettől a konferenciától. Egyszerűen itt mindenki hülye, ráadásul még téged sem tudlak hívni, na, már szóltak is, hogy menjek.

Egy gyors esemes a szerető mellől az ágyból, hogy mennyire hiányzol. Írt esemest?

PETRA: Igen, írt.

ÁGI: És mi volt benne?

PETRA: Hogy mennyire hiányzom.

ÁGI: Na, ez az, erről beszélek. Mikor jön haza különben.

PETRA: Holnap.

ÁGI: Két éjszaka?

PETRA: Kettő.

ÁGI: Az nem kevés! A kutya bírja?

PETRA: Szeret velünk lenni.

2.

Dani lakása

DANI: Szia, megjöttem.

PETRA: Szia! Már vártalak, meg persze a kutyusok is.

DANI: Hiányoztál!

PETRA: Te is. Ez a három nap azért elég sok volt.

DANI: Csak egy.

PETRA: Ezt hogy érted, hogy egy?

DANI: Csütörtökön még itthon voltam, és most szombat van, és már itthon vagyok. Szóval csak a péntek volt igazából nap.

PETRA: Nekem háromnak tűnt, mert szerintem három is volt.

DANI: Jó, hagyjuk. Minden rendben?

PETRA: Persze, minden oké.

DANI: A kutyák? (Megsimogatja Cézárt)

PETRA: Semmi gond, jól elvoltak egymással.

DANI: Biztos, hogy nem volt semmi gond hétvégén?

PETRA: Mármint a kutyákkal?

DANI: Arra is gondoltam.

PETRA: Mondom, hogy nem.

DANI: Meg másra is.

PETRA: Milyen másra?

DANI: Hogy nem találkoztál-e valakivel, most hogy így szabad volt a hétvége?

PETRA: Kivel találkoztam volna?

DANI: Hát mindenkinek van olyan naptárja, amiben van egy lista.

PETRA: Milyen lista?

DANI: Akiket fel lehet hívni, ha épp egyedül van, mert a másik elutazott egy továbbképzésre.

PETRA: De nekem nincs.

DANI: Na, nem kell hazudni, nekem nyugodtan elmondhatod.

PETRA: De nincs mit elmondani, mert nincs.

DANI: Akkor a fejedben van.

PETRA: A fejemben? Nincs a fejemben, hülye vagy?

DANI: De, de ott van, én tudom, hogy ott van, hogy amikor nincs más, akkor kit kell felhívni.

PETRA: Neked van ilyened?

DANI: Nekem van, de nem is tagadom, de nem kell használnom, mert te vagy.

PETRA: Most mit akarsz ezzel?

DANI: Hogy látom a kutyákon, hogy láttak valamit.

PETRA: Mit láttak volna?

DANI: Ott van az arcukra írva, és rajtad is látom, hogy valami történt.

PETRA: De nem történt semmi. Minek kellett volna történnie? Elvittem a kutyákat sétálni, és az Ágival találkoztam.

DANI: Most én ezt tényleg rendesen kérdeztem meg tőled, olyan kedvesen, miért nem lehet akkor rendesen válaszolni, miért kell mindjárt hazudni.

PETRA: De én nem hazudok, mit hazudnék?

Dani (eddig visszafogott, fojtott agresszióval beszélt, most egyre erőteljesebben és agresszívebben, a kutyák összebújnak félelmükben): Azért hazudsz, mert azt mondod, nem hazudsz, olyan vagy, mint a bűnözők, mindegyik ott bassza el, hogy tagad. Ebből tudja a rendőrség, hogy ő a tettes.

PETRA: Hülye vagy, hagyjál már!

DANI: Tudom, hogy mit csináltál. Megérezem, érzem a szagodon.

PETRA: Mit érzel, most zuhanyoztam.

DANI: Le kellett zuhanyoznod, mi, hogy elmenjen a szag. A zuhanyzás jelzi, hogy ott volt az a másik szag.

PETRA: Te hülye vagy? Miattad zuhanyoztam le.

DANI: Miattam, hogy ne derüljön ki, de épp ebből derült ki.

Lökdösni próbálja, elindul a dulakodás, Dani egyre vadabbul bántja Petrát

PETRA: Mi derült ki?

DANI: Kivel voltál? A volt férjed? Egy gimis osztálytárs? Mondd meg!

PETRA: Nem voltam senkivel, hagyjál már, hülye vagy, ne húzd a hajam! Ne üss meg, hallod, ne üss meg!

DANI: Mondd meg az igazat! Az igazság, csak az igazság tud megvédeni.

PETRA: Én nem csináltam semmit, mi van veled?

DANI: Az igazat meg kell mondanod. Hányan voltak?

PETRA: Hagyjál már!

DANI: Látom a kutyákon, látom, hogy mit csináltál, mert ők tudják, bent voltak a szobádban, amikor csináltad, mert azt szereted, ha néznek, ha a kutyák néznek, azt szereted. És a kutyák nem tudnak hazudni.

PETRA: Te nem vagy normális!

Petra elrúgja magától

DANI: Menj el a kurva anyádba, te bűdös kurva, és vidd azt a kibaszott törzskönyvezett dögöt is.

PETRA: Te nem vagy... te egy idióta vagy!

DANI: Nem lehet megbízni, egyikben sem lehet megbízni, mert mindegyik kibaszik veled!

PETRA: Soha többet ne keress, érted, ennek itt van a vége, érted? Vidd el a kurva kezedet, mert kihívom a rendőrséget! Most elmegyek az orvoshoz, érted, és feljelentelek, ha még egyszer a közelembe jössz, érted? A gyerekedtől is eltiltanak, érted? Te barom!

Felkapja a kutyát és elrohan

3.

Andi lakása

ANDI: Úristen, hogy nézel ki? Mi történt, mondj már valamit!

PETRA: Megvert.

ANDI: Ki vert meg? A volt férjed?

PETRA: Dehogy, annak arra sincs ereje, egy hülye naplopó, még megütni is lusta.

ANDI: Akkor ki?

Petra hallgat

ANDI: Hallod, ki volt?

PETRA: A Dani.

ANDI: A Dani, az hogy lehet, olyan kedves volt, velem is, olyan, hogy rendes. Az nem lehet, hogy a Dani! Mit csináltál? Már megint mit rontottál el?

PETRA: Miért engem hibáztatsz, amikor ő bántott?

ANDI: Mert biztos te vagy az oka.

PETRA: Anyu, most neked kinek a pártján kéne állnod?

ANDI: Az igazság pártján állok.

PETRA: Ne mondd ki ezt a szót, hogy igazság, mert az a barom is azt akarta, hogy mondjak el valamit, ami nem történt meg.

ANDI: Biztos megtörtént, azért volt neki valami gyanús.

PETRA: Anyu, te hülye vagy, miért történt volna meg, amikor nekem ott volt ő és még az elején, miért csináltam volna bármit.

ANDI: Ha nem csináltál volna, akkor nem gyanakodna.

PETRA: Tényleg anyu, tényleg, már rád sem számíthatok? Nézd meg, hogy nézek ki! Vér, látod, vér!

ANDI: De számíthatsz, mert tudom, hogy milyen, amikor ilyen történik.

PETRA: Hogyhogy tudod? Honnan tudnád?

ANDI: Az apád.

PETRA: Mi van az apuval?

ANDI: Amikor téged vártalak.

PETRA: Mi volt akkor?

ANDI: Egyszer hazajött, persze részegen, mert akkor már nagyon sokat ivott, és valamit mondott, hogy menjek ágyba vele, de én nem akartam, mert ott voltál a hasamban, meg részeg is volt.

ANDI: Részeg vagy!

APA: Nem vagyok részeg.

ANDI: De részeg vagy.

APA: Nem vagyok részeg, csak ittam.

ANDI: Nekem már nem jó a baba miatt.

APA: Mások ilyenkor is csinálják, mert akarják, mert szeretik a másikat, de te nem, te csak a gyereket és magadat. Minden nő egy rohadék kurva!

ANDI: És akkor megütött, én kiabáltam, de hiába kiabáltam, mert senki nem segített. Az egész ház hallotta, de senki nem jött, mert ami ajtón belül van, az magánügy, az a család dolga. Aztán a végén átszaladtam a szomszédba, akkor már ömlött a számból meg a szememből a vér. És ott kihívták a mentőket. Bevittek és összevarrtak. Azt mondtam, elestem, hogy azért, az orvos meg mondta, hogy

ORVOS: Asszonyom, mondja meg, mi volt, mert csak akkor tudok segíteni, ha elmondja az igazságot.

ANDI: Elestem, doktor úr, mondtam, mert én nem akartam, hogy börtönbe kerüljön, hogy a gyerekem apja börtönbe kerüljön. Azt gondoltam, nem lesz többet ilyen.

PETRA: Ez nem igaz, anyu, ez nem lehet igaz, az apu nem ilyen volt.

ANDI: Azért nem volt ilyen, mert meghalt. És utána, amikor már nem volt neked olyan, hogy valódi apa, én olyan apát csináltam belőle, akit szeretni lehet. De ha nem hal meg, akkor mi halunk meg.

PETRA: Ez nem igaz, anyu, ez nem lehet igaz!

ANDI: De, ez az igazság, s amikor volt az a karambol, és nem halt meg mindjárt, én imádkoztam, hogy ne gyógyuljon meg, hogy haljon meg. Bementem az intenzívra és ott álltam az ágyánál, és azt mondtam magamban, ha van Isten, akkor most meghalsz, és végül meg is halt.

PETRA: Akkor semmi nem volt úgy, ahogyan mondtad?

ANDI: De úgy volt. Én szerettelek, és az, aki nincsen, az olyan lehet, amilyennek akarjuk. Jobb lett volna úgy felnőned, hogy tudod, milyen volt az apád?

PETRA: Lehet, hogy, akkor lehet, hogy az apu miatt választottam a Danit, hogy megéreztem rajta, hogy olyan, mint az apu, csak eddig nem tudtam, hogy milyen az apu.

ANDI: Ez hülyeség, csak olyan apát ismertél, aki szeretett téged is, meg engem is. Ha hozzá hasonlót választottál volna, akkor nem a Danit választod.

4.

Park vagy utca, kutyasétáltatás közben

ÁGI: Szia! Hogyhogy egyedül. Mi van a szemednél, mi az a folt?

PETRA: Tegnap...

ÁGI: Mi volt tegnap?

PETRA: A Danival.

ÁGI: Mi volt a Danival?

PETRA: Szakítottam.

ÁGI: És, ő nem akart?

PETRA: Nem azért.

ÁGI: Akkor miért?

PETRA: Mert azt hitte, hogy hétvégén megcsaltam.

ÁGI: De nem, ugye?

PETRA: Most te is gyanúba akarsz keverni?

ÁGI: Csak megkérdeztem, hogy mi az igazság.

PETRA: Tényleg ne mondd azt a szót, hogy igazság, mert felrobbanok, az a hülye is azt mondta, hogy mondjam el az igazságot, de neki az volt az igazság, ami nem volt igaz, hogy én lefeküdtem valakivel. Pedig nem.

ÁGI: Nem?

PETRA: Mondom, hogy nem, miért tettem volna?

ÁGI: Akkor már jobb ilyenkor, ha az ember tényleg lefekszik.

PETRA: De én nem akartam, mert már volt valakim.

ÁGI: Kicsoda?

PETRA: A Dani.

ÁGI: Ja, értem, csak azt mondtam, hogy jobb lett volna, ha tényleg megtörténik, mert akkor legalább lett volna oka, hogy miért történt az, ami történt.

PETRA: Ha csak a gyanúért így nekem rontott, ha tényleg megtörtént volna, akkor megöl, biztos megöl.

ÁGI: Csak nem akart volna börtönbe kerülni.

PETRA: Tudod, hogy nézett rám? Tisztára véres volt a szeme, az egész feje lán-golt a vértől. Azt hittem, mindjárt felrobban. Akkor ott nem érdekelte a börtön sem, csak a bosszú. A bosszú azért, ami nem történt meg.

ÁGI: Ez tudod, miért volt?

PETRA: Miért?

ÁGI: Mert előző este ő pont azt csinálta, amit rólad feltételezett, hogy csináltál. Ez már ilyen, hogy megcsalod a nőt, és azt hiszed, hogy ő is megcsalt téged.

PETRA: Ezt most nem értem.

ÁGI: Ez ilyen feltételes reflex, mint a citrom meg a nyál.

PETRA: Milyen citrom?

ÁGI: Hogy a saját tettük reflexszerűen előhívja a másik tettét, akkor is, ha nem történt meg, mert nem tudják elképzelni, hogy a másik nem olyan, mint ők. Tulajdonképpen ezzel az egy félredugással szétcseszik az állandó kapcsolatukat, ami így különben nem túl gazdaságos.

PETRA: Ezt hogy érted?

ÁGI: Hogy egy szar dugásért mennyit teszel kockára.

PETRA: Én soha nem tennék ilyet, mert egy dugás tényleg nem több, mint egy dugás.

ÁGI: Hát nem. Nem túl jó befektetés. Ilyen befektetést például a bankosok nem is ajánlanának.

PETRA: Szerinted akkor azért volt, mert ő érezte magát bűnösnek?

ÁGI: Igen, valami olyasmi. Azok a legfeltékenyebbek, akik félredugnak, mert a félredugásban ott van egy nő, aki egy másik férfi felesége vagy szerelme, és akkor azt gondolja, hogy a saját nője is lehetne, vagyis a saját nője pont ezt

csinálja, csak nem vele, hanem egy másik férfivel. Nagyon bonyolult lélektani folyamat.

PETRA: Bonyolult?

ÁGI: Vagy inkább túl egyszerű.

PETRA: Te különben tudtad, hogy ilyen?

ÁGI: Tudtam. Ezért vált el. Neked nem mondta?

PETRA: Valamit mondott, hogy a felesége a haverjával.

ÁGI: És nem gyanakodtál, hogy esetleg ez nem történt meg?

PETRA: Nem. Inkább sajnáltam.

ÁGI: Aztán mit csinált. Azt biztos nem mesélte el!

PETRA: Mit?

ÁGI: Hogy kiderítse, hogy igaz-e a történet, amit különben ő talált ki, agyba-főbe verte a nőt. Az meg rögtön elvált, és távoltartási végzést kért és most a gyereket is eltiltotta tőle.

PETRA: Nem a pénz miatt?

ÁGI: Milyen pénz miatt?

PETRA: Hogy azt akarja, hogy többet fizessen.

ÁGI: Azért senkit nem tiltanak el a gyerekétől.

PETRA: A kurva életbe! Ezt te tudtad, és nem mondtad?

ÁGI: Utaltam rá, de hiába mondtam volna, nem hitted volna el, mert te annyira másnak láttad.

PETRA: Mert hónapokon át teljesen más volt.

ÁGI: Ez a taktikája, még az anyukádat is megszédítette.

PETRA: Ezt hogy érted?

ÁGI: Láttam őket egyszer együtt sétálni.

PETRA: Mi? Az anyámmal?

ÁGI: Jó, nem láttam mást, csak, hogy mennek, de az anyád marhára lelkesen hallgatta, azt azért láttam.

PETRA: Az anyu is, úristen, mibe keveredtem? Én nem tudom, csak én vagyok ilyen szerencsétlen.

ÁGI: Dehogy, minden második nő így jár és én még nálad is szerencsétlenebb vagyok.

PETRA: Miért?

ÁGI: Mert ráadásul tíz évvel még öregebb is. Teljesen esélytelen. Hiába írják a neten, hogy ötven fölött a legjobb egy nő, ezt csak az internetes újságíró gondolja, hogy így van, de ő is egy harmincas nővel van együtt különben, és az, aki korban hozzá illt volna, már régen le lett pattintva. De végül is az jó, hogy időben leléptél, mielőtt valami végérvényes történt volna.

PETRA: Mi?

ÁGI: Házasság vagy közös lakás, esetleg gyerek.

5.

Petra lakása

Terhesesztet néz

PETRA: Mi a szar, bassza meg, mi a szar. (A kutya nyüszít) Nem veled van a baj. Te vagy a legjobb, ami történt velem az életemben. De bassza meg, ez most mit jelent? Mi a fasz? Hogy terhes vagyok? Bassza meg, terhes vagyok! Akkor vagyok terhes, amikor nem akartam. Mindig az volt, hogy ugye, teherbe esek! És most, bassza meg, pont most, attól, akitől semmit nem akartam. Ettől az állattól. Úristen, most mi a szart csináljak?

6.

Andi lakása

PETRA: Mondanom kell valamit.

ANDI: Mit?

PETRA: Nem olyan egyszerű.

ANDI: Tudod, hogy bármit elmondhatsz.

PETRA: Jó, akkor mondom úgy, egyszerűen

ANDI: Persze, mondd!

PETRA: Terhes vagyok.

ANDI: Mi? Mi van?

PETRA: Terhes vagyok.

ANDI: Kitől?

PETRA: A Danitól.

ANDI: Nem attól, akivel együtt voltál?

PETRA: Anyu, nem voltam mással együtt, csak vele, ő csak kitalálta, hogy valakivel együtt voltam.

ANDI: Ja, ne haragudj, csak azt hittem, hogy mégis volt valami igazság abban, amit mondott.

PETRA: Nem volt.

ANDI: Jó, csak azért nem zörög a haraszt... érted?

PETRA: De nem zörgött semmiféle haraszt, amúgy is utálok ezeket a közmondásokat, nem lehetne, hogy arra figyelsz, ami velem van?

ANDI: Persze, csak nagyon meglepett, és most én nem tudom...

PETRA: Hát ez van, hogy én sem tudom, hogy most mit csináljak,

ANDI: Hú, nekem ezt még fel kell dolgoznom.

PETRA: Nem kell feldolgoznod, hanem segíts, hogy mit döntsek!

ANDI: Segítek, persze hogy segítek.

PETRA: Akkor mondj valamit, hogy mit csináljak!

ANDI: Nincs elég jövedelmed.

PETRA: Eddig én is eljutottam.

ANDI: Ha gyerek lesz, akkor az én pénzem is kell, meg hogy ott legyek.

PETRA: Kell.

ANDI: Csak nem tudom, hogy meddig.

PETRA: Mi meddig?

ANDI: Hogy meddig tudok segíteni.

PETRA: De most tudsz, nem?

ANDI: Most igen.

PETRA: Akkor most segíts abban, hogy mi legyen, hogy legyen-e, hogy megtartsam-e.

ANDI: Én nem tudok helyetted dönteni.

PETRA: De anyu, neked ilyenkor segítened kell, mert egyedül nem tudom eldönteni!

ANDI: Én nem hozhatok helyetted döntést.

PETRA: Anyu, csak segíts, nem te döntesz, csak segíts!

ANDI: Jó, megpróbálok, megpróbálok! Mindig is gyereket akartál, és eddig soha nem jött össze.

PETRA: Akartam, de nem így.

ANDI: Negyvenéves vagy, ha most erre nemet mondasz, akkor már lehet, hogy elszalasztod az utolsó lehetőséget.

PETRA: Akkor megtartsam? Ezzel azt mondod, hogy megtartsam?

ANDI: Azt nem mondtam.

PETRA: Akkor mit mondtál?

ANDI: Hogy ha akarod, akkor tartsd meg, ha nem, akkor vetesd el, mert egyedül gyereket vállalni, az azért nem egyszerű.

PETRA: Ezt én is tudom.

ANDI: Meg kell neki mondanod.

PETRA: Azt nem, anyu, azt nem lehet, mert nem kockáztatom az életemet, a gyerek életét meg pláne nem. Ha vállalom, egyedül kell vállalom.

ANDI: De legalább azért, hogy adjon pénzt.

Petra: Ha pénzt ad, akkor beengedem az életünkbe. És én azt nem akarom.

ANDI: Jó, jól van, akkor én segítek, és ha meghalok, akkor úgyis minden a tiéd lesz, a lakásom, és van egy kis lekötött pénzem is. Aztán majdcsak lesz valaki, aki melléd áll.

PETRA: Ki?

ANDI: Egy olyan férfi, aki szereti azokat a nőket, akiknek már van gyerekük.

PETRA: Neked se lett ilyen.

ANDI: Mert nem akartam, ez az én döntésem volt. Nem akartam, hogy a pótapák váltakozzanak az életedben. Megoldottam házon kívül, és neked nem mondtam róluk semmit.

PETRA: Neked voltak szeretőid?

ANDI: Voltak.

PETRA: Erről eddig miért nem beszéltél?

ANDI: Mert nem volt miért.

PETRA: És ha öröklí?

ANDI: Mit?

PETRA: Azt, amilyen a Dani. Hogy bolond lesz?

ANDI: Te sem lettél olyan, mint az apád.

PETRA: Az apám. Tényleg, az apám is! Úristen, akkor két helyről is örökölhetsz. Úristen!

ANDI: Végül is igen, de csak akkor derül ki, hogy öröklí-e, ha megszületik és felnő.

PETRA: Ez a legrosszabb, hogy egy ideig olyan, mintha a te gyereked lenne, aztán egyszer átvált, és olyan lesz, mint az apja.

ANDI: Akkor megtartod?

PETRA: Nem tudom. Még gondolkodok rajta, megkérdezem az Ágit. Ő mégiscsak öregebb.

7.

Park vagy utca, kutyasétáltatás közben

ÁGI: Azért az utóbbi időben elég szarul nézel ki.

PETRA: Nem kell mondani, én is tudom.

ÁGI: Megint történt valami?

PETRA: Nem, vagyis tulajdonképpen igen.

ÁGI: Visszajött?

PETRA: Nem.

ÁGI: Fú, már megijedtem. Az a legrosszabb, ha visszafogadod, és akkor mi lesz?

PETRA: Mi lesz?

ÁGI: Semmi, csak még néhány hónap vergődés, és rápakolsz egy felesleges fél évet az életedre.

PETRA: Nem, valami más van.

ÁGI: Mi?

PETRA: Nem tudom, hogy mondjam.

ÁGI: Ahogy van.

PETRA: Szóval nem jött meg.

ÁGI: Mi nem jött meg?

PETRA: Nem tudod, hogy ez mit jelent?

ÁGI: Mit jelent?

PETRA: Azt, hogy terhes vagyok.

ÁGI: Mi? A kurva életbe, ez nem semmi! Kitől?

PETRA: Most ne csináld már ugyanazt, mint az anyám! Szerinted kitől?

ÁGI: Mégis voltál valakivel, amikor nem volt itthon?

PETRA: Hülye vagy, nem voltam.

ÁGI: Akkor tőle?

PETRA: Igen.

ÁGI: Ez aztán a fordulat. Ez már nem is színház, hanem egy sikerfilm Amerikából! Hú, baszki!

PETRA: Nem olyan vicces, most tényleg nem tudok nevetni.

ÁGI: Jó, azért ne csodálkozz, ha egy kicsit meglepődök, ez az, amit senki nem hisz el, ha meg van írva, mert ilyen nincs.

PETRA: Pedig van, ha ebből film lenne, azt kéne írni, hogy igaz történet alapján.

ÁGI: Azokra a filmekre kell ezt írni, amit senki nem tud elhinni. Amit el lehet hinni, arról mindenki tudja, hogy egy igaz történet.

PETRA: Ezt sem lehet elhinni, és mégis ez történt.

ÁGI: És most mit csinálsz?

PETRA: Szerinted?

ÁGI: Szerintem elveteted.

PETRA: Miért gondolod?

ÁGI: Mert ki akar egy idiótának szülni.

PETRA: Neki biztosan nem.

ÁGI: De hát ő az apja.

PETRA: Nem mondom meg neki.

ÁGI: Ja, így azért egy kicsit más. Akkor csak te fogod tudni, hogy a gyereked apja egy elmebeteg fasz volt. Meg én.

PETRA: De te nem...

ÁGI: Olyannak ismersz?

PETRA: Jó, persze nem, csak mégis jobb szólni.

ÁGI: De mi van, ha öröklí?

PETRA: Az ilyesmit nem lehet örökölni.

ÁGI: Tényleg?

PETRA: Úgy tudom. Megkérdeztem egy orvost, szóval csak a hajlamot, de ha figyelek rá, akkor nem lesz gond.

ÁGI: Hát, nem tudom.

PETRA: Te nem tartanád meg?

ÁGI: Miből fogod felnevelni?

PETRA: Az anyu segít, aztán majd csak lesz valaki, csak nem maradok egyedül.
ÁGI: Hát, ezt ugye, nem lehet előre tudni. Egy gyerekes anya nem biztos, hogy annyira kapós.

PETRA: Te voltál ilyen helyzetben?

ÁGI: Inkább csak hasonlóban. Ott azért más volt.

PETRA: Mi volt más?

ÁGI: Én attól a férfitől akartam volna, az nem volt kérdés, de ő nem akart tőlem.

PETRA: Miért nem?

ÁGI: Mert volt már családja.

PETRA: És akkor mi lett?

ÁGI: Azt mondtam mindenkinek, hogy elment magától. Tudod, a feszültség miatt. Meg persze, amikor elvetettem, akkor rögtön szakított velem, pedig pont azt mondta, ha elvetetem, mellettem marad, és majd válás, és akkor nyugodtan nekifogunk a gyerekprojektnek. És azóta, mindegy.

PETRA: Mi van azóta?

ÁGI: Azóta ott van a fejemben az a halott gyerek. Olyan néha, hogy hallom sírni, hogy anyu, ments meg, anyu, ments meg! És akkor én is sírok.

PETRA: Ha most lenne, elvetetnéd?

ÁGI: Nem.

PETRA: Nem?

ANDI: Biztos, hogy nem. Szóval, ha engem kérdezel, én azt mondom, tartsd meg, az az egyetlen helyes döntés, de ennek a baromnak soha ne mondd el.

PETRA: És ha kérdik, hogy kitől van?

ANDI: Akkor azt mondd, spermabank. Egy csomóan így csinálják. Akik nem akarják, hogy egy hülye férfi beleragadjon az életükbe, és belepofázzon a gyerek nevelésébe. Tartsd meg! Az a baba a szíved alatt már él!

8.

Andi lakása, hónapokkal később, Petra látványosan terhes

PETRA: Olyan jó, ahogy rugdos.

ANDI: Ja, az nagyon jó. Olyankor olyan, hogy már él, hogy érzed, hogy él, és hogy már játszik veled.

PETRA: Azt hittem, azért nem esek teherbe, mert én nem vagyok alkalmas a gyereknevelésre.

ANDI: Mindenki alkalmas. Aki addig olyannak látszott, hogy nem, az is alkalmas lesz, amikor megszüli. Annyira jó, hogy van mit várni.

PETRA: Ja, tényleg, olyan, mintha mindig is anyuka szerettem volna lenni.

ANDI: Jó, hogy most már nem az van, hogy csak egy nagy esemény áll előttem.

PETRA: Milyen nagy esemény?

ANDI: Hogy meghalok.

PETRA: Jaj, anyu, ne mondj hülyeségeket, tényleg, ezt a halált most már verd ki a fejedből. Nemrég még a kutyámmal akartál pasizni.

ANDI: A kettő nem zárja ki egymást.

PETRA: Azért ezt a haláldolgot most tényleg eltolhatod egy kicsit.

ANDI: Csak kell rá gondolni, mert ez már mégis a kifutó idő.

PETRA: Minden idő egyformán fontos idő.

ANDI: Azok a fontos idők, amikor valódi feladataid vannak, hogy gyerek, lakás, megélhetés, minden olyan, hogy tele van érdekességgel.

PETRA: Attól maradsz fiatal, ha megőrzöd a kíváncsiságodat. Ha érdekel a világ, és te olyan vagy.

ANDI: Csak úgy csináltam, mintha olyan volnék, az utóbbi időben már tényleg semmi nem érdekelt, csak csináltam, amit csinálni kell, meg igyekeztem jó pofát vágni mindenhez. De most tényleg van valami más, amit lehet várni, amire gondolhatok. És ez jó, ez megint olyan igazi!

9.

Park vagy utca, kutyasétáltatás közben

ÁGI: Hú, de szépen gömbölyödik. De irigyellek!

PETRA: Hát már a hetedik hónap, az azért már valami.

ÁGI: Milyen szép kismama lettél.

PETRA: Biztos fiú lesz.

ÁGI: Miért lenne fiú?

PETRA: Azt mondják, ha ellenkező nemű, akkor lesz szép az anyuka.

ÁGI: Ez hülyeség.

PETRA: Szerintem meg vannak ilyen megfigyelések, és azok általában igazak is.

ÁGI: Különben miért nem kérdezed meg?

PETRA: Nem akarom, az olyan titokzatos, hogy csak a végén derül ki, hogy mi lesz.

ÁGI: Mit szeretnél?

PETRA: Mindegy, de tényleg érzem, hogy fiú lesz.

ÁGI: Akkor még mindig én leszek a keresztanya?

PETRA: Persze, csak te lehetsz, aztán lehet, hogy összejön még egy keresztapa is.

ÁGI: Az jó volna, akkor neked lenne babád, nekem meg pasim.

PETRA: Na, még megyek egy kört itt a parkban, szia, holnap majd ugyanitt.

ÁGI: Szia!

PETRA: Szia, mindig szia!

10.

Park vagy utca, kutyasétáltatás közben

PETRA: Gyere, Gombóc, menjünk tovább. (Mennek, de egy idő után a kutya zavarodottan viselkedik) Miért nyüszítesz, mért ugatsz, valami van ott? Hagyd már abba! Süni? Biztos süni.

A kutya nyüszít és húzza a pórázt

PETRA: Most megint mi van, nem tudnál nyugodtan, már megint van itt valami?

Hirtelen előtöppan Dani Cézárral

DANI: Nem valami, hanem valaki.

PETRA: Mit keresel erre? Hogyhogy erre jöttél a kutyával, meg hogy most?

DANI: Én mindig erre szoktam és ilyenkor. Amikor együtt voltunk, akkor is erre jöttünk mindig.

PETRA: Akkor én tévesztettem el az utat?

DANI: Pontosan.

PETRA: Úgy elbambultam, nem is figyeltem, merre megyek, csak úgy mentem.

DANI: Te terhes vagy?

PETRA: Igen. De nem tőled.

DANI: Azt gondoltam, hogy nem tőlem, mert én mindig vigyáztam.

DANI: Hányadik hét?

PETRA: Hetedik hónap.

DANI: Hetedik, akkor ez azt jelenti, azt jelenti, hogy, hogy pont akkor estél...

PETRA: Hát nem, pont nem akkor!

DANI: Várjál csak, számolok. Pont akkor, amikor...

PETRA: Nem akkor, akkor biztosan nem!

DANI: Ez nem lehet igaz, baszki, ez nem igaz, pont akkor, amikor én vidéken voltam?

PETRA: Nem, akkor pont nem, hanem azután.

DANI: Vagy inkább az előtt, mert mindig volt valaki a háttérben. Tudom, hogy volt, éreztem. Mindig is éreztem.

PETRA: Dehogy volt, miért lett volna!

DANI: Akkor mégis igazam volt, a kurva életbe, félredugtál, és nem is csak egyszer, hanem folyamatosan?

PETRA: Nem, ez a dolog utána történt, nekem addig nem volt más. Utána lett.

DANI: Már megint hazudsz, hiába van ott a baba a hasadban, akkor is hazudsz.
Félredugtál!

PETRA: Nem, én nem tettem olyant.

DANI: De! a kurva anyádat, minden nő egy bűdös kurva!

Rángatja Petrát

PETRA: Dani, hagyj légy szíves, hagyj már, hallod, hagyj már! A gyerek is!

DANI: Nem fogom hagyni, hogy megalázz, te rohadt kurva!

PETRA: De Dani, terhes vagyok, és nem tőled, hanem utána lett, hallod?

DANI: Az összes kurvát ki kéne irtani, az összeset.

Közben a pórázt markolássza, később a lány nyakára tekeri és szorítja

PETRA: Hagyj már, kérlek!

DANI: Kitől van a gyerek, kitől van, kivel voltál együtt, mondd meg, hallod, mondd meg!

PETRA: Nem ismered, hallod, hagyj már, nem ismered, egy régi osztálytárs, és véletlen, egy régi osztálytárs.

DANI: Tudtam, hogy valaki a gimnáziumból, én tudtam, meg is mondtam, már akkor megmondtam, engem nem lehet átvágni, te rohadt, bűdös kurva! Hogy hívják, hallod?

PETRA: Dani, hagyj már, mert megfulladok, hallod, hagyj már, megfulladok!

DANI: Kitől van? Kitől? Kitől?

PETRA: Hagyj már, megfulladok!

DANI: Kitől? Kitől?

PETRA: Megfulladok!

DANI: Kitől, te kurva!

PETRA: Tőled, (Összecsuklik)

DANI: Hülye vagy! Nem. Tőlem nem lehet. Én vigyáztam. Mástól, mert én vigyáztam. Rohadék kurva! Gyere Cézár, gyere, itt már semmi dolgunk, gyere!

A két kutya egymásra néz, a férfi eltűnik, Gombóc körbe-körbeszaladgál a tetem mellett és sír

11.

Sehol, a kutya sírása halkan a dialógus alatt, a beszélők nem látszanak, vagy háttal vannak, a kutya rohangál a tetem körül

EGY NŐ (Andi): Mi lett vele?

ÁGI: Meghalt.

EGY NŐ (Andi): Kik találták meg?

ÁGI: Kutyasok.

EGY NŐ (Andi): És a kutya?

ÁGI: Ott rohangált körülötte, meg nyalogatta az arcát. Azt mondták, hogy nem nyüssített, hanem sírt.

EGY NŐ (Andi): És a baba?

A kutya síró hangja felerősödik, hasonló lesz a gyereksíráshoz, és végül egy keserves gyereksírás, ami lehet egy élet kezdete és egy élet vége.

Változatok eklektikára

Zalán Tiborral Juhász Attila beszélget – III. rész

– Beszéljünk az életművednek azokról a részeiről, amelyekről általában kevesebb szó esik! Természetes, hogy ha az embernek gyereke születik, akkor azzal kapcsolatban mondandója van, vagy éppen a gyerekének lesz mondandója, vagy olyan módon próbál valamit megfogalmazni, ahogy a gyerekek fogalmaznak. Nálad így kezdődött a gyerekirodalomhoz való kötődés, hogy megszülettek lányaid, és meséket írtál, verseket írtál?

– Feltehetően úgy születik a gyerekirodalom, hogy az ember valamilyen módon érdekeltté válik benne. Én először gyerekversekkel fordultam a legkisebb korosztály felé. Természetesen a két lányom, Sára és Judit születése, kisgyermek-kora körül bonyolódnak ezek a versek. Az akkor írt rövidebb-hosszabb gyerekversek egy idő után megtorpantak, és az elkészültek megjelentek verseskönyvben, Kovács Péter kongeniális illusztrációival. Kovács Péternek a gyerekkönyv-illusztrációiból is volt egy kitűnő, önálló tematikus kiállítása, és ott ezeket is kiállították – de felbukkantak korábban már egy szombathelyi kiállításán, illetve, a műcsarnokban rendezett posztumusz életmű-kiállításán is.

– Ez a verseskötet a *Mi kerül a vászonra*?

– Igen, és annak az illusztrációi, képanyaga. Aztán jött a másik inspiráció, de talán az előbb volt, mert nem volt meg még Judit lányom. Egy hirtelen támadt gondolattól vezéreltetve lementem Szigligetre, az alkotóházba, és a rózsakertben két hét alatt megírtam a *Hi-szen, a guruló madár* című könyvet. Az előzménye, hogy azt mondta a lányom, Sára, hogy írjak neki végre egy mesekönyvet. Megkérdeztem tőle, mert lövésem sem volt a mesekönyvírásról, milyet írjak, kislányom? Állatost. Írjál olyan állatról, amilyen állat nincs a világon, adta az instrukciót. Amiről még senki sem írt. Ezért találtam ki *Hi-szen, a guruló madár* figuráját. Se szárnya, se lába, mégis repül. Annak is több kiadása volt eddig, aminek örülök, mert azt jelenti, nyilván olyan könyv, ami el is kel. Ráadásul öt hangjátékot is írtam, az egyes fejezeteket fölhasználva, a rádiónak¹ erről a madárról. Ilyen felütés után az ember vagy hajlamos rálépni a gázra, vagy teljesen leállni. Én az utóbbit választottam. De mert a gyerekek nőttek, minden este meséltem nekik saját meséket, amiket tátott szájjal hallgattak. És mert bizonyos dolgok, főleg a visszatérő mondatok megmaradnak a gyerekek emlékezetében, az adott dramaturgiai pontokon visszatérő mondatokat együtt harsogták velem. Ezeket a meséket soha nem írtam le,

▼

¹ 1989–1994 között voltak ezek adásban: HI-SZEN, a guruló madár; HI-SZEN az Interneten; HI-SZEN, a madár gurul tovább; HI-SZEN, a madár újra gurul; HI-SZEN, a madár csak gurul, gurul.

mára talán el is felejtettem őket, bizonyos jeles mondatok kivételével. Azt mondtam, ez a sok mese az övéké, és hogyha nagyok lesznek – Sárának, a nagyobbiknak nagyon jó mesemondó vénája volt és van –, és megírják, akkor boldog leszek.

Írtam egy hangjátékot, amelyet Fodor Tamás rendezett meg a rádióban. Írtam belőle előbb egy ifjúsági regényt, a címe *Dani a nagy családerdőben*, majd fölírtam színpadra is. Néha ilyen fordított drámaíró vagyok gyerekdráma-íróként – általában prózából nyomom át a drámába a műveket. Ez is több színházban ment. Egy gyermekotthonos fiúról szól. Az ottani kis árván hagyottak várják a szüleiket. Egy Dani nevű fiúhoz sose jön el az anyja. Útnak indul a varázslatos Holdherceggel, hogy kiderítse, mi lehet ennek az oka. Számptalan kaland után minden kiderül, és a végén már őt is meglátogatja az anyja. Amolyan igazmesejáték ez. Van benne dráma. De menjünk tovább. Írtam gyerekeknek törpés könyvet is, már az olvasni tanuló gyerekeknek.²

Végül jön a nagy vállalkozás, a Királynéok könyve.³ Mivel a feleségem üzletkötő volt egy japán cégnél, és a munkája miatt állandóan utaznia kellett a világban, én maradtam a gyerekeknek. Végigolvastam nekik Benedekket, Hauffot, a Grimmeket, Andersenekeket, mellettük ott voltak az említett saját mesék, és egy idő után arra jöttem rá, hogy nagyon mély igazságtalanság van a gyermekmesékben, a lányoknak a rovására. Ezekben a királyfiak, a kondáslegények, a kocsisok és a cselédek, egyszóval mindenki, aki hím-nemű, az okos, erős, ügyes, bátor, és mindenki, aki nő-nemű, tehát királyné, az buta, ostoba, elkényeztetett, megleckéztetendő, negatív karakter. Sőt, ha belegondolunk, még a boszorkányok is nő-neműek. Úgy döntöttem, igazságot szolgáltatok a két lányomnak, rajtuk keresztül minden kislánynak, akik ügyesek, okosak, sokkal ügyesebbek, mint a korukbeli fiúk, ami nem nagy kunszt, mert a lányok kiskorukban sokkal ügyesebbek. Megint elmentem Szigligetre, és megírtam húsz mesét, *Királynéok könyve* címmel, húsz talpraesett királynéről. Egy királynak negyven lánya születik. És mivel negyven lányt nem lehet eladni, ezért maguk indulnak el legényt, férjet szerezni. Rengeteg kalandon mennek keresztül, amilyeneken a fiúk szoktak átmenni, írtam, amit a fantáziám csak elbírt, és mind győztesen kerül ki a veszélyek és akadályok közül...

– *Próbatételes történetek?*

– A lényeg, hogy ők mentik meg a mulya királyfit, az ostoba kondáslegényt, a nem tudom én, kit, a buta vagy primitív férfiakat. Próbatételes könyvként megírtam Garay obsitosának humoros kalandjait⁴ és a mitológiai Thészeusz történetét

▼

2 Bongóc a tavaszban – Vario, 1990, Bongóc a nyárban – Vario, 1991, Bongóc kalandjai – 2017, Szülőföld Könyvkiadó.

3 Pesti Szalon, 1996.

4 Hány – A rettentő magyar vitéz, Pozsonyi Pagony, 2017.

is,⁵ és az utóbbi színpadi adaptációból készült. 16 éve folyamatosan műsoron van a Stúdió K színpadán – egyelőre levehetetlenül.

Szóval a királylányok történeteinek bevezetőjében leírtam, hogy negyven királylány, negyven mese, viszont egyelőre csak a húsz már meglevőt tettem bele a kötetbe. Meguntam, abbahagytam. Ez is nagyon sikeres volt, több kiadást megélt, de valamennyi kiadásnál jelentkeztek a szülők, hogy hol a maradék húsz mese? Ám közben eltelt vagy húsz év, ez picit emlékeztet a *Papírváros* vonszolódására, amelyik „lassúdad regény”; már eleve azt adtam címnek, mert tudtam, hogy nem lesz túl egyszerű, rapid munka. Szóval eltelt vagy húsz év, az unszólásokra, a kiadó is noszogatótt, nekiláttam, és írtam újabb húsz mesét. Ezeket a *Királylányok második könyvében* a Cerkabella Kiadó kiadta, és azok is sikeresek voltak, nagyon szép illusztrációval. Aztán még egyszer kiadták újabb illusztrációkkal, ha jól emlékszem. Egyszer csak jelentkeztek, mi lenne, hogyha a negyven mesét együtt adnák ki *Királylányok nagykönyve* (2022) címmel. Természetesen nem álltam sokáig ellent. Most megjelent a kötet franciául, gyönyörű grafikák vannak benne, és ebben a pillanatban fordítják románra is. Remélem, több ország gyerekeihez eljut ez a történet. És most, befejezőként a gyerek dévajkodásaimra, új gyermekverseskötet készül. Ezt az alkotásformát is nagyon komolyan veszem, noha másként ülök le gyerekverset vagy gyerektörténeti mesét írni, mint hogyha egy végjátékdramát írok, amikor magam is rámegeyek majdnem a bennük lévő ügyekre a belső világomban.

Született két unokám, nekik kellett, bár senki sem kötelezett rá, a tőlük kapott élmények miatt szövegeket írni. Az első unokám születésére írtam vagy hetven szöveget, aztán született a második unokám. Igen ám, de bajba kerültem, mert az első unokámnak, Zalánnak kiírtam magamból szinte az összes nagyapa-gyerekséget. Mi a fenét kezdjek ezzel a megtorpanással a kisebbik unokámnál? Mert nem lehet úgy kiadni egy könyvet, hogy hetven vers a nagyobbiké, húsz vagy tizenöt vers a kisebbiké. Akkor nekiláttam, ugye ezt hívják aposztrofáló szerkesztésnek, szegény Zazónak minden olyan versét, ahol nincs megszólítva, és nem feltétlenül utal fiúra a szöveg, azt áttettem a Zizike – Zillének hívják a kisebbik lányt – pakkjába. Aztán eszembe jutott, hogy elszórtan írtam régebben gyerekverseket fölkerésre, különféle lapoknak. Levadásztam az internetről ezeket a gyerekverseket, és most arányban van a két rész. *Zazózások és Zizegések* – ez a két unokámnak lesz a könyve. Nekik szántam karácsonyra, de a Fekete Sas Kiadó nem kapott rá támogatást. Ezt is megértem! Csókoltatom azokat az irodalmi hatalmasokat, akik a pénzosztó helyeken (hadd ne nevezzem meg őket!) nyalják fel maguknak és hasonszőrű barátainak a lét!

▼

5 A rettentő görög vitéz – Pozsonyi Pagony, 2011.

Hozzá tartozik ehhez, hogy rengeteg gyerekbemutatóm volt az országban és a határokon túl. Gyakorlatilag az ország összes báb- és gyerek színházában volt bemutatóm. A Griff Bábszínházban és a Ciróka Bábszínházban talán a legtöbb. Ezzel vetekszik a Stúdió K-nak a Zalán-gyermek-darab-repertoárja, Fodor Tamással rengeteget dolgoztunk együtt. Voltam a Griffnek Zalaegerszegen a dramaturgja, két évig, amíg meg nem szűnt a munkakörünk. A Kolibri Színházban kezdtem, tizenegy évig tartott ez az erős kezdés. A gyerekirodalomban otthon vagyok, de nem tartom valószínűnek, hogy most már arra vetemednék, hogy gyerekirodalmat írjak, bár sosem lehet tudni. (Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes és a többiek sem feltétlenül, és nem csak gyerekirodalomnak szánták, amit gyerekeknek írtak.) Ezt megakadályozza persze, jut eszembe, hogy már azt is kijelentettem, hogy a versekkel való foglalkozás után befejezem a drámaírást is.

– *Szintén kevés szó esik beszélgetésekben és a recepcióban a zenével, zenészekkel való alkotó együttműködésről, ami valószínűleg a Kolibri Színházból datálódik, ahol Novák János zenész, zeneszerző, rendező a munkatársad volt. Ott eleve adódhatott az inspiráció: zenéhez szöveg, dalszöveg gyerekeknek, aztán talán már nem csak gyerekeknek. Am ennél is sokkal fontosabb a Huzella Péterrel való együttműködésed. Ő költeményeket is megzenésített téled, írtál is neki nagyon sok eredeti dalszöveget. Egyszer olvastam egy nyilatkozatodban, hogy dalszöveget úgy írsz, hogy az elsőre üssön, mert ugye nem olvashatjuk vissza, legfeljebb a refrén ismétlődik benne. Ez az elsőre hatnia-űtnie kell elv nem von le valamit annak az értékéből, hogy itt irodalomról beszélünk-e?*

– A Kolibri Színház azért volt nagyon fontos számomra, mert ott foglalkoztam először dalszövegekkel. Rögtön az első művem, *A rút kiskacsa* (1995) egy szörnyen didaktikus Andersen-mese átirata volt, akkor kerültem szembe először azzal, hogy mit jelent dramaturgnak lenni. Semmilyen előképzettségem nem volt hozzá, és előttem terpeszkedett egy háromoldalas mese, és abból kétfelvonásos zenés gyerekdarabot kértek tőlem. Akkor megkérdeztem valakit, hogy hogyan kell gyerekdrámát írni. Hát ugyanúgy, mint a nagydrámát, odaírod, hogy kiskacsa, kacsamama, és akkor nyomjad a név után a rizsát, és időnként írd bele dalszövegeket. A kísérlet olyan jól sikerült, hogy 11 évig műsoron kellett tartani, fölkertek színházi dramaturgnak a Kolibriben, és 11 éven keresztül nagyon sok darabot, átdolgozást és dalszöveget kellett írnom. Aztán felmondtam, de valójában kirúgtak. Szerencsétlen és rossz történet, most nem fontos. Időközben – nagy szerencsémre – egy évig ösztöndíjjal tanulhattam a szakmát Radnóti Zsuzsa mellett a Víg színházban. Nagyon hatékony és termékeny együttműködés volt, az ő hallatlan tudása és szakmai tapasztalata, emberi nyitottsága és szakmatizsziotele egyszerűen lenyűgözött. Később is volt alkalmam vele együttműködni az Örkeny-kuratóriumban, elég volt egy szemvillanás, és értettük egymást.

Egyébként a Kolibriben szembesültem először azzal, hogy a gyerekközönség sokkal szigorúbb, mint a felnőtt közönség, hogy egy dalszövegnek azonnal hat-

nia kell. Valójában kétféle dalszöveg van: az egyik tovább építi a cselekményt, a másik valamit elmond, hogy a következő cselekménymozzanat elkezdődjék. Ha a továbbépítés mellett döntesz, és nem építed jól a szöveget tovább, nem érti meg a gyerekek, akkor behal a következő jelenet. Nagyon ésnél kell lenni! Hangsúlyozom, a dalszövegek mindig alkalmazott szövegek, és alanyi költő létemre hozzá kellett szoknom, hogy alkalmazott verset írok. Tehát nem az én gondolataim, nem az én művészetem a fontos, hanem azt a formát kell megtalálnom, ami a zeneszerzővel együtt leggyorsabban, leghatásosabban éri el a gyermek lelkét, az agyát.

Erre törekedtem az összes olyan munkámban, amelyet gyerekszínházaknak csináltam. Megjegyzem, ebben az évadban a *Hamlet* című musical-adaptációmát csináljuk meg Seregi Zoltánnal, a békéscsabai színház igazgató-rendezőjével. Annyiban állapodtunk meg, hogy nem lehet a Shakespeare-szöveget úgy használni, hogy meggy az eredeti dráma, aztán jön egy dal, meggy tovább Shakespeare, aztán megint egy dal. Elképzeléseim szerint úgy kell szétborogatnunk azt a drága Shakespeare-t, hogy a nagy mű igazi musicallé alakuljon át. Nem gatyáztam, elhagytam a blankverset, amelyben íródott a darab, szövegeket írtam bele fontos dramaturgiai pontokon. Amire mindenki kíváncsi, hogy hozzá merek-e nyúlni az ismert „lenni vagy nem lenni”-monológhoz, annak üzenem, hogy igen. Ahhoz is. Mindenhez. És nálam nem Hamlet lesz a főszereplő. Van rá okom és logikus drámaépítésem, hogy miért. Hatalmas szövegírói munka ez, nem elsősorban költői munka.

Huzella Péterrel való munkálkodásom jóval közvetlenebb. Novákkal a színházi dolgokban voltunk együtt, Huzellával pedig dalszerző, zeneszerző, előadóművész és szövegírói szimbiózis szinten voltunk és vagyunk jelen. Péter egyszer azzal keresett meg, hogy ő kilép a Kaláka együttesből, ami akkor, ma is talán, Magyarország legnépszerűbb verséneklő együttese, és akkor volt a pályája csúcán. És Huzella volt a frontembere. Nem igazán értettem, mit akar. Azt mondta, egyedül akar énekelni, Huzella Péter akar lenni, nem a Kaláka egyik tagja. Próbáltam marasztalni, de kötötte az ebet a karóhoz, és a Kaláka azóta is rám neheztel, azt gondolhatják, én csábítottam át Huzellát az egyéni előadó-művészet világába, és én ezzel nem nagyon tudok mit csinálni. Javasoltam, legyen úgy, hogy ő a Kalákában marad zenészként, amellet egyéni fellépő is lehet, de összeférhetetlennek tartotta a két dolgot. A közös munkálkodás eredménye több hanghordozó⁶ és sok zenés darab, számtalan közös koncert.

Huzellával az a módszerünk, én szöveget írok, amelyet akarok, és ő, amikor úgy érzi, hogy van inspirációja valamelyikhez, akkor azt megzenésíti. Ha nincs inspiráció, akkor nem zenésíti meg. És nincs harag. Ha nem adok neki szöveget, akkor hirtelen visszafelé támad az inspiráció, és megzenésíti azokat a szöveget is,

▼

6 Ld.: Túloldalon (kazetta, 1992), Kövek (CD, 1996), A konszolidáció nemzedéke (CD, 2004), a gyerekek számára, más szövegekkel együtt készült Garabonciás Péter (kazetta, 1993), a Holdpásztor (kazetta, 1996), a Mi kerül a vászonra (CD, 2002)

amelyeket addig nem volt szándékában. Legalább harminc éve dolgozunk együtt, és ez számomra nagyon-nagyon fontos élmény és barátság. Szerencsére rég túl vagyok azon a dilemmán, meddig vihetek bele költészetet a szövegbe.

Azt gondoltam, a Huzellával együtt munkálkodásban ki is merül a dalszövegekkel való kapcsolatom. Tévedtem. Megkeresett a Hajógyár, a Petőfi Kulturális Ügynökség portálja, vállalnék-e rapszöveg-elemzéseket podcastokban. Jeleztem nekik, mi sem áll távolabb tőlem, mint a rap. Nem szoktam rapet hallgatni. Amikor hallgatni kényszerülök, akkor is nagyon nyugtalanít, idegesít. És mondták, csak a szövegeket kéne elemezni. Jó, belementem, megpróbálhatjuk. Ennek két vagy három éve már, azóta rengeteg „rapcinca” készült el, és nagyon népszerű a raprajongók körében. Beletörődtek, hogy én nem csak dicsérem a kedvenceiket.

Egy dolog azonban zavaró számomra, ha az utcán fölismernek, és lépten-nyomon megállítanak. Hogy maga-e az a rapes Zalán? A minap kijöttem a Vígyszínházból a *Sirály* szünetében, és elém állt egy gimnazistaforma fiú, hogy van-e kedvem beszélgetni a zenéről – ő a rapcinca-sorozat rajongója. És hamarosan körém csoportosult egy csomó színházat néző fiatal, az egész szünetet végigbeszéltük a rapről, amihez én még ma sem értek, és általában nem is ismertem azokat az együtteseket, amelyeket emlegettek.

Miért tartom ezt fontosnak? Azt gondolom, hogy a slam poetry is, amit szintén nem szeretek túlságosan, mint műfajt és megjelenési formát, nagyon hasznos abból a szempontból, hogy létezésével és fizikai jelenlétével közelíti a fiatalokat a költészethez. Ha száz ember közül csak kettőt fordít a valós költészet felé, akkor már nagyon sok mindent elértünk. Ugyanezt gondolom a rapről is, sok fiatalban érzékeny dolgot mozgat meg, mert a rapszövegeknek szerintem legalább tíz százaléka a költészet körül mozog, vagy el is éri a költészetet. A legtöbb ember azért nem lesz költő, mert a tíz százaléknál nem tud továbblépni. Valószínűleg mindenki megvan a szikra, de ezt a szikrát nem tudja lánggá változtatni, nem tudja végigvinni tíz soron keresztül a vers nyelvi feszültségét, versminőségét. Ugyanaz van a rapszerzőknél. Teljesen mindegy, hogy mi a forma. A lényeg, hogy a jó minőségű rapszövegek is a költészethez tolják el a fiatalokat. Ez rendkívül fontos. És maguk a szövegírók is, mondjuk példaként Závada Pétert, az irodalom felé fordulnak. Nem mondom, hogy a komoly irodalom felé, mert nincs komoly és komolytalan, hanem a hagyományosabb, „szeledebb” irodalmi intézményrendszer-beli formák felé fordulnak, mert tehetségesek.

– *A szegedi egyetemen orosz szakot is végeztél. Fordítottál-e oroszból akkor vagy később? A bibliográfiádban benne van, hogy Mandelstamtól meg Ajgitól antológiákban?*

▼

7 Oszip Mandelstam: Sófényű csillagok – Móra Talizmán, 1991; Gennadij Ajgi: A sámán temploma avagy Korszakadék – Osiris, 1998.

közöltél, de elindult-e benned a tanulmányaid időszakában igazából, hogy idegen nyelvek irodalmát magyarra tedd át, vagy ez már későbbi fejlemény?

– Nem indult el bennem soha a fordítói karriervágy, a műfordítás gondolata. Igazából nem vonzódom a fordításhoz. Oroszból csak Baka István inspirálására fordítottam, aki nagyon szerette ezeket a költőket, de igazából csak az utóbbi időben merültem el a fordításban, új felkérések és fontosabb kapcsolatok révén. Annak viszont örülök, hogy engem több nyelvre lefordítottak folyóiratokban, és könyveket is adtak ki. A fontosabb nyelvekre lefordítottak, angolra, franciára, németre és románra, szerbre. Most éppen olasz nyelven jelent meg a *Matrac a Dunán* című kötetem, nemrég szerbül egy válogatott verseskötetem. De készül egy szerb novelláskötetem és a felezőszonettek szerb kiadása.

A franciából fordításhoz azért kezdtem, mert egy Marc Delouze nevű francia költő lefordította egy kötetre való versemet. Delouze jelentős és ismert költő, és amikor a Palamart Könyvkiadó igazgatója, Farkas Jenő fölvetette az ötletet, hogy adjuk ki most mi is Delouze-t, akkor elvállaltam, hogy lefordítom a könyvét.⁸ Farkas Jenő kitűnően beszél franciául, lefordította a szövegeket magyarra, és az ő nyersfordításából dolgoztam.

Jártam aztán Koreában is, ahol megismerkedtem, megbarátkoztam két költővel, és ideadták angol meg koreai nyelven a könyveiket, egy-egy nagy válogatást a verseikből. Számomra annyira erős élmény volt Korea, hogy úgy döntöttem, lefordítom a műveiket. Viszont nem tud senki koreaiul a környezetemben, én meg főleg nem. Ezért jutott eszembe Weöres Sándor megerősítésként, aki szerintem talán semmilyen idegen nyelven nem tudott. Ha tudott, akkor bocsássa meg haló poraiban, de hát annyi nyelven ő sem tudhatott, amennyiből fordított. Arra jöttem rá, hogy van egy módszer, amivel nagyon közeli eredményt érhetek el a nyersfordításhoz. Két fordítóprogramot eresztettem rá a szövegekre. Először a koreai szövegeket lefordítottam angolra. Az angol fordításokat lefordítottam magyarra is, valamennyire azért tudok angolul, tehát anélkül is boldogultam volna talán, de jobb, ha profi fordítóprogrammal fordítasz. Volt egy koreai eredeti, amit nem értek, volt a koreaiból egy angolom, amit valamennyire értek, és volt angoltól egy magyar fordításom. Nekik volt egy angol verziójuk, amit vagy költő vagy nem költő csinált, azt is lefordítottam magyarra. Tehát három magyarra fordításom volt, és innentől kezdve már csak a költői invencióm kellett, hogy az azonosságokat megtartsam, a különbségekből pedig levonjam az esszenciát, hogy mi az, ami lehetett volna, mi az, amit a fordítóprogramok esetleg félreértettek vagy nem jól értettek. Így fordítottam a két koreai könyvet magyarra.⁹

▼

8 M. D.: Post-it (ál)haikuk – A bezártság visszhangjai, 2022.

9 Choi Dong-ho: A császárpillangó ébredése, 2022; Kim Koseul: Szerelem nulla fokon, 2023.

Megismerkedtem Ion Muresan román költővel, aki egy picit baudelaire-i figura: tudomásom szerint két könyve van összesen. Korombeli, és őt tartják ma az egyik legjelentősebb román nyelven író költőnek. Addig-addig ügyködött nálam a kiadó, amíg elvállaltam, és lefordítottam ezt a jó Muresant is, leginkább azért, mert van egy elképesztő metaforája. Azt mondja a részeg emberre, hogy üvegbaba. Ezzel levett a lábamról. Aki ilyen metaforákat tud gyártani, az csakis zseni lehet, és jó részeg. És amikor fölmerült, és benne merült föl, talán George Volceanov, (Volcean Gyuri), jeles Shakespeare-kutató, Shakespeare-ológus és műfordító inspirálására, hogy mi lenne, ha a Kassák-nagyverset, *A ló meghal, a madarak kirepülnek* és az *Ének a napon felejtett Hintalóért* című versemet közös román nyelvű könyvben kiadnák,¹⁰ akkor Muresan a legerősebben támogatta az ügyet, így jelent meg a kettős kötet Bukarestben, ami nagyon-nagyon fontos esemény az életemben. *A ló meghal* és a *Hintaló*. Sokan vonták már párhuzamba ezt a kettőt, de még soha nem került ilyen közel egymáshoz a két szöveg. És Kassák Lajossal kettesben szerepelni egy Bukarestben kiadott román nyelvű könyvben, azért sok minden hiánnyal szemben elégtétel, amit, úgy érzem, meg kellett volna kapnom az életemtől, de eddig nem kaptam meg.

Érdekesség, hogy a Hi-szen, a guruló madarat lefordították ukránra, közvetlenül a rendszerváltozás előtt. Egy példányom van csak belőle. Kicsi, csúnya és igénytelen kiadvány. Ötvenezer példányban jelent meg, ami nyilván Ukrajnában nem nagy példányszám, de nekem húzósnak tűnt fiatal költőként. Mikor megkaptam az értesítést, hogy hrivnyában vagy dollárban kérem-e a honoráriumot, visszaírtam, gőgösen, hogy dollárban. Ha hrivnyában kérem, akkor rögtön átutalják. Dollárban kértem, és jött a rendszerváltozás, és teljesen elsöpörte a guruló madarat, a guruló dollárjaimmal együtt. Ott maradtam egy fillér nélkül, egy száz példánnyal a kezemben. Aztán próbáltam a kiadót keresni, gondolom, megszűnt az is, vagy átalakult, mert a kutya sem foglalkozott többet az én madarammal. Ennyit a fordításokról.

– *Kívülálló maradtál a rendszerváltáskor. Se egyik, se másik szekértáborhoz nem csatlakoztál, mégis nagyon sok helyen közölnek. Talán nincs is olyan folyóirat, ami ne közölt volna még a jelentősebb lapok közül.*

– Nem nagyon kaptam vissza kéziratot szerkesztőségektől. Van azonban, ahová, elvből, én nem küldtem soha. Most is vannak ilyen folyóiratok.

¹⁰ Kassák Lajos: *Calul moare. Păsările își iau zborul* – Zalán Tibor: *Cântec pentru Căluțul de lemn uitat la soare* – ford. George Volceanov, Tracus Arte Kiadó, 2023.

– Rendben, ez a te döntésed. Volt-e olyan, hogy kiadó részéről mondták azt, hogy nem? És ha volt, akkor az adott művek azóta sem tűntek föl sehol, még a Versek a hagyatékból ciklusban sem?

– Volt egy olyan „nem”, ami valójában igennek látszott a közvélemény felé.

Az *Arctalan nemzedék* megjelenése után négy évig nem álltak velem szóba a könyvkiadók, tudniillik azt írtam az említett esszében, hogy a könyvkiadók sem működhetnek, hiszen a szerkesztők szeretői, igazgatók babái, ezek a végzett csókos egyetemisták válogatnak az írók munkái között, és ez természetesen nem szül tisztességes értékrendet és szelekciót. Na, négy év után hirtelen mégis kiadták két könyvemet.

Megjelent ezek egyikeként az *Álom a 403-as demokráciában*. Ez a történelmi, Krisztus előtti időpont a Szókratészt legyilkoló demokrácia időszakát jelöli, és persze a cím utal valami koraktuális jellegzetességre. Furcsa kis könyv volt ez, voltak benne olyan szövegek, amelyek nagyon erősen áthallásosak lehettek a politika számára, például a (*Hát-ország*) vagy a (*Vázlat a 403-as demokráciában*). De itt jelent meg az Igor Stravinsky *álma Bartókról* című háromtétéles szöveg is, ennek a hatására készítette el Binder Károly, a kiváló jazz-zongorista a *Kontinentspiele* című nagylemezét. Vele is sok közös fellépésünk volt a nyolcvanas évek második felében.

Ez a *403-as demokrácia* kis példányszámban jelent meg, szemben például a KOGÁ-val, és pár példányt adott a kiadó, ami akkor még meglepő volt, mert 50-100 példányokat szoktak adni. Amikor ezeket megkaptam, nyakamba vettem a várost, hogy felkutassam, hol találok ilyen kötetet. Ott kell legyen a könyvesboltokban! Bementem egy könyvesboltba, és kérdeztem, hogy megvan-e ez a könyv? Igen, megjött, de a szerző felvásárolta az összeset, mondta az eladó. Nem értettem, de nem akartam bemutatkozni. Ma már talán fölismernének a könyvesboltosok, de akkor nem akartam magyarázkodni. Elmentem még néhány könyvesboltba, és mindenhol ugyanezt a választ kaptam. A megjelenés másnapján, amikor kivitték a könyvesboltba, amikor épp csak a kezembe vettem a könyvet! Röhögtem, ironizáltam magammal, rettentő büszke lehetek, ennyire népszerű vagyok, hogy egy-két óra alatt elmennek a könyveim – sehol sem lehetett kapni ezt a kötetet. Olyannyira nem titokban létezett a könyv, hogy mesélte valaki, aki a Moszkva téren ismert egy legendás könyvárust, hogy amikor Hervai Gizella-kötetet kért tőle, azt mondta neki az eladó, maga profi irodalmár lehet, magának adok egy Zalán-kötetet bónuszként, és a pult alól előhúzta az *Álom a 403-as demokráciában*t. Na, ez még jobban megerősítette azt, hogy hát itt valami nagyon nagy népszerűség van. De a szerzői felvásárlás nem ment ki a fejemből.

Pár évvel később, már a Kortársat szerkesztettem, fölhívott egy SZ. I. nevű ember, és azt mondja, hogy itt van nálam tíz példány a *403-as demokráciából*. Ha egyet dedikál, adom a másik kilencet ajándékba. Előbb meghökkentem, majd mondtam, természetesen; de honnan van? Ha a szerkesztőségben fogad öt percre, elmondom.

Bejött egy fiatalember, és azt mondta, ezeket a példányokat a könyvégetőből hozta. Azt hittem, ott helyben dobok egy hátast. Mi az, hogy könyvégető? Ő meg elmondta, hogy van valami épület a bezúzásra és a könyvégetésre. Csuklyában emberek égetik el azokat a könyveket, amelyeket titokban kivonnak a forgalomból. Hogy ő vagy a kötet hogyan került oda, azt nem volt hajlandó elmondani. Ő is egy csuklyás ember lehetett? A csuklya meg nyilván amiatt van rajtuk, mert könyvet égetni még saját magaddal, még a kollégáddal szemben is szégyen. Lélektanilag hihető a helyzet. Ebből értettem meg, hogy ez a dolog másként nem megragadható, hogy a kiadás napján a könyv pro forma kiment a boltokba, de valószínűleg már a szállítókkal együtt ment még egy másik ember is, aki, magát szerzőként feltüntetve, fölvásárolta az összeset. Még az is lehet, hogy néhányat forgalomba engedtek, de gyakorlatilag, legalábbis itt Pesten, azonnal begyűjtöttek mindent.

– *A recepció legtöbbit a lírai életműveddel foglalkozik, de viszonylag ritkán van szó egy-egy konkrét költeményről. Engedd meg, hogy az akadémiai laudáció, illetve saját tanári élményeim kapcsán kiválasszak most az előzőekben vizsgáltak mellé újabb kulcsfontosságú vagy egyedi opusokat, és azokról kérdezhesselek alkotói vagy bölcselői hatások és motivációk felderítése céljából.*

Alexa Károly szerint a Kései Berzsényi-esték, amelyre Quasimodo-díjat kaptál, a legszebb kortárs szerepvvers, amit ismer. Ő kiemelte a Berzsényi Hegyhátszentmártonban című versedet¹¹ is. Kíváncsi lennék rá, hogy van-e komolyabb kötődésed Berzsényi világához, elégikus hangulatiságához, bölcséletéhez. Szóval hogy vagy a niklai remetével? Alkalmi a rá irányuló felyelmed?

– Berzsényihez Szörényi László szemináriumai hoztak közel a szegedi egyetemen, neki láthatóan szívügye volt. Szeretem Berzsényit, habár ő túl lassú az én élettempómhoz, de a versei kristálytiszták, és a nagy előd, Horáchoz méltóak. A Poetai harmonicát is elolvastam, olvasása táján még fontos lehetett számomra, de ma már semmire sem emlékszem belőle. Elégikus hangulatait nagyon szeretem, ismerős számomra a folyton búcsúzó, magányos ember figurája. Vajon honnan? A rá való figyelésem alkalmi volt. Amikor Alexa Károly, az Életünk főszerkesztője átadta nekem a Nagy Gáspár-díjat (elsőként kaptam, ennek örültem), megjegyeztem, hogy minden valamire való magyar költőnek van egy Berzsényi-verse, nekem meg nincs. Így hát megírtam a Berzsényi-versemet. Különös véletlen, hogy a díjat épp Szörényi Lacitól vehettem át Balatonfüreden. Egyébként, a verseimben hol itt, hol ott bukkannak fel búvópatakként Berzsényi-sorok, olykor az átiratomban, továbbértelmezésben. Leginkább, amikor a magányát, remeteségét szembesítem a magam életével.

▼

11 Ld. a Holdfénytől megvakult kutya c. 2013-as kötetben.

– Hasonlóan intertextuális vonatkozása van a drámák kapcsán már említett beckett-i irányú figyelmednek, szituációteremtésnek, így ehhez a lírádban is szeretnék még kapcsolódni, egész pontosan a *terc*¹² méltatásával. Kérlek, meséld arról, hogy ebben a szerintem kulcsfontosságú versben, ahol rapszodikusán szórod a nagy kezdőbetűket az írásjelek mellőzése mellett, hogy állt össze Becketthez (megváltatlan clownok) a baudelaire-i szituáció (dőgre lesés), a dantei életút-metaforika és a sok többi, más-más hangsúllyal applikált irodalmi-művészeti áthallás Kaintól és Ábeltől, Mallarmétól Hölderlinig, Nietzsche-től az Alien-filmekig.

– Beckett valóban nagy hatással volt rám. Az első drámái munkámat, a *Sakkbástyát* is az ő világa és világképe inspirálta. Annak a világnak a bemutatására, amelyben élünk, nem a szocialista realizmus volt a legmegfelelőbb irány, hanem az abszurd. Az ember csavar volt a gépezetben, amelynek nem ismerte a működését, emiatt minden elmozdulását megbánás vagy büntudat kísérte. Ehhez járult még hozzá parancsuralmi rendszer, ami még átláthatatlanabb és kiszámíthatatlanabbá tette az ember létezését. A beckett-i világérzet legerőteljesebben az *Azután megdög-lünk* darabomat itatta át, nagyon a helyén lehetett megírásakor, mert volt vagy öt bemutatója egymás után. A *terc* tercínái is ehhez a világhoz kötődnek. Abban az időben már a posztmodern felé sodródtam, így lehet, hogy annyiféle allúzió vagy idézetnek ható fölemlegetés van a versben. Az emberélet útjának felén írhattam. Valójában versidézetrongsokból építkezik a vers, az emberek által megölt Isten utáni időkben, amikor a jel mögül eltűnik a jelentés, a kultúra, mely meghatároz, megöl; felbukkan abban a versben még Krisztus figurája is, az emberi megválthatatlanság figurájaként. Igazából ez egy haláltáncvers, nagyon hosszú lenne most akár a lényegibb mozzanatait kiemelni. Zabáljuk a baudelaire-i dögöt, az istent, vagy az apánkat, az istenben és az apánkban magunkat, a gyerekeinket, a múltunkat, a jelenünket és jövőnket, huszadik század végi kannibálok – ami persze, a mára is igaz. Nagyon bonyolult vers, sok kedvelője és értékelője volt megjelenése táján. Nem biztos, ha most elolvasnám, mindent értenék belőle első olvasásra, talán a harmadikra sem. Azt hiszem, amit akkor tudtam vagy gondoltam a világról, abban a versben foglaltam össze, jeles kollégáim, elődeim bevonásával. Félek, ma sem tudok többet, csak más lett a tudásom. Még inkább eltolódott a pusztulás irányába.

– Ennek a versnek nyitóképében említve az idő fala – ehhez kapcsolva kérdeznék saját és diákjaim másik nagy kedvencéről, a *veszteglés* című versről.¹³ Jó megfeytési kísérlet, hogy

▼

12 Ld. a szürrealista balkon című 2005-ös kötetben.

13 Ld. ugyanott. Szövege egy lehetséges olvasat szerint: „Mi az az idő? Valaki állandóan köpköd mögöttem és köhög. Én azt is tudom, ki köhög, tegnap meglestem, az Englonér bácsi az, hamarosan meg fog halni, már teljesen kék az arca, és folyton elalszik sétatika közben. Idő, azaz mi” – a versről 11. évfolyamos tanítványom írt egykor pályázatgyőztes elemző tanulmányt, ld.: Inzsol Kata: „embernek istennek mozdíthatatlan” Zalán Tibor költészetéről, veszteglés című versének ürtügyén, Műhely, 2007/1., 70–74.

az a szócsonkokra, szilánkokra, betűkapcsolatokra széttört szövegalakzat is fel van kenve tulajdonképpen az idő falára, nekinyomorítva a jobb margónak? És ha idevágóan lenne kedved kifejezni álláspontodat az ott felvetett kérdés vagy dilemma kapcsán: Mi az az idő – Idő – azaz: mi(?) A vége személyes névmás, azonosító szerkezet, vagy megismételt kérdés kérdő névmással? És van-e kapcsolat a gondolataid rendszerében a VESZTEGLÉS mint létállapot és a mind többször és igen régóta kulcsfogalomként használt, mégis kisbetűs SEMMI között? Értelmezhetem úgy a két fogalom zálni viszonyát, hogy a lét a halálíg egyfajta veszteglés-állapot, gyötrő semmi, a lét után pedig ott van a semmi mint maga a beteljesedés?

– Nagyon rövid és talányos vers ez, és valóban rá van csapva a jobb margóra, mintha tényleg az idő falára lenne fölszögezve – mintha ez lenne a terc-vers firkája azon a falon. Az idő problematikája engem is izgatott és izgat. A definiálásával sokan megpróbálkoztak, látszólagos sikerrel. Nem tudom, mi az idő. A versbéli Englőner bácsit gyermekkorom öreg szomszédjáról mintáztam, aki reggeltől estig ült a hintaszékében, bagót rágott, és körbeköpködte a székét. Minden nap, ugyanúgy. Ő számomra ma is az állandóság egyik legfontosabb matricája. Az én idő-szemléletemben csak két idő van. Múlt és jövő. A jelen csak az anyag valami csalóka víziója. Nincs jelen. Bizonyíthatóan nincs. Múlt van, mert emlékezünk rá, jövő is van, mert valami felé, valamibe beletartunk. Lehet, az idő talán csak annyi, hogy nincs jelen. Egyébként maga a vers melléktermék. Fodor Tamás ösztönzött a maga kedves erőszakával, hogy írjak egy olyan drámát, ami nem szól semmiről. Megkísértettem a lehetetlent, és megírtam a *Veszteglés* című szürrealista darabomat (a Stúdió K mutatta be a Műcsarnokban, és készült róla egy diplomadolgozat is a Színház- és Filmművészeti Főiskolán). Ő beszélt nekem Englőner bácsiról, természetesen más egy más emberről. Így lett Bodor bácsiból Englőner bácsi, ami durva lefordításban – véletlenül fordítottam le – szűk magányos embert jelent. Igen. Az ember szűkülő, magányos ember az idejében, ami valójában nincs is. Így lehet, hogy ő sincs. Amúgy a veszteglést mint létformát gyakran használom önmeghatározásra. Sok válaszlevelemben szerepel a „most itt”, most „e mellett”, most „ennél” veszteglek. A veszteglés kicsit olyan, mint a tűnődés. Az egy helyben levés – vagy maradás – intenzív állapota. Bár eredeti jelentésében benne van a „veszt” szó, nálam nem feltétlenül a veszteséghez kapcsolódik, inkább az egy helyben mozgás (gondolkodás, tűnődés, töprengés) szinonimája, ha nem is pontos ez a fordításom. A veszteglés centrumában még nem a semmi van. Nehéz ezt pontosan megfogalmazni. A veszteség centrumában nincs a semmi. Talán a legpontosabb, ha úgy fogalmazok, a veszteség centrumában nincs semmi. És ezzel a legtöbbet mondtam el arról, amit nem tudok megfogalmazni, elmondani.

– Ha jól tudom, katonakorodban nagyon erős Pilinszky-érdeklődésed volt. Aztán sokat beszéltél az Adyval kapcsolatos rokonszenvedről is. Volt egy Ady-halotti maszkod, úgy tudom, ereklyeként őrizted. És kihagyhatatlan a fontos hatások közül József Attila.

Azt gondolom, hogy igazából a József Attila-centenárium hozta föl benned erősebben az élményét, vagy annak az élményét, hogy emberileg, költőileg hogyan kötődsz József Attilához. Ez a *dünnyögés félhangokra* (2006) és a *Fáradt kadenciák* (2012) című kötetben furcsa töredékverseket eredményezett. Tehát nem igazán megformázott, kiérlelt kompozíciók, bár lehet, hogy egy kétsorosnak is hosszan kell érlelődnie. Írtál anno emblematiszű verseket is (lásd ismét: eklektika), lehet, hogy azok spontánabb módon alakultak szöveggé. Ezek a versek rövidkék, de nem haiku módra. És beszélhetünk haikukról is, mert rengeteg haikut írtál. Tehát ez egy másfajta rövidség. Olyan, mint amikor megérint egy szó, gyorsan lejegyzem, amit előhív bennem, és aztán megyek is tovább. Hogy emlékszel ezekre a töredékszerű versekre?

– Pilinszkyt említetted először, aki valóban nagyon erős hatással volt rám katonakoromban. Az ő inspirációjára írtam azokat a szövegeket, amelyekben megpróbáltam az emberi megalázottság és méltánytalanság érzetét elrejtetni rövid, kapkodó sorokban. Ezekből nem maradt fenn gyakorlatilag semmi, talán amiatt, mert inkább Pilinszky-utánpótlások voltak. Érdekes módon ez a Pilinszky-féle versekezelés a *Kívül* című kötetnek (1993) az elején lévő versekben újra megjelenik, már érettebb formában.¹⁴ Nem tudom, hogy egy-egy korszak miért köszön az emberre. Itt valóban nagyon rövid versekkel kísérleteztem, és azt hiszem, hogy talán ezek között a munkák között van a Pilinszky Jánosnak ajánlott vers is.¹⁵ A Pilinszky-nyelv az én szertelen világomban, szertelen nyelvi világomban is nehezen kezelhető, mondhatni idegen anyag. Próbálkoztam vele: amelyek sikerültek, azok belekeverültek a kötetbe, a válogatásba, de többnyire itt kudarcot vallottam.

A haiku, ami rövidebb, mint általában a Pilinszky-szövegek, az inkább állt a kezemre. Több haikukötetem is jelent meg.¹⁶ Ehhez hozzájárulhatott az is, hogy Fodor Ákossal mély és tartós barátságot kötöttünk, és hát őneki a rövid vers volt az eszménye, és ezen belül is haiku volt a központi belső formája. Ezeket nagyon szerettem.

A *dünnyögés félhangokra* egyértelműen József Attilával folytat párbeszédet. Pontosabban József Attila-továbbbírások vannak benne. Van azonban egy jóval korábbi és ars poeticusan igencsak meghatározó reflexióm József Attilára, a *Hagyj még, Idő!* című kötet (1988) nyitóverse,¹⁷ amely a 32 éves életkor kapcsán őt idézi meg. szintén ars poeticusan: „már le merem írni én egész / népemet fogom s ha jönnie kell jöhet utána bármilyen / pofon (...) a költészet a fények terve / s (...)

▼

14 Az említett szövegekről ld. Jász Attila tanulmányait: *Hogy a mondhatatlan mondható legyen* (Két kísérlet az elhallgatás szerepének körülírására Zalán Tibor rövid versei kapcsán), Műhely, 1995/5., 45–48.; *A Kívül belseje* – Zalán Tibor rövid versei Pilinszky csend-poétikájának tükrében, <https://epa.oszk.hu/00300/00381/00101/jasz.htm>.

15 P. J. emlékének címmel.

16 Az önálló haikukötetek: *Váz* (Cédrus Művészeti Alapítvány, Napkút Kiadó, 2006), és néhány haiku (Napkút Kiadó, 2015).

17 Ld. későbbi címével: *Alkalmi Versezet Hajdan Élt Költőhöz*.

hogy ne kérdezze / többé senki megmondom mit akarok: lenni! / és szabadon. bevégezni ezt a tervet”.

Egészen konkrét élményem a dűnnyögésekkel kapcsolatban az, hogy egyszer Dunaszerdahelyre mentem autóval, és Dunaszerdahelyig és vissza egyfolytában ezek a négysorosok, adott esetben hatsorosok úgy lettek bennem, amelyek végül is megképezték a *dűnnyögés félhangokra* könyvet. Mindig eszembe villant egy-egy József Attila-sor, akár versből, akár a *Szabad ötletek jegyzékéből*, és akkor ezeket beépítettem, alkotóelemeivé vagy építőköveivé tettem ezeknek a rövid, rímes, négysoros vagy hatsoros verseknek, amiket már útközben diktafonra mondtam. És az is izgatott egyébként, hogy ezt a formát nem nagyon használta senki. Ez már olyan avított volt a szabadversek évadában, ez olyan túlhaladottnak tűnt mindenki számára. Én szerettem provokálni ezzel az olvasóimat is meg az irodalmat is. Nem ismerek olyat, hogy pátosz, csak rosszul írt szavakat és mondatokat, szókapcsolatokat ismerek. És nem tudom elképzelni, hogy az iróniának vagy a szarkazmusnak nagyobb prioritása lehet egy adott kor leképzésében, mint bármilyen más, akár érzelmi alapokon nyugvó lírának. És akkor ezeket írtam, ezeket a dűnnyögéseket. Egy kicsit ravasz kontextusban van ez József Attilánál: dűnnyög egy új mesét, fasiszta kommunizmusét, talán így van a sor, és itt nem is az a lényeg, hogy József Attila teljes ideológiai zűrzavarban élte le az életét, hanem ez a dűnnyög szó¹⁸. Ez tetszett meg nekem. És a félhangok ugye azt jelenti, hogy nem József Attila szólal meg, hanem fél hanggal följebb, lejjebb, tehát el van hangolva az a versbe applikált szöveg, ami miatt az egész megíródott. Nagyon érdekes volt a visszhangja is a kötetnek. Részben magam sem tudtam pontosan, hogy mikor ér véget az egyik, mert ez ciklusokba rendeződött, és mikor kezdődik a másik ciklus. Ezek már legyenek a szerző ösztönös megérzései, vagy a rutin, hogy tudja, hogy itt el lehet vágni, itt el kell vágni. Nagyon szép tanulmányt írt Szigeti Csaba a Jelenkorban ezekről a szövegekről.¹⁹ Egyenesen azt írta, hogy ez egy új versforma, amit kitaláltam. Nagyon hálás voltam érte, és nem tudom, hogy mit találtam ki, de azt tudom, hogy legalább olyan hirtelen támadt vonulat volt az életemben, mint a *Fáradt kadenciák*.

Amíg a *dűnnyögés félhangokra* nem a búcsúzás költészete volt, addig a *Fáradt kadenciák* egyértelműen a búcsúzás jeleit tartalmazza. Ugye a kadencia az egymagában megszólaló hangszer, és én egész életemben egymagamban megszólaló hangszer voltam. Akkor is, hogyha időnként odacsapódtam valamilyen nem létező csapathoz (Madárúton, Ver/s/ziók, Csütörtök Esti Társaság, író táborok), vagy összefogtam napokig vagy hónapokig emberekkel valamilyen ügyben. Tehát én magányos hangszer voltam, és kezdtem érezni ennek a hangszernek a fáradását, és

▼

¹⁸ Vö.: „Csak vigasztald meg, ha vigasz / a gyermeknek, hogy így igaz. / Aztán dűnnyögj egy új mesét, / fasiszta kommunizmusét – / mivel hogy rend kell a világba”... (Vigasztald meg...)

¹⁹ Sz. Cs.: 4+2. Zalán Tibor és a magyaros versminimum, Jelenkor, 2007/1.

én szeretem a fáradt hangokat. A *Fáradt kadenciák* egy olyan ciklus, ahol végig a dolgok hiábavalóságán tűnődtem, a szerelem hiábavalóságán, a világ hiábavalóságán, és egyértelműen a saját létezési kudarcomat akartam megfogalmazni, bár nem konkretizálható, hogy miben vagy hogyan vallottam a kudarcot.

Akkor fogalmazódott meg számomra, hogy az emberi létezés a halál tudatától függetlenül kudarc, tehát az egész életünk nem más, mint egy küszködés az ellen, hogy ezt a kudarcot legyőzzük, vagy ha eliminálni nem tudjuk, akkor legalább lefedjük mással. És ezeket a lefedettségeket próbáltam leszedni. Nem az én életemről, mert azt hiszem, a vers soha nem az ember életéről szól, hanem mindig arról szól, akiről írom. Tehát magamról írom, de másról szól. A lírai énről. Hogyha egyes szám első személyben szólalok meg, a lírai hősről, hogyha pedig egyes szám második személyben, nem lehet tudni, hogy akkor kit szólítok meg, és nem is kell tudni természetesen. Nehéz úgy ez. A *Fáradt kadenciáknál* már nagyon fáradt voltam az élethez. Nem abban a fáradtságban voltam benne, mikor kifárad a test vagy a lélek, úgy együtt voltam fáradt ahhoz, hogy értelmezsem az életemet, az életet. Talán ezért is bíztam rá magamat a kadenciák verseire.

– Említetted, hogy a drámáid világában nem beszélhetünk vonulatokról, a verseid világában egy vonulatról viszont fontos, hogy beszéljünk. Már pedzegettük is korábban a pályád lezárása kapcsán.

Az OPUS N3: KOGA kötetben kísérleti szonettek vannak, amik kötetekben az első szonettjeid, és mindjárt jócskán megvariálva. Aztán vannak olyan kötetek, ahol „mesterszonett-kópiákat” írsz, és lehetne még különböző hivatkozásokkal ezt kiegészíteni, de így jutunk el tulajdonképpen a jelenig, a felező szonettekig, nagyrészt ezekből áll össze a legutóbbi köteted, A nehéz léptű ember (2024), amit az utolsó verseskötönyvednek szánsz. A szonettvonulat is érdekes a lírai életművedben, másrészt pedig az a fajta, ami a szonettektől függetlenül is egészen korán megjelent a szövegeidben, akár teljes textusra vonatkoztatva, akár csak versek bizonyos részleteire. Ez nagyon izgalmas játék, és azért vártam nagy kíváncsisággal a kötetet, hogy ezek így együtt hogyan fognak hatni, másfél száznál is több alkalommal elpróbálva a technikát, mert nagy kihívás lehet úgy megírni a tükrörészét egy-egy ilyen szövegnek, hogy kötődjék is, de más is legyen.

– Megint abból indulok ki, hogy a költőnek először a szakmát kell megtanulnia, és utána el is kell felejténie. Említettem, hogy tanítok, foglalkozom fiatal írókkal, elsősorban költőkkel, és mindig kegyetlen kurzusokat írok elő nekik az első időszakban. Meg kell tanulniuk a formákat. Ebbe beletartozik az időmértékes verselés, a magyaros verselés is. Azután, amikor tudnak verset írni kötött formákban – egyébként el kell mondjam, nagyon nehezen megy legtöbbjüknek, bármilyen tehetségesek is –, akkor következik el a harmadik szakasz, amikor a szabadverssel foglalkozunk. Meggyőződésesem, hogy a szabadvers is nagyon sok szabályt tartalmaz, akárcsak a kötött vers, hogy például csak a gondolati ritmusra célozzak. Szóval sok mindent

meg kell tanulni ahhoz, hogy az ember tudjon szabadon írni. A szabadvers sem szabadság, hanem pontosság és arányérzék kérdése. Én magam is megtanultam ezeket a formákat egyetemista koromban, és természetesen azután is foglalkoztam ezzel. Mostanra a hozzám legközelebb álló formák tűnnek fontosaknak.

Szóval nekem nagyon-nagyon meg kellett küzdenem ezekkel a formákkal, és nagyon nem állapodtam meg egyiknél sem, de főleg a korai időszakomban fontos volt, hogy rengeteg versben lehessen utolérni ezeket. A szonettekbe valamikor az avantgárd korszakom közepén akadtam bele, és írtam is hét szonettet, nagyon szabályosakat, amelyek meg is jelentek folyóiratokban, csak hát mit kezdjen egy vad avantgárd költő a szonettekkel? És akkor ezeket széttördeltem az *OPUS N*: KOGA kötetben. Akkor a vizuális költészettel is erősen foglalkoztam, a KOGA teli van vizuális művekkel,²⁰ de a versekben is megjelennek képek, formák.²¹ Igazi vad avantgárd kötet, és abba nem illettek bele a normális szonettek, tehát szétdobáltam őket a verstérben, a lapfelületen.²²

Mióta szonett a szonett, azóta mindenki megkísérli, hogy valamiképpen buherálja. De a haikuval is így van. Bertók Laci például rímes haikukat írt, ami égbekiáltó disznóság a haikuval szemben, de ő egy szuverén egyéniség, ezt megtehetette. A haikunak manapság címet is adnak, pedig a címadás a haikutól teljesen távol áll. Fodor Ákos ironizál és filozofál a haiku formájú verseiben, holott ez is távol áll a haikutól, de hát a haiku magyar nagymestere ezt megtehetette. De térjünk át a szonettre. A szonett mindig izgatott, mert van valami benne, ami miatt a tökéletes vers. Lehet, hogy a tizennégy sor miatt, de hát nem tudom, miért épp a 14 sor miatt. Írtam olyan kötetet – ez a *Szétgondolt jelen* –, ahol a tökéletes számot variáltam egy egész cikluson keresztül, ez pedig a huszonhét, háromszor háromszor három. Huszonhét sorosak voltak a versek, de aztán jött a kilenc-kilenc-kilenc mánia, mert ugye háromszor három az kilenc, és akkor bejátszik a 99, a 81 mint 9×9, tehát minden kijött a 9-esre. Ebből te írtál a Forrásban egy számomra is revelatív tanulmányt,²³ amelyben nem kevesebb gonoszságot állítasz, hogy én ezt szándékosan csináltam, tehát hogy nekem tudatosságom van a számmisztikában. Bár így lenne, de ezentúl jobban figyelek.

- Annyit még a számmisztikáról, hogy ezek a szonettjeid soronként 14 szótagosak is...
- Tudom, tudom, tudom. Tehát valami vonzalom tényleg van a számokhoz bennem. És már régebben fölfedeztem egy olyan versformát, amit tükörversnek

▼

20 Ld. ott: A Hintaló álma I–XV., Török László fotóművésszel közös alkotások.

21 A felhasznált spektrumok és háttérpektrumok Pelczer István vegyész munkái.

22 Ld. ott: 111111 szabálytalan szonett.

23 Ld.: „Fogalmazza magában a szétesés grammatikáját”: Technika és poétika – számmisztika és szótörés, életérzés és világkép Az idő sakktáblája című Zalán Tibor-versciklusban és annak formai előzményeikben, Forrás, 2023/6.

hívtál te egy vagy több kritikában, és ennek az a lényege, hogy egy szöveg tengely körül szórendileg vagy a sorok sorszáma szerint megfordul. De annak idején – ilyenek vannak az utolsó előtti kötetemben, *A lovak reggelije* című műben –, amikor ezeket a tükrözéseket megcsináltam, tehát hogy az utolsó sor lesz a következő rész első sora, akkor tulajdonképpen egy tükörrel ráborítom magára a verset. De ezekben a munkákban nincsenek elmozdulások a kiinduló verssorok és a tükrözött verssorok között. Ha vannak, nagyon-nagyon elenyészően, és nem feltétlenül szándékosan vannak. Ezt a technikát szerettem alkalmazni, és azóta sokan alkalmazzák, ahogy látom, aminek örülök.

Nem láttam magam előtt korábban ilyen példákat, tehát ez egy jó találmánynak tűnik számomra. És pár évvel ezelőtt fogalmazódott meg bennem, hogy mi lenne, ha szonettekkel megcsinálnám ezt. De ha tizennégy sort megforgatok, az egy monstre huszonnyolcszoros verset hoz létre, és tizennégy sor ismétlése még egyszer, fordított sorrendben, az nem olyan nagy ügy. És azon töprengtem, mi lenne, hogyha megfelezném ezeket a szonetteket. Az első hét sor a kiindulópontom, abban kell megfogalmaznom mindent, amit egyenesben fontosnak tartok. Amikor megfordítom ezt, tehát a hetedik sor lesz a nyolcadik sor, a hatodik lesz a kilencedik, akkor viszont mindig változtatást eszközölök a szövegben. Nem nagy változtatásokat, csak egy-egy szót, szókapcsolatot megfordítok, kicserélek.

De a teljesen más sorrendiség miatt is, a szövegbeli változtatások miatt is egy teljesen más szöveg születik, ami nagyon emlékeztet az elsőre, de nem ugyanaz. Azt az egyszerű metaforát szoktam alkalmazni, hogy nézed magad egy sima víztükrön, és ha kibámultad magad, akkor beledobsz egy nagyon apró kavicsot, ami csak egy picit mozgatja meg a tükröképedet, de az már nem az, amit eddig láttál. És mivel nem az, amit eddig láttál, hogyha lelkiismeretes olvasó vagy, nekilátsz az elsőnek újra. De mert az első a második olvasat alapján megváltozik, a befogadó átmegy a másodikra, tehát a tükörbe. Tehát elvileg egy végtelen befogadási rendszer lehetőségét kínálok fel a felező szonettekben.

Nincs bennük rím, csak a tizennégy sor stimmel. Ilyet már láttunk Szepesi Attilánál a *Barbár szonettek* könyvében, amikor szonettekben írja meg ráadásul az életrajzát, gyerekkorát, mindent. Mi sem áll a szonettől távolabb, mint a sztorizás. Attila ezt megcsinálja, és nagyon szeretem azt a könyvet. Én nem akartam összefüggést létrehozni az egyes szonettek között. Minden szonett önállóan olvasható és olvasandó. Ez nem jelenti azt természetesen, hogy motívumok nem kerülnek elő és nem vetődnek át későbbre, ami egy retrospektív emlékezeti konstrukciót eredményez. Szóval én ezt most nagyon izgalmasnak találtam. A visszajelzések is jók, egyértelműen pozitívak. A 2024-es könyvhétre ez a ciklus *A nehéz léptű ember* című kötetben megjelent.

Úgy érzem most, hogy a költészeti eszköztáram nem merült ki, mert számtalan ötletem meg elképzelésem lenne, hogy hogyan lehet írni. Nem égtem ki,

mert akkor nem tudnék a másik két műnemben dolgozni. Nem ért olyan nagyobb méltánytalanság az irodalomban, mint eddig, tehát nincs okom, hogy abbahagyjam. Egyszerűen azt gondolom, hogy amiként eldöntöttem, hogy én költő leszek és verseket írok, most eldönthetem, hogy nem leszek költő, és nem írok verseket. 2024. december 31-e óta nem írok verseket. Senki se hitte el, mindenki azt mondta, hogy de hát a költő azért költő, mert ő költ, mert belső igénye van. Így van, de egy döntéssel az egészet át lehet húzni.

„Mert kertet legjobb kertbe rejteni...”¹

Szolláth Katalin képzőművész kertjei

„Az eddig leginkább grafikai eljárásokban és képépítésben gondolkodó, magát grafikusnak valló művész néhány éve addigi munkásságához szervesen kötődő, abból táplálkozó, mégis merőben új irányok felé fordult alkotói gondolkodásában és a megvalósítás tekintetében egyaránt”² – írja Árvai-Józsa Kitty művészettörténész. Úgy vélem, hogy igen fontos megállapítás az alkotó művészi megközelítésében bekövetkezett változás (nevezetesen az, hogy a rézkarcok sziszifuszi készítmódjáról áttért a festői gesztusok használatára), de még fontosabb annak természetes folyománya a szolláthi életműben. Ahogyan az alkotó korábbi munkáiban is, itt is előtérbe kerülnek a fekete, a barna, az okker és a vörös színek, az elliptikus, a kör- és a csigaformák, amelyek többek között olyan objektumokban manifesztálódnak, mint a fák, a kapuk, az ablakok. Írásomban Szolláth Katalin grafikus képzőművész legújabb, 2021 és 2024 között készült munkáinak olyan csoportját mutatom be, amely elsősorban a kertekkel, azok egy-egy jelenségével, tágabban értelmezve a természettel, illetve mindezek szimbolikus jelentésrétegével foglalkozik. A kert az időtöltés, a disputák, a megbékélés, a derű, a társasági események helyszíne, vallási, filozófiai vagy egyéb reprezentációs szándékkal bírnak.

Kertélmények

Szolláth Katalin maga is kertész. Már kora gyermekkorától kezdve fontos szerepet töltött be az életében a növényekkel való törődés. Gyermekként a nagyszülői kertben szirmokból „főzött étkeit” virágos, kis porcelánkészletében szolgálta fel a „vendégeknek”. Pár év múltán madzagok és botok segítségével lakásuk udvarán egy kis kertet jelölt ki magának. Csodálatos módon az ide elültetett barackmagból, a gondoskodásnak köszönhetően, lassan-lassan barackfa sarjadt. A fa növekedésének megélése máig örömteli emlékként él a szívében. Az első rajzai a nagyszülők kör alakú, dombos kertjéhez fűződnek: a vörös tűzliliomokról. A növények iránti rajongás egyre nagyobb léptéket öltött. Amikor Kati önálló életet kezdett egy tetőtéri lakásban, akkor már közel 200 cserép dísnövényt gondozott. Voltak asz-

¹ Orosz István: Katalin kertjei, 2024. január 22. <https://www.szollathkatalin.hu/2024/02/orosz-istvan-katalin-kertjei/>

² Árvai-Józsa Kitty: Szolláth Katalin alkotása, 2020. <https://www.szollathkatalin.hu/2021/10/arva-jozsa-kitty-szollath-katalin-alkotasa/>

parágyaszok, orchideák, karácsonyi kaktuszok és számos más dísznövény. A japán kultúra szeretete vezette őt arra, hogy megvegye az első bonszaiát, amit tizenöt éven át ápolt. Amikor végül a tetőtéri lakásból egy kertes házba költözött, ahol udvar is volt, azonnal megjelent az új kertépítés igénye. A kicsiny teret akácfa rönkszeletekből kirakott, kacsakaringós út tette hosszabbá és hasonlatosabbá egy japán kerthez, ahová rózsát, cukorsüvegfenyőt ültetett, pergolát épített, lépcsőzetes szinteket alakított ki a virágok számára.

Ma is nyomon követi a növényei alakulását, történeteket mesél róluk, megjegyzi az első virágzásukat, rendszeresen fotózza őket, és külön mappába rendezgeti az elkészült képeket. A kertészkedés során közvetlen kapcsolatba kerül az eszközökkel (a metszőollóval, a locsolóval) és az anyaggal (a földdel, a növények különböző formáival, magokkal, ágakkal, levelekkel és virágokkal). Ennek a közel kerülésnek a szeretete legerőteljesebben az alkotófolyamatokban mutatkozik meg. A saját kert mellett Kati szívesen üldögél a Barátok temploma csendes kertjében, vagy sétál az Arborétumban, amelynek létrejöttét is végigélte. A kecskeméti kertek mellett számos emlék és alkotás – fák és levelek rajzainak sokasága – köti a tiszakürti és a szarvasi arborétumokhoz. Szívesen emlékszik vissza az utazásai során megélt kertélményekre is: a firenzei boboli kerti olvasásokra, a müncheni, a tivoli-i, a schönbrunni és a versailles-i kertekre.

Mielőtt Szolláth Katalin munkáival behatóbban foglalkoznánk érdemes kitekintést tenni és röviden körbejárni azt, hogy a kortárs magyar képzőművészetben milyen formákban és jelentésekben van jelen a kertmotívum.

Kertmotívum a kortárs magyar képzőművészetben

A növénytársulások, illetve a kertek nem túl gyakori témái a magyar kortárs képzőművészeknek. A témához kapcsolódó kiállítások is elvétve fordulnak csak elő. Ilyen tárlatok voltak a Párhuzamos szálak (Kortárs művek a Gödöllői művésztelep alapításának évfordulójára, GIM-Ház kertje, Nagy Sándor-ház kertje és épülete, Gödöllő, 2021), az Antropoflóra³ (Stúdió Galéria, Budapest, 2014), a Természetrajz⁴ (Faur Zsófi Galéria, Budapest, 2014), a Növények ereje⁵ (Organikus tárlat, ahol a természet is alkot, MANK Galéria, Szentendre, 2021), a Növények országa⁶ (Budapest Galéria, Budapest, 2022), a Tanulni a természettől? Botanika⁷

▼

³ <https://exindex.hu/hu/event/antropoflora/>

⁴ <https://exindex.hu/hu/event/termeszetrjz-2/>

⁵ <https://kortarsonline.hu/aktual/mank-klimavalsag.html>

⁶ https://budapestgaleria.hu/_/2022-kiallitasok/novenyek-orszaga/

⁷ <https://modemart.hu/program/dnm2024-tanulni-a-termeszettol-botanika/>

(Debreceni Nemzetközi Művésztelep, MODEM, Debrecen, 2024) vagy a 15. Documentán⁸ megvalósuló kert-projektek (Kassel, 2022). A Párhuzamos szálak⁹ című kiállítás kortárs alkotók munkáin keresztül a gödöllői művésztelep alkotóinak munkásságát, életszemléletét idézte fel, így Körösfői-Kriesch Aladár és Nagy Sándor kertről készült festményeit, valós kerttapasztalásokat, Ujvárossy Ilka és Kriesch Laura messze földön híres kertjeit. A gödöllői művészcsaládba született Remsey Ágnes, iparművész és író Nagyobb mozdulat¹⁰ (1992) című kisregényében a múlt képeit – köztük a kertét – a kaptárhoz hasonlítja, ahová mindig visszatálnak a méhek:

Magas kőfallal körülvett kert. A város szívében, mégis külön világ, szigeti csend a zajban, egy kertnyi virágos éden a küzdelmes életforgatagban. Odabenn, rózsák és levendulabokrok között csodálatos, kanyargós utak vezettek. Violák illatoztak keskeny pásztákban, és a nyár végi meleg estéken bágyadt balzsamszagot lehettek a tubarózsák. (...) Ez volt az a kert, ahol gyermekkorai álmai együtt bontottak szirmot a kerti virágokkal.

A további csoportos kiállítások az ökológiai gondolkodáshoz (a környezet- és klímatudatossághoz), a pandémia növénygondozásra gyakorolt hatásához, a növények iránti érdeklődés miatt létrejövő közösségekhez kapcsolódtak. Az egyes alkotások felidéztek a korai herbáriumokat, az üvegházakat, az invazív fajokat és az önfenntartó gyakorlatokat. A művészeti projektek között érdemes megemlíteni a Colonia Herbaria Ferust,¹¹ egy közös növényválogatáson alapuló mikropark létesítését a Józsefvárosban (Árva Judit és Gosztola Kitti, Budapest, Práter u. 63.), valamint a Common Jam Map¹²-projektet (Bíró Anna, Fajgerné Dudás Andrea és Szabó Eszter Ágnes, 2013 óta), amelyben az alkotók évről évre felmérlik, begyűjtik és feldolgozzák a köztéren hozzáférhető növényeket.

A csoportos tárlatok és az aktivitásra, participációra épülő művészeti projektek mellett találunk olyan művészeti életutakat is, amelyekben jelentős szerep jut a természetnek. Gyenis Tibor¹³ már korai munkáiban (A kertészek tovább élnek, 1999¹⁴) vizsgálta az ember és a természet együttélését, a modern kori természetura-

▼
8 <https://documenta-fifteen.de/en/?s=garden>

9 <https://artlocatormagazine.hu/parhuzamos-szalak-helyspecifikus-kepzomuveszeti-projektek-az-egykori-godolloi-szeccszios-muvesztelephez-kapcsolodo-helyszineken/>

10 https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_PEST_GODOLLO_Sk_1992_Nagyobb_mozdulat/?pg=12&layout=s

11 <https://jozsefvarosujsg.hu/colonia-herbaria-ferus-avagy-helyi-barbarok-magasagyasban/>

12 https://budapestgaleria.hu/_/flaszer/common-jam-map/

13 <https://ujmuveszet.hu/kunszt/orult-kertes/>

14 https://audiovizual.blog.hu/2013/11/22/gyenis_tibor_a_kerteszek_tovabb_elnek_elemez

lási eljárások okozta változásokat. A tájbeavatkozásoknak nevezett fotói mesélnek a csúcstechnológiák – a drónkamerák és a fényképezőgépek – által felmutatott világról, másrészt rávilágítanak arra is, ahogyan ezek az eszközök lassan bekebelezik a bolygót, birtokba veszik és ellenőrzik a teret. A természet hasonlóan régóta foglalkoztatja Németh Ilona képzőművészt, aki a 2010-es évek óta építi kertalkotásait. Első kertjei az angol és a francia kertek különbségeire épültek, míg a 15. Documentán bemutatott, folyón úszó kiskertjei – a Jövőkert és a Gyógyító kert a jó és a kevésbé jó szomszédokként egymás mellett élő növények közösségét mutatják meg. A fiatalabb képzőművész-generáció tagjai közül kiemelhetjük Gosztola Kittinek¹⁵ (State of all Land,¹⁶ Kisterem Galéria 2024; Jó fa, jó hely, Liget Galéria, Budapest, 2014) a természetnek az emberi beavatkozásokra adott reakcióit felmutató munkáit, Herbert Anikónak (Algazöld csend bont virágot bennem,¹⁷ Karinthy Szalon, Budapest, 2024; A tó súlya,¹⁸ alkotótárs: Györbíró Csenge, Hybridartspace, 2023) a Balaton ökológiai helyzetét feldolgozó alkotásait, vagy Mátyási Péternek¹⁹ (Kezdetben volt a kert, Fűvészkert, Budapest, 2021; Herbárium című kiállítása, b32 Galéria, Budapest, 2018) az édesapjától örökölt, kerthez kapcsolódó munkáit.

Összességében azt láthatjuk, hogy van egy olyan kortárs alkotói szcéna, akik érdeklődnek az ember és a természet, pontosabban a növények kapcsolata iránt. Szolláth Katalin munkái részben ezen alkotások közé sorolhatók. De „Katalin kertjei”²⁰ nem feltétlenül valóságos kertekre utalnak – annak ellenére, hogy az alkotónak nagyon erősek a személyes kertkötődései és kertemlékei – és nem fókuszálnak ökológiai problémákra. Ehelyett más alkotók, például festők, képzőművészek és költők imaginárius kertjeit idézik meg, eljátszva a gondolattal, mi lenne, ha Kati és a szellemi társ együtt sétálna az adott kertben:

Költői mind és képzeletbeli:
ezek itt Katalin kertjei,
Mindegyik kert kertekkel van teli,
mert kertet legjobb kertbe rejteni,
s benne magunk is elveszejtteni,

▼
¹⁵ <https://kittigosztola.com/right-tree-right-place/>

¹⁶ https://www.artmagazin.hu/articles/megnyitobeszed/konstrualt_tajak_foldjen

¹⁷ <https://anikoherbert.com/event/algagreen-silent-blooms-inside-me/>

¹⁸ <https://ujmuveszet.hu/nyilik/kiallitas/kolcsonhatasok-es-veletlen-harmoniak/>

¹⁹ <https://matyasipeter.com/hu/kezdetben-volt-kert> és <https://olvasat.hu/gondolatok-az-alkotas-ritmusarol-kertben-es-muteremben/>

²⁰ Orosz István használja ezt a kifejezést Szolláth Katalin hommage-kertjeiről írt versében. <https://www.szollathkatalin.hu/2024/02/orosz-istvan-katalin-kertjei/>

a kert kulcsát egy kútba ejteni,
s aztán csak festeni... csak festeni...
csak festeni...
Amikor a költői és a festői kertek összeérnek

Orosz István fent idézett versében, amelyet Szolláth Katalin kert-hommage-ai ihlették, kiemeli a kert képzeletbeli jellegét. Ez az imaginárius megközelítés, valaminek az elképzelése, kiegészítése a saját kerttapasztalatokkal és előzetes kertképekkel (akár vizuális, történeti kertpéldákkal) együtt összeforr az idézett irodalmi kertképekkel, így többek között Franz Kafka, Thomas Mann, Nemes Nagy Ágnes, Áfra János és Tandori Dezső lírai kertjeivel. Szolláth Katalin alkotásaiban megjelennek olyan festői utalások is, amelyek Csontváry Kosztka Tivadar, Oskar Kokoschka, Molnár Péter, Piet Mondrian, Paul Klee, Barcsay Jenő, Tóth Menyhért, Vajda Lajos vagy Ország Lili alkotásainak tájképi részleteit hívják elő.²¹

Szerkezetüket tekintve Katalin kertjei sokszor középpontosak, centrálisak, rendszerint négyzet vagy kör alaprajzúak, a tökéletességre törekvők. Ezeket a formákat idézi fel a Paradicsomkert (2024) vagy a Forgatható kert (2024). A kerteket olykor falak veszik körül, melyeket különböző kapuk szabdalnak, bennük a természet jelenségei (az alkony, a fészek) tűnnek elő, de az is előfordul, hogy belülről, egy-egy ablakon át tekintünk ki a kerti történésekre. A kertek belső struktúrája horizontálisan vagy vertikálisan három részre osztott, vagy egy kereszt formával négy egymással szorosan összefüggő egységre bontható. Mindezek a számok szimbolikusak, és olykor egyben szakrálisak is.

Az alkotások közül a következőkben azokat emelem ki, amelyek irodalmi, költészeti reminiscenciákat rejtenek. A Paradicsomkert (2024) című monokróm tuskép árulkodik a határokról, a kifeszített létről, az áttetsző és sérülékeny, hártyaszerű testről. A cím Nemes Nagy Ágnes azonos című költeményére vezethető vissza, melynek érzékeny sorai szépen rímelve a tondóval:

Mire gömbnyi szemében úszva
a fenn száguľdó esti ég?
a rostra-feszített ostya-vékony
szirom?...

▼

²¹ Molnár Péter: Szolláth Katalin egyre festőbb világa, 2022. <https://www.szollathkatalin.hu/2022/06/az-utak-c-kiallitas-megnyitoja-ady-25-galeria-budapest/>

Parancs János Az idő vonulása című verse az elmúlásról, az emberi élet értelméről szól, amit talán túl direkt így kimondani. Az azonos címet viselő kép maga triptichon szerkezetre épül, okker és szürke kartonnyomott formák ritmikus váltakozása egyfajta monoton lüktetést biztosít. A szürke formákon rézkarctű forgatásával nyert írásszerű jelek tűnnek fel. Meghatározhatatlanok, keleties, arab vagy japán hatásokat sejtetnek. Megfejtethetlen, rejtélyes nyomok, olykor személyekhez fűződő kötelékek, monogramszerű formák. Parancs János hosszú, egyetlen levegőnyi mondatba rejti az ízek, illatok, dallamok időbeliségét, miközben a levegő lassan elfogy:

Mint a bársonyos, érdes keserűség,
mint az ecet, a tej és a méz
(...)
egy mozdulat suta bája,
ahogy elfogy lassan a levegő,
egyre gyönyörűbb az idő vonulása

Az előzőhöz hasonló színek és tónusok kelnek életre azon a festményen, amelyet Szolláth Katalin Áfra János Az utolsó kert című versét felidézve készített. Szomorú, lírai hangulatú vers, amely az utolsó, apró, érzékeny zöldfelület siratását nagyítja fel. A kép okkeres színvilágú, felfelé egyre világosodó, míg az alsó részen egy sötét szögnyomokból építkező kapuzat árnya jelenik meg.

Úgy kezdődik, hogy méteres gödrök
billentik ki a dolgokat, megremeg talpad
alatt a talaj, de a téged övező városnyi
fekete kör sérthetetlen marad.

Végül szeretném kiemelni Szolláth Katalin A véletlen repedés a létezés című festményét, amely Jász Attila Fékezés című költeményének egy részletére reflektál. A festmény kézzel merített papírra készült. Alig látható módon idézi fel a vöröslő, gyűrt matéria alatt rejlő, labirintusszerű bábéli tornyot:

véletlen repedés a létezés
tömör falán?
még mormolod
igen talán

az ember szíven pici fátjol ül
nem akarja tudni
mi van
legbelül

A festői kertek nem a költői képek illusztrációi, azok nem is lehetnének, mert ahogyan az idézett sorokból is kitűnik, azok lételméleti, sorsfordító kérdésekről elmélkednek. A sorok a belső, lelki világ feltárására vállalkoznak, ezért apró, finom réseket hasítanak az emberi húson, csakúgy mint Katalin rézkarctűi és tépései, amelyek inkább átérzések, megélések, de legfőképpen is gesztusok.

Kertteremtő alkotófolyamatok

A kertek készítésének módja, eszközei egyrészt Szolláth Katalin művészi praxisának és tudatos döntéseinek eredményei, másrészt intuitív alakulások következményei. A grafikus megközelítés, a papír szeretete megnyilvánul a változatos papírhasználatban, amelyek között találunk évekig féltve őrzött japán papírokat, merített változatokat vagy egyszerű dipákat és csomagolópapírokat is. A grafikus eszközök között ott vannak a különféle ceruzák, pácok és a kínai tus. Ezekhez társul a tempera, amelyet fel lehet vinni a felületre lazúros vagy vastag rétegben, sőt egészen plasztikus jelleggel is. A megmunkálásához társulnak a rézkarctűk, hústűk, kartonélek és az olyan folyamatok, mint az áztatás, gyűrés, tépés, nyomtatás, visszakaparás, szita segítségével végzett homokszórás, fröcskölés és csorgatás. Mindenesetre ezekben a folyamatokban megnyilvánul a fegyelmezett, precíz, átgondolt szemlélet, például az utak rendszere, ugyanakkor a vad, érzelmekkel telített, felindult, gyakran szenvedélyes pillanatok is.

Az alkotói folyamatnak, mondhatjuk nyugodtan, hogy a teljes életműben, fontos része az újragondolás, a régi alkotások – akár katalógusok vagy „nem sikerült” litográfiák és monotípiák – újrahasznosítása, feldarabolása és átfestése. Kati rendszerint megőrzi, rendszerezi a dúcokat, amelyek újra előkereshetők és beledolgozhatóak egy-egy születő festménybe. A síkfelületek mellett munkáiban felbukkannak a gyúrt újságpapírok, ruhadarabkák, madzagok és cérnák. Kováts Albert szerint éppen az anyag és annak megformálása révén jön létre az a plasztikai beszéd, amely más eszközzel kifejezhetetlen:

A cél egy bizonyos vibráló, érzékeny felület, amit Szolláth leleményes változtatossággal ér el aszerint, hogy indítéka az adott esetben éppen mi volt.²²

Keni, nyomtatja, itatja, dörzsöli, koptatja... és ha elégedetlen az eredménnyel, újakezdi. A cél az a bizonyos érzékeny, vibráló felület, aminek a természeti őse a kopott fal, a málló vakolat, a rozsdás vas, a szúette fa látványa.²³

▼

22 Kováts Albert: Szolláth Katalin művészete, 2022. <https://www.szollathkatalin.hu/2022/09/szollath-katalin-muveszete/>

23 Kováts Albert: Kalandozás az irányított véletlen végtelen birodalmában – Szolláth Katalin munkáiról, 2021. <https://www.szollathkatalin.hu/2021/10/kovats-albert-kalandozas-az-iranyitott-veletlen-vegtelen-birodalmaban-szollath-katalin-munkairol/>

A gesztusszerű festéknyomok a belső küzdelem dokumentumai, a haptikus felületeken keresztül a tapintás érzéki élményét közvetítik. Egyes képeket eláraszt a forróság, a vérvörös izzás gyűrt vagy folyékony matériája (Két hasonló kert, 2024; Véletlen repedés a létezés, 2015), míg más képeken a japán shinto kertek nyugalmat és egyszerűségét árasztják a konstruktív formák (Kapu Anna Mark kertjében, 2023) vagy a szórt, apró vörös pettyek (Kerek kert, 2024).

Amikor a szemlélődő közelebb lép „Katalin kertjeihez”, lelassul az idő, elcsendesül a világ. Ebben az új természeti-költői-festői közegben olyan erők kezdenek játszani a felületeken, amelyek égi távlatokat nyitnak (Alkonyat II. Nyár, 2024), csapdába csalnak (A tanú, 2015), vagy éppen arra sarkallnak, hogy minél közelebb lépjünk, ahol már mikroszkopikus finomságú részletekben tapinthatjuk ki a levelek, fák, kövek erezetét, a füvek vagy a fészek részleteit (Fészek Prutkay Péter kertjében, 2022). Villányi László Felelet című versében kérdezi:

Ha némi csönd után
valaki felelgetni kezd neki,
gyorsabban ver-e a rigó szíve?

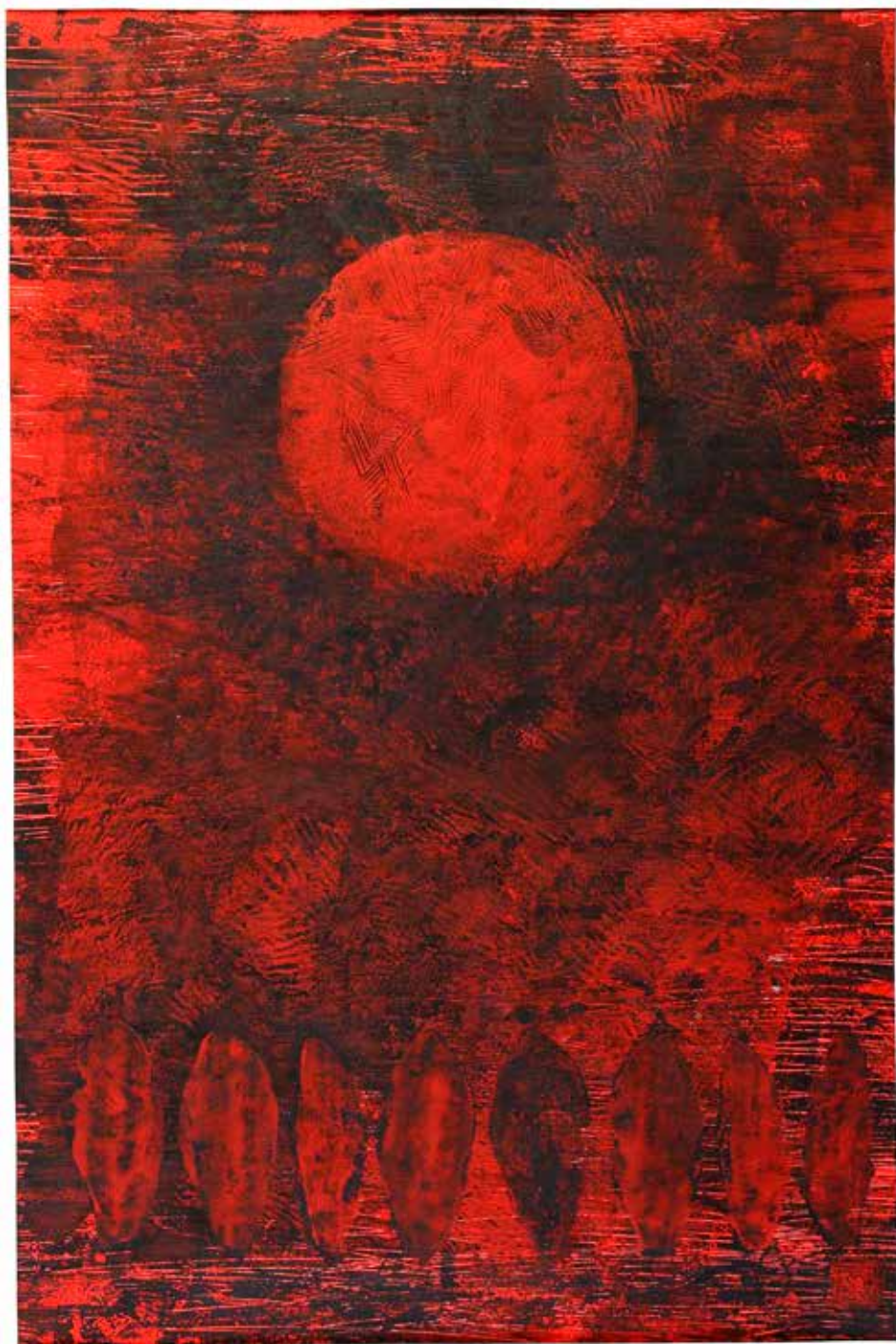
Egy festő kérdéseire mi más lehetne a válasz, mint a szemlélődés: annak megengedése, hogy a fészek kíváncsiságot ébresztő mélysége beszippantja a nézőt, aki a belemerülés közben megpillanthatja a növényi rostok szövetében, apró csomóiban a tus és a tempera találkozásából létrejövő faforgácsokat, ágakat, nádszálakat és sásdarabokat.

Paradicsomkert – Nemes Nagy Ágnes verséhez – papír, tempera, tus – 45×45 cm – 2024 – fotó: Gábris

Alkonyat I. – Tavasz – merített papír, tempera – 70×50 cm – 2024 – fotó: Gábris

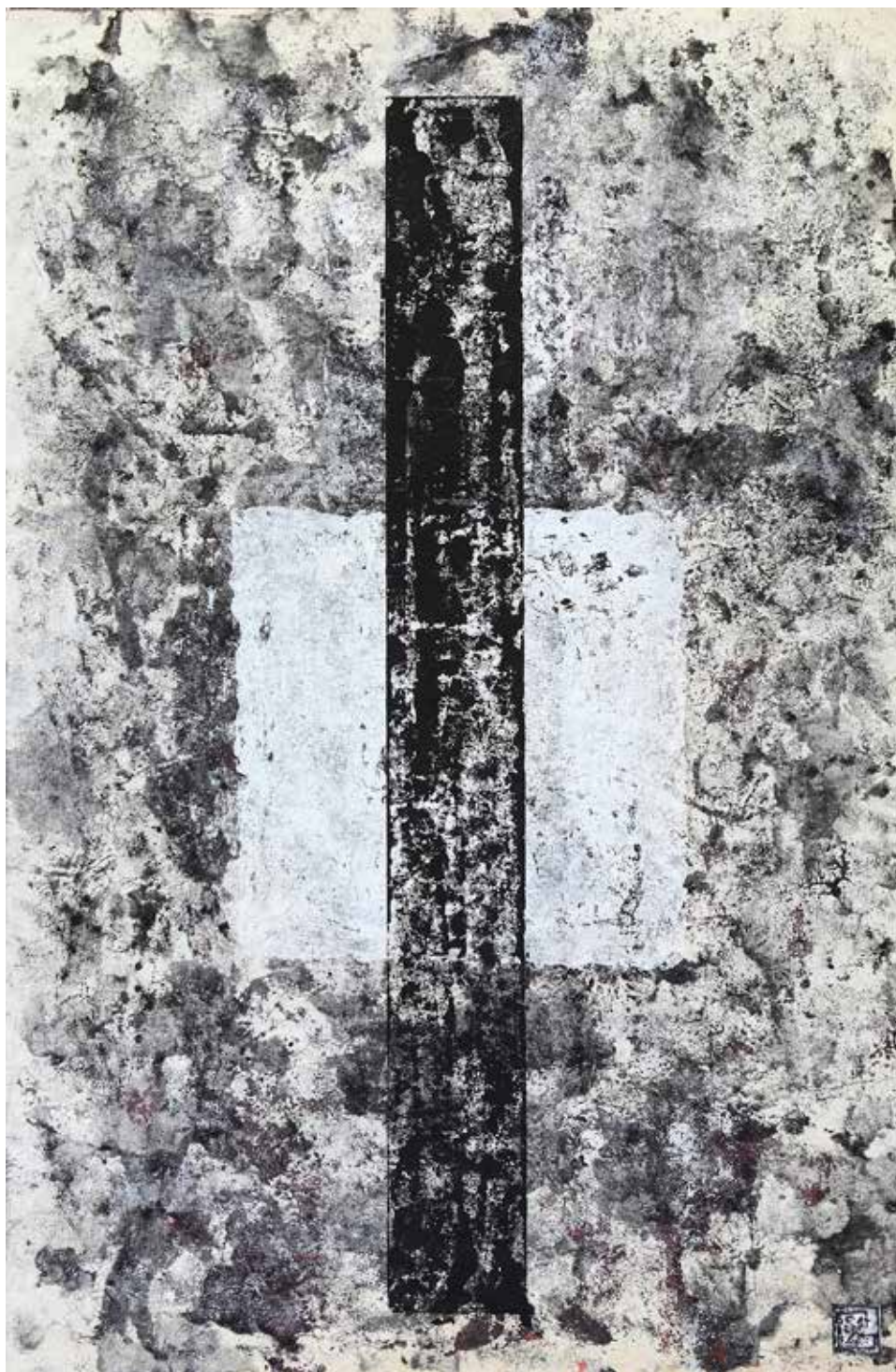
Alkonyat II. – Nyár – papír, tempera, tus – 62×42 cm – 2024 – fotó: Gábris

Az idő vonulása (Parancs János verséhez) – papír, tempera – 70×50 cm – 2024 – fotó: Gábris

Az utolsó kert – Áfra János verséhez – merített papír, tempera, homok, cérna – 70×50 cm – 2024 – fotó: Gábris

Kert - Metszet - japán papír, tempera - 56×38 cm - 2024 - fotó: Gábris

Kapu Kafka kertjében – merített papír, tempera, homok, pác – 74×30 cm – 2024 – fotó: Szolláth

Tanú – papír, tus, tempera – 47×32 cm – 2015 – fotó: Gábris

Terek és kertek – papír, tempera – 56×38 cm – 2024 – fotó: Gábris

Kapu Anna Mark kertjében – papír, litográfia, tempera, pác – 60×40 cm – 2023 – fotó: Gábris

Forgatható kert – papír, tempera, ceruza – 76×58 cm – 2024 – fotó: Gábris

Fészek Prutkay Péter kertjében – papír, tempera, tus – 66×83 cm – 2022 – fotó: Maczkó

Nytott könyv – papír, tempera – 50×70 cm – 2022 – fotó: Maczkó

Elmozdulás – papír, tempera – 70×50 cm – 2024 – fotó: Gábris

Véletlen repedés a létezés – Jász Attila versehez – merített papír, tempera – 65×45 cm – 2015 – fotó: Gabris

Rétegek – F. Bacon tiszteletére – merített papír, tempera, újságpapír – 70×50 cm – 2024 – fotó: Gábris

Lövétei Lázár László

Kétféle március idusa

A 70 éves Füzi Lászlónak

2025. március 15-re

Főszerk. uram, Füzi Laci,
duplán pirrichius-nevű,
olajozza torkodat ma
mindenféle finom nedű:

kokárdás bor, kokárdás sör,
kokárdás rum, hordószámra –
igyál, drága Főszerk. uram,
koccints pohárt két hazánkra,

teérted majd *mi* koccintunk,
amíg feléd száll az ének,
elcsuklásig kívánva, hogy
megérhess sok számos évet!

▼

A Szerkesztőség ezzel az összeállítással köszönti a 70 éves Füzi Lászlót.

Terzinák a madár után maradó helyről

Füzi Lászlónak

Melyik a hitben, melyik a hűségben,
melyik a feltámadásban? S mennyi
a Krisztusok száma? Hány alkalom

igazolja a megváltást, a csapást
hány és milyen sok az áldást?
A heves változásokkal formált

történetek milyen példázatok
nyomán alakulnak érvénytelenné?
Ellentétben a szótagszámláló

költeménnyel, melybe kérdéseket
szögeznek, a szent könyv se össze-
esküvés, se forradalom útján

meg nem változtatható, hiába
lett szüntelenül kinyilvánítva
alkalmi jellege? Ha irodalmi

folyóiratok főszerkesztői
alkotják a végsőnek ajánlott
textust, utalva a terjedelemre,

lapjuk mellékleteként, ugyan hány
napig maradna művük hatályos,
s az értelmezések révén folyton

módosuló szövegvariánsok
konkurenciát jelentenének-e
egymásnak és a követőiknek?

Az önazonosságnak hányféle
vetülete van? S az árnyékokról
készülő képek száma mekkora?

A folyóparton, melynek vizétől
elröppent a szomját oltott madár,
amikor a katonazenekar

hangszerel, hány madárnyi helynek jut
tér, hogy a világ, s benne a remény
és a hit oltalmazott maradjon?

Terzinák a halhatatlanról

Az Isteni színjáték három könyvvé
tört kilencvenkilenc fejezete
és Milton huszonkét könyvnyi Elveszett

Paradicsoma s Klopstoch zengő,
húsz énekre darabolt Messiása
együttesen nem juttatja vissza

azt a szeletét a teljességnek,
amelyben egy nyurga fűszál zöldell,
amiről mindhárom hősköltemény

megemlékezik. De a gyp, amibe
szótték, adja a halhatatlanságát.
Nem tudható, milyen a kegyelem.

Terzinák bokorbabbal

Az égen meg-megjelent a térkép,
várost választani vagy országot,
ahol, mint a pillanat, az élet

könnyű s figyelmesen álltak körém,
hogy megnyugtassák sóvárgás-szakos
vágyam a tengerszint alatt épült

házak. Néha a távolban feltűnt
egy-egy parti dűne a polderen,
s Delft, porcellánkéken és gazdagon,

ahogyan a festők ábrázolják.
A téglarésekben itt is, ott is
bézs virágú bokorbabok nőttek.

Van egy irodalmi főszerkesztő

Füzi Lászlónak, a hetvenedikre

Van egy irodalmi főszerkesztő, aki évtizedek óta megingathatatlanul teszi a dolgát. Kéziratokat kér és gondoz, kötetbemutatókat és beszélgetéseket moderál, kiállítókat szervez, esszéket és tanulmányokat ír. Egyike azoknak, akik Kecskemétet és annak tágabb életvilágát, a „homok-hazát” bekötötte az országos, sőt a határon túli kulturális forgalomba. Lapjának, a *Forrásnak* hol itt, hol ott volt a székhelye, hol ilyen, hol olyan lett a háttérintézménye, de anyagi kihívások, politikai változások sosem rengették meg. Messziről jött ide lapot csinálni, amit idővel megörökölt, és amit azóta is kitartóan őriz.

Van egy irodalmi főszerkesztő, akinek irigylésre méltó az olvasottsága. Abban a pillanatban, hogy megjelenik egy könyv, ő azt már olvassa és véleményt mond róla. Ha szerencsénk van, meg is írja kritikában. Ugyan a szépirodalom az első – követi kedves költőinek és regényíróinak a pályáját, újraolvassa a klasszikusokat, keresi a fiatalabb szerzőket –, de a társadalomtudományi, a történelmi és szociológiai tárgyú könyvek éppúgy fontosak a számára. Könnyen megbizonyosodhatunk e széles érdeklődés gazdag hozadékáról, ha fellapozzuk a könyveit: jegyzetek, reflexiók, idézetek kísérik minden egyes gondolatmenetét, legyen szó egy irodalmi, esztétikai, vagy akár egy politikatörténeti kérdésről.

Van egy irodalmi főszerkesztő, aki egyszemélyes intézményként is megállhatná a helyét, de mindig vannak körülötte hasonló megszállottságú kollégák, munkatársak, szerzők, barátok. A közösségi szerep számára meghatározó és teremtető szerep is egyben. A lapnak így megvan a generációkat átfogó helyi, mindig jelen lévő csapata, amelyhez alkalmi látogatóként a távolból csatlakozni érdemes, lévén nyitottságáról híres a kecskeméti szerkesztőség. Alaphangon a jókedv itt az irányadó: bármikor is volt alkalmam vendégként megfordulni e körben, mosoly, jó szó senkitől el nem maradt. Éveken át szervezte a lap holdudvarához tartozó veránkai írótabort, ahova olyan alkotókat hívott határon innen és határon túlról, akiknek különben a legkevesebb esélye sem lett volna egymással találkozni, egymással közös hangot találni. De a vadregényes szigeten néhány nap erejéig megélhette ezt az illékony csodát költő, író, fotós, festő, kritikus, fordító, szerkesztő. Közösséget teremteni vágyó kezdeményezése volt jó néhány évvel ezelőtt a *Mai magyarok mai magyarokról* címmel szervezett konferenciasorozat, amelynek keretében a legkülönbözőbb generációjú és gondolkodású irodalmárokat és esztétákat kért előadások megtartására. A másfajta tudás és annak minőségi képviselője iránti nyitottsága és szimpátiája minden megnyilatkozásában ott van mind a mai napig.

Van egy irodalmi főszerkesztő, aki könyveket ír. Három olyan címet emelek ki a könyvei közül, amelyek olvasása kiemelten inspiráló hatással voltak rám – témá-
jukból, műfajukból vagy éppen gondolatiságukból kifolyólag. A *Lakatlan Sziget*
három év olvasástörténetének naplószerű rögzítése, amelyben finoman keveredik
egymással irodalmi-esztétikai élményanyag a mindennapok köz- és magánéleti
eseménysoraival. Egy olyan egyszerre esszéisztikus és elemzői közvetítői nyelv
működik ebben a könyvben, amely közel tudja hozni az egymástól egyébként
igen messze szakadt irodalmi és közéleti világot. A Németh Lászlóról szóló *Alkat
és mű* irodalomtudományi alapmű, filológiailag és szakirodalmilag egyaránt elké-
pesztő gondossággal megírt monográfia. Ha lehet izgalmasan és szakszerűen írni
egy ellentmondásokkal teli életműről, akkor ez a könyv annak ékes bizonyítéka.
A *világ változása* oldalszámát tekintve is lehengerlő mű. Benne egy egész élet és
életút állomásai kerülnek rögzítésre, mintegy összefoglalásul annak, hogy honnan
jött és mivé lett az az ember, aki Kecskemétre megérkezve irodalmat és kultúrát
ápolott és teremtett. A könyv szociográfiai, politikatörténeti ihletettsége tagadha-
tatlan, miközben a személyessége is megtalálja a maga odaillő hangját. Ez a könyv
a szó nemes értelmében vett számvetés a mindannyiunkban élő múlttal és jellel.

Van egy irodalmi főszerkesztő, akit érdekel, mit csinál a másik. Mondhatnánk
persze, hogy hiszen ez a dolga. Csakhogy az ő érdeklődése nem merül ki a lapba
szánt írás karakterszámának vagy leadási határidejének betartatásával, az aktuális
irodalmi divatok azonnali lekövetésével. A művet vagy műalkotást sem önmagá-
ban elemzi és értékeli, mert szüksége van hozzá, hogy az ő szavajárását idézzem,
az alkatra – vagyis hogy mit tesz hozzá az alkat a vizsgált műhöz. Szükséges
alapfeltétel egy valós párbeszédre alapuló irodalmi kommunikációnak. Bár nem
lettem rendszeres és megbízható irodalomkritikusa, nem tudom, hogy egyáltalán
akarta-e volna, mindenesetre alkatilag alkalmatlan lennék rá, viszont mindig
szívesen fogadta rendszertelen ötleteimet és írásaimat. Lapszerkesztő sem lettem,
de voltam vendégszerkesztője, nem is egyszer, és hozhattam vele saját szerzőimet,
kollégáimat. Ha nem voltam munkára bírható, eszméket cseréltünk. Láthattam,
megtapasztalhattam, milyen alázattal és türelemmel dolgozik, ír, szervez, szer-
keszt. Szerencsésnek mondhatom magam, hogy azok közé tartozhatom, akiket
beavatott a maga gondolati világába, akik kísérhetik a munkájában, az életében.

Van egy irodalmi főszerkesztő, aki eljárat egy időben tanítani alma materébe,
a szegedi bölcsészkarra. Az órái előtt nagy beszélgetések részesei lehetett az, aki
betévedt egykori tanára és mestere, Ilia Mihály szobájába. Ha addig nem tudtad,
vagy nem merted megkérdezni, milyen hálózatokban és kapcsolati rendszerekben
és műfajokban élt és virul az összmagyar irodalom a Föld nevű bolygón, nos, ket-
tejük dialógusából kérdés nélkül is megtudhattad. És akkor még létezett resti a
vasútállomáson, ahol az órák végeztével, indulás előtt frissen csapolt sörök mellett
az aznapi többszörös szellemi kalandokra fel lehetett tenni a koronát.

Van egy irodalmi főszerkesztő, aki minden eddig felsorolt és kihagyott feladatvállalásán túl – igazi utazó és igényes gourmet. Tudja, hogy mi felfedeznivaló van Magyarországon, Erdélyben, a Fel- és a Délvidéken. Tudja a térképen, hova kell elmenni, hogy fogyasztóitársadalom-mentes vidékre leljen. Ételekről és italokról kész élvezet vele beszélni! Pacalból tévedhetetlen, országosan tudja, hol kell az autóval megállni, melyik étterembe kell beülni, hogy a legjobbat kapd belőle. Le sem tagadhatná, hogy a művészi, frissen sülték állnak hozzá a legközelebb. Borban verhetetlen, pincéjének gazdag gyűjteményével túlélhetnénk bármilyen kultúrsokkot. És egy kézmozdulattal képes érzékeltetni, hogy milyen adagolással jó a téli puncs!

Van egy irodalmi főszerkesztő – sokáig éltesse az Isten!

Staar Gyula

A főszerkesztő

Füzi Lászlót köszöntő szavak

Tapasztalatból mondom, nehéz posztján is jó szándékú, becsületes ember maradt...

A sok mindenben különböző fölfogás ellenére biztos lehettem korrektségében, megértésre törekvésében, intellektuális nyitottságában. S ez, mondjon bárki bármit,

nagy dolog.

Lengyel András¹

Vannak főszerkesztők, akiknek neve végérvényesen összeforrt folyóirataikkal. Osvát Ernő – *Nyugat*, Juhász Ferenc – *Új Írás*, Ilia Mihály – *Tiszatáj*, Monostori Imre – *Új Forrás*, Réz Pál – *Holmi*, Kőrösi József – *Valóság*... S hogy a kultúra „másik oldaláról” is hozzak példát: Szily Kálmán – *Természettudományi Közöny*, Marx György – *Fizikai Szemle*, Fenyő Béla – *Élet és Tudomány*... Alakították, gazdagították, életben tartották lapjaikat, örök nyomot hagyva ezzel kulturális életünkben.

Bátran sorolom közéjük Füzi László főszerkesztőt, kinek neve mára eggyé vált a *Forrással*. Nehéz elhinnem, hogy az a szimpatikus, okos fiatalember, akivel összehozott Vekerdi László alig négy évtizede, ma már 70 éves! Ilyen gyorsan elszaladt velünk az idő?

Veszélyes dolog köszöntősorokat írni, különösképpen a sorstársról, a barátról. Könnyen elragadhatja az embert a hév a rátörő emlékektől. A hivatkozásokhoz adatokat keresve belenéztem a *Forrás* évfolyamaiba. Igazi kincstár! Mennyi érdekes, értékes írás! Néhányra emlékeztem, többüket oly jó volt most újra elolvasni. Talán ezt teljes évfolyamokkal is megtehetném. Belátom, romló szemmel, fáradó szellemmel ez már nem menne. Ehhez egy új élet kellene. Vagy Vekerdi László.

A rendszerváltozás idején lettünk folyóiratunk főszerkesztői, Füzi László 1989-ben a *Forrásé*, én 1990-ben a *Természet Világáé* (korábbi nevén *Természettudományi Közönyé*). Az akkori változások a kultúránk erővonalait is átrajzolták. Több, addig vezetőnek számító irodalmi lap veszített súlyából, a születő újak pedig még nem erősödtek meg. Füzi Lászlónak köszönhető, hogy a *Forrás* folyóirat megőrizte hagyományának értékeit, önazonosságát. Sőt, ekkor kezdődött a felívelő korszaka.

▼

¹ Forrás, 2015. 3. szám.

Engedtessek meg nekem, aki egy másik folyóirat irányítójaként éltem át a rendszerváltozást követő évtizedeket, hogy főszerkesztői szemmel lássam, láttassam a munkálkodását. Nem volt könnyű számunkra a kezdeti időszak. Megszűnt a kultúra támogatásának régi rendszere, az új pedig még csak kialakulóban volt. A főszerkesztőnek egyszerre kellett új utakat keresni, csapatot építeni, és itt most csapaton nemcsak a szűkebb szerkesztőségi gárdára gondolok, hanem a folyóiratot eltető szerzőkre is. Arról ne is beszéljünk, elvárták tőlünk, hogy a lapunk megjelentetésének költségeit mi gyűjtsük be, mi kolduljuk össze a felbolydult világban. Évekkel később az Írószövetségben hallgattuk az egyik kultúráért felelős főember tájékoztatóját a folyóiratok támogatásának rendszeréről. Utána Füzi Lászlóval együtt ballagtunk az Andrássy úton a 6-os villamoshoz. Az elhangzottakat latolgatva beszélgettünk. Arra emlékszem, hogy nem volt tőle jókedvünk. Jól megértettük egymást, hiszen egy cipőben jártunk, főszerkesztőként hasonló gondok között őrlődtünk.

Felvetődik a kérdés, ha tudjuk, hogy lapkészítő emberként a kultúra szegénylegényei leszünk, miért maradunk egy életen át a szerkesztőségeink vonzásában. Nem nehéz erre válaszolni. A folyóirat folytonos újrateremtésének csapatmunkájában részt venni, különösképpen akkor, ha a karmesteri pálcia is a kezünkben van, semmi mással nem összehasonlítható érzés. Havonta átélhetjük a születést, szembesülhetünk a közös gondolkozást összerendező munka kézbe vehető eredményével. A színház egy-egy sikeres előadását többször is eljátszhatja, a folyóiratot alkotóknak erre nincs lehetőségük. Mindig új darabbal kell megajándékozni az olvasót. Szép, áldozatvállaló feladat...

Füzi Lászlónak is volt kikre támaszkodnia a szerkesztőségében. Közvetlen munkatársaiként remek emberek segítettek a munkáját: Buda Ferenc, Dobozi Eszter, Pintér Lajos, Szekér Endre, s persze a szűkebb szerkesztőséghez tartozó Bosznay Ágnes és Bahget Iskander is. A folyóirat szellemi erőterét adó szerzőit sem rostálta meg a rendszerváltozás, mivel a lap irányvonalát, programját korábban sem, de különösképpen az új főszerkesztő irányításával nem a mindenkori politikai elvárások határozták meg. Füzi László igyekezett megóvni a politika kényszerítő lábnyomaitól a folyóiratát. Nekem, nekünk ez könnyebben ment, hiszen a természettudományról meglehetősen nehéz politikai mondandóval átszőtten írni. Nem lehetetlen, de nagyon nehéz. A *Forrás* soha nem volt provinciális folyóirat, a világra is rátekintett, Füzi László még jobban kitágította a látókörét.

Szeretnék szót ejteni a szépirodalmi, szociográfiai és művészeti folyóirat, a *Forrás* és a természettudományos kultúrát terjesztő *Természet Világa* évek során kialakuló testvéri kapcsolatáról. Hiszem, hogy ez a magyar sajtótörténetben is példa nélkül álló jelenség. A két folyóirat közötti hídépítő ki más lehetett, mint Vekerdi László. Nekünk szerkesztőbizottsági tagunk, a *Forrás*nak is elismert szerzője. Amikor Füzi László 2004-ben a Magyar Tudományos Akadémián a 135 éves folyóiratunkat méltatta, a két lap kapcsolatára is kitért: „Tulajdonképpen Vekerdi

Lászlónak kellene itt állnia helyettem, s neki kellene beszélnie a *Természet Világáról*. Két okból is. Az egyik ok az, hogy tíz évvel ezelőtt ő írt alapvető tanulmányt, köszöntőt az akkor százhuszonöt éves *Természettudományi Közönyről* a *Forrásban*... A másik ok, ami miatt Vekerdi Lászlónak kellene itt állnia, az, hogy valójában ő ismertette meg a *Természet Világával*, annak szerkesztőségével... Akár egy kapcsolati hálót is lerajzolhatnánk. A fizika kultúrtörténetének szerzője, Simonyi Károly kapcsolatot tartott Németh Lászlóval, Németh László legjobb olvasója és értője, Vekerdi László hívta fel a Németh László-kutatók figyelmét a *Természet Világára*, s azokra a tudósokra, akik a lap körül tevékenykednek.”

Több példát is említhetek az együttműködésünkre. A Jelenkor Kiadó 1995-ben jelentette meg *A századvég szellemi körképe* kötetet. Összefogásunk látványos példajaként a könyvet tartalommal a *Forrás* és a *Természet Világa* szerzőgárdája töltötte meg, a két kultúráé, ami egy. Önkéntelenül is Schiller Róbert *Egy kultúra között* cikksorozatára gondolok, amit évekig éltetett a *Természet Világában*. Ma már a *Forrásban* folytatja, igaz, a sorozatcím elhagyásával.

Mennyire jó arra az együttgondolkodásunkra is emlékezni, amikor a Vekerdi László nyolcvanadik születésnapját köszöntő kiadványainkat terveztük! A *Természet Világa Együtt* különszámában a mi szerzőink mellett ott volt Benedek István, Benkő Samu, Buda Ferenc, Fodor András, Füzi László, Monostori Imre, Olasz Sándor, Sükösd Mihály, Terts István. S olyan jó volt együtt köszönteni az ünnepelese ellen utolsó pillanatig tiltakozó Vekerdi Lászlót 2004 nyarán, a Nyíri-erdő erdészházánál, finom, bográcsban készült gulyásleves kanalizgatása közben. Miattunk jött el, körünkben megenyhült, még a köszöntéséért sem haragudott meg. Előkerestem a jelenlévők csoportképét, amit Németh Géza készített az erdei kis fakápolna előtti réten. Hárman a fűben ülnek: az ünnepelt Buda Ferenc vállát átkarolja, mellettük Dürr János. Mögöttünk állnak: Bencze Gyula, Schiller Róbert, Herczeg János, Staar Gyula, Terts István, Radnai Gyula, Koch Sándor, Kapitány Katalin, Olasz Sándor és felesége, valamint Füzi László.

Vekerdi Laci bácsi ott volt velünk Lajosmizse Művelődési Házában is a két folyóirat közös estjén. Jó visszaidézni a 2009 novemberében Baján, a Szent László ÁMK-ban tartott, *Csillagok az irodalomban és a természettudományban* címet viselő „fellépésünket”. Ott Buda Ferenc a költészet szárnyán juttatta el a hallgatóságot a csillagokig, Zombori Ottó pedig a csillagászat segítségével. Mi ketten Füzi Lászlóval folyóirataink valóságát méltatva némiképp a földön maradtunk.

Füzi László főszerkesztősége idején kezdődött a júliusi és az augusztusi összevont számok megjelentetése. Praktikus előnyei mellett ez a folyóirat tartalmi gazdagítását is lehetővé tette. A *Forrás* 7–8. dupla terjedelmű számai rendszerint egy-egy jól kiválasztott téma köré szerveződő írásokból fonódtak egységbe. Előfutára

volt a nyári összevont számoknak a „*Szerelmes földrajz*” (1997. 10–11. szám), melyben a szülőföldjükhöz kötődő érzelmeikről vallottak az írók. Az erdélyi írók hangszílyos jelenléte ebben a számban jelképes, a kötet letehetetlen. A folytatás is remek témaválasztásokról tanúskodik. Néhány cím ezek közül: *Vers és valóság* (38 kortárs költő verse és vallomása, 2001), *Hiány-lexikon A–Zs* (2002), a címszavak 73 szerzőjének parádés névsora Alföldy Jenőtől Zám Tiborig tart. Örömmel láttam köztük a *Természet Világa* két hűséges szerzőjét, Koch Sándort és Schiller Róbertet. Folytatva a csemegézést a tematikus számok sorából: *Főlöslég-lexikon A–Zs* (2005), *Írások a 20. századról* (2009), a *Jövőképek* (2010), interjúsorozat a hetvenes-nyolcvanas évek kecskeméti kulturális életének meghatározó szereplőivel (*Társ/a/dalom: 23 beszélgetés Kecskemét kulturális életéről 1969–1989*, 2012), *Migráció* (2015), *Kecskemét – változások, fejlődési tendenciák* (2016), a klímaváltozás hatásai a Duna–Tisza közén (*Ember és természet*, 2020)... Végül a legutóbbi két tematikus összeállítás: *Emlékezet és felejtés* (2023) és *Kortárs spanyol irodalom* (2024). Jól tudom, hogy ilyen tematikus szám megteremtése mennyi munkával jár, milyen sok idő kell a szerzők toborzásához, a kéziratok begyűjtéséhez, az ígéretek behajtásához. Mindez az utolsó pillanatokig formálhatja eredeti elképzelésünket.

Abban is hasonlítunk egymásra, hogy mi is fontosnak tartottuk az egy-egy tudományterület jelenét bemutató tematikus különszámok összeállítását. Az alapszámainkon felül ezekből évente gyakran többet is kiadtunk. A sort 1995-ben az *Evolúció* különszám nyitotta, 2016-ban a Simonyi Károly-émlékszám zárta, melyet a neves műegyetemi tanár, szerkesztőbizottságunk egykori tagja születésének századik évfordulóján jelentettünk meg.

Az elmondottakhoz illik egy lábjegyzet a *Forrás* 1999. évi 11. számából. A Matematika-haza (A *Természet Világa* – Természettudományi Közlöny 129. évfolyamának matematikai különszámáról) című írásához fűzte a szerkesztőség. „Vekerdi László írásának közlésekor felhívjuk Olvasóink figyelmét a Szerző Homok-haza címmel a *Természet Világa* című lap e havi számában megjelenő, a gondozásunkban napvilágot látott kötetrel foglalkozó írására. Reményeink szerint a *Természet Világa* és a *Forrás* szerkesztőségének nem előzmények nélküli együttműködése segítheti a humán és a természettudományos érdeklődésű olvasók másik területen való tájékozódását. (A Szerk.)”

A *Természet Világa* 1991 óta minden évben kiírt diákcikkpályázatának, mellyel a Kárpát-medence magyar tannyelvű középiskoláiból kutattunk fel fiatal írópalántákat, az ezredforduló előtt új ága született, a Kultúra egysége különdíj. Simonyi Károly alapította, költségeit ő fedezte. A beérkező írásokat Füzi László, Radnai Gyula és Vekerdi László bírálták, kiválasztották közülük a díjazásra érdemeseket. Meggyőződhettem arról, hogy milyen féltő szeretettel keresték a fiatalok írásainak értékeit. Általában először Füzi László küldte el értékeléseit a diákírásokról, volt év, amikor Vekerdi Laci bácsi a kórházi ágyából felkelve sietett a szerkesztősé-

günkbe a sajátjával. A véleményeiket egyeztető végső diskurzusok néha órákig tartottak. Mindhárman megható gondossággal bíralták a fiatalok első szárnypróbálgatásait, keresték és felmutatták erőnyeiket.

A főszerkesztő, különösképpen akkor, ha íróember, dupla terhet cipel. Vállán folyóirata mindennapjainak kisebb-nagyobb, sokszor súlyos terhe. Ugyanakkor íróként is alkotni szeretne, s ehhez egyre nehezebb „egy kis független nyugalmat” teremtenie magának. Nem tudom, Füzi Lászlónak ezt hogyan sikerült elérnie, de sikerült, mert íróként is sikeres. Mások tisztelt írói munkásságának megítélése, én itt néhány könyvét említem, amelyek mély nyomot hagytak bennem. Amikor a Forrás 2010. évi 3. számában a készülő könyve, a *Világok határán* részletét olvastam, mindvégig éreztem, ez az írás mennyire hozzám is szól. Már a kezdősorok megérintettek: „Az ország északnyugati sarkában vékony nyúlvány kapaszkodik a szomszéd testébe. Körvonalait határok rajzolják ki, ezek a határok a tájjal, a táj tagozódásával nincsenek kapcsolatban, régi történetek és megállapodások, népek hagyományai és hatalmi egyezkedések rögzültek bennük, ennek következtében időről időre változtak, mostanra éppen légiessé váltak.” Füzi László itt a szülőhelyéről beszél. A Sopron közeli Lövön született, innen indult el azon az úton, melynek mai állomásaként, mint irodalmi életünk neves személyiségét köszöntjük. Egy párhuzam szembeszökő: Lövőtől madárszárnyon néhány percre, Egyházasközlőben született egy szegényparaszti család hetedik gyermekeként Simonyi Károly, s vált legendás értelmiségivé. Miféle teremtmény kisugárzása lehet ennek a vidéknek? A Simonyi professzorral készített életútinterjút küldtem el 1986-ban Vekerdi László közvetítésével a Forrás fiatal szerkesztőjének, Füzi Lászlónak. Így kezdődött a két folyóirat egymásra találása. Véletlen lenne?

Füzi László újabb fejezeteket fűzve *Én-könyvéhez*, a *Világok határán*hoz, folytatta a „hagyományos közösségi világból való kilépés és az újabb világba való megérintkezés” megélt történetét: *Kötések és szakadások (hármaskönyv)*. Az újabb kötetében a folytatást már egyes szám harmadik személyben írta, így még jobban felülről szemlélhette magát, s azt, hogy az idő változásai miként formálták egyéniségét, határozták meg az életét: *Az idő keresése* (Kalligram, 2017). Az írásába épített korabeli szemelvények – micsoda nevektől! – háttérrel festenek mondandójához, gondolataihoz. Elámulok Füzi László fantasztikus olvasottságán. Hogyan jutott minderre ideje a folyóiratát irányító, gazdag kapcsolati hálót építő, a Szegedi Tudományegyetemen oktató, majd a Kecskeméti Kortárs Művészeti Műhelyek ügyvezetését is elvállaló embernek? S akkor itt a családról, a mindennapok gondjairól nem is ejtettem szót. Életem java részét én is kéziratok, könyvek olvasásával töltöttem, ezért sem értem, hogyan csinálhatta.

Füzi László könyveihez visszatérve, nagyon szeretem a József Attila, Németh László, Márai Sándor gondolkodói alkatáról írt tanulmányait összefűző kötetét *A Semmi közelébe*. Talán azért is volt kedvemre való olvasmány, mert a három

szellemi nagyság gondolkodói magatartását vizsgálja benne a szintén mélyen gondolkodó szerző. Tudtam a Simonyi és a Németh család közeli kapcsolatáról, elvittem hát a könyvet Kari bácsi özvegyének, a bölcsészlelkű Zsuzsa asszonynak, aki francia–spanyol szakosként végzett az ELTE-n. Annyira megtetszett neki a könyv, hogy ajándékba kapott tőlem egy megőrzendő példányt.

Talán elmondhatok itt egy személyes történetet. Tizenegy éves unokánk, Barna nagyon megkedveli a keresztretjvényfejtést. Egyik nyári nap délutánján a 11. Nagy retjvénykönyvből fejtettek Nagymamával. Egyszer csak odaszóltak nekem: – Füzi László műve, 14 betű, a második és a negyedik: *a*, az utolsó *t*. Némi töprengés után válaszoltam: – *Lakatlan sziget* – büszkélkedve a tájékozottságommal. – Ez az, kijött! – örvendeztek, elismerően nézve rám. Gondoljuk meg, az már a klasszikussá válás jele, amikor a munkánk ismeretét az általános tudnivalókhöz sorolják. A 14 karakteres cím beillesztése fő mondandót jelez, ehhez idomították a rövidebb, átszővő szavakat.

A *Forrás* főszerkesztőjének a természettudományok nyelve, a matematika iránti nyitottságát bizonyítandó szövegrészt idézek. A folyóirat 50. születésnapját ünneplő, 2019. évi 3. számát bevezető írásában jelent meg:

„Ötven évfolyam, ha jól számolom, akkor 2018 decemberéig ötszázhetven szám jelent meg, ebből következően ez a mostani, a lap indulásának az ötvenedik évfordulójára megjelenő szám az ötszázhetvenharmadik. Az ötszázhetvenhárom szám ötszáznegyvenkettő füzetben jelent meg... A számolásban nem mentem tovább, így nem néztem meg, összesen hány oldalt tesznek ki az ötven évfolyam számai, s azt sem néztem meg, hogy hány vers, elbeszélés, tanulmány jelent meg, a szerzők száma után sem nyomoztam – azt gondolom, mindenütt nagy számokkal találkozónánk. De hát tudjuk, az irodalmat nem a számok teszik irodalommá. Az említett számok is csak a nagyságrend bemérése miatt foglalkoztattak. S valami más miatt is, a végeredményből azonban láttam, hogy az ötszázhetvenhárom nem prímszám, s nem az az ötszáznegyvenkettő sem, ahogyan titokban szerettem volna, igaz, a közelükben jócskán akadnak ilyenek, ennek ellenére oszthatatlannak tekintem a *Forrás* ötven évét, s az ötszázhetvenhárom számát.”

Kérdezem, eszébe jutna-e más irodalmi lap főszerkesztőjének ez a szép gondolat, hogy a prímszámokat hívja segítségül a folyóirata egységét, oszthatatlanságát bemutató képhez? Vekerdi Lászlónak is tetszett volna, akinél nem volt múlt szerelem a matematika. Fájdalom, hogy Ő már nem lehetett ott Kecskeméten, a *Forrás* fél évszázados jubileumát ünneplő rendezvényen a Katona József Könyvtárban.

Ha már a számok nyelvén beszélünk, nézzük meg, a mai napig hány évig szolgálta Füzi László szeretett folyóiratát, a *Forrást*. 2025-ben immár 44. éve, ebből 37 főszerkesztői év! Milyen elkötelezettség, milyen hűséges ragaszkodás szükséges ahhoz, hogy az ember életének nagyobb részét egy cél elérésének a szolgálatába állítsa! Kevesen teszik meg, keveseknek adatik meg ilyen szép fel-

adatvállalás lehetősége. (Zárójelben jegyzem meg, hogy amikor ezeket a sorokat írom, Füzi László a 43. szolgálati évét tölti a *Forrás*nál. A 43 pedig már egy remek prímuszám!)

Végezetül sok jókívánságot szeretnék mondani Füzi Lászlónak, de félek az ismétlésektől, a szabványos mondatoktól. A *Természet Világa* hűséges szerzőjének, Zách Alfrédnek, a neves meteorológusnak mondása jut eszembe. Frédi bácsi nyolcvan évén túl is rendületlenül hozta írásait a *Természet Világa* szerkesztőségébe. Mindvégig derűs, kedves, tette kész ember maradt. Egy alkalommal megkérdeztem tőle, mi a titka, hogyan lehet idős korban is ilyen az ember. A válaszát örökre megjegyeztem: – Gyuszikám, soha semmit sem szabad abbahagyni!

Ennél jobbat én sem tudok tanácsolni a 70 éves Füzi Lászlónak.

Kedves Laci! Ha majd nyolcvan leszel, azt is megtudod, hogy a hetvenes éveid még a fiatalkorodhoz tartoztak. Szerencsés ember vagy, Neked lehetőséged nyílt az utánpótlás jövő fiatal szerkesztőiteket kiválasztanod – Csenki Nikolett, Füzi Péter, Pál-Kovács Sándor Attila –, útba igazítanod. A Csapatoddal együtt még sok szép tervet szövögethatsz, jobbnál jobb számokkal örvendeztethettek meg minket. Úgy legyen!

A táborvezető összevonja a szemöldökét

Nem írhatok az irodalomtörténészről, a folyóirat-szerkesztőről, sem az irodalom-szervezőről, mert erre akadnak avatottabb emberek. Viszont jogosultnak érzem magam, hogy arról az emberről tegyek közzé néhány gondolatot, aki erdélyi, kárpátaljai és vajdasági (sors)társaimmal egyetemben beemelt a magyarországi (egyetem) irodalmi életbe, akik közül neki köszönhetően némelyikünk akadémia magasságokba jutottunk. Ehhez páratlan tájékozottságra, alapos ítélőképességre és szervezői adottságra volt szükség, ami esetében egyetlen irodalmi szerkesztőben egyesült.

Nem egyengette külön-külön útjainkat, hanem megszervezte a Veránkai Írótábort. Már az első körben meghívást kaptam, noha nem tartoztam a Forrás szerzői köréhez. Tudomásom szerint az *Új Forrás*nál megjelent írásaimra figyelt fel, ami tájékozottságának egyik bizonyítéka. Fogalmam se volt, hol lehet Veránka, meg a meghívottakat is leginkább írásaikból ismertem, vagy még úgy sem, de személyesen még senkivel se találkoztam korábban. Aztán kialakult a kemény mag, amelynek tagjai egy évtizeden át visszajártak a dunai szigetre, és minden alkalommal új írók is csatlakoztak hozzánk. Az írókat megelőzve festők táboroztak az üdülőben, ők komolyan vették az alkotótábor elnevezést, festettek rendületlenül. Mi ezen érkezésünk első napján, illetve éjszakáján gyökeresen változtattunk, előzetes megbeszélés nélkül az Írótábort átkereszteltük Ivótáborra – kiittuk a vendég-látónk borkészletét. A marosvásárhelyi *Látó* folyóirat főszerkesztője oroszlánként bömbölt a teraszon, ő éneklésnek tartotta a produkcióját, a Kárpátaljáról érkezett Vári Fábíán László, jelenleg a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának vezetője meg élő kincsesládaként hozta felszínre az általunk nem ismert dalokat, pianóban, ahogy illik. Ittunk kedélyesen, társaságunk egyik hölgytagja olykor diszkréten visszavonult hányni, és minden így volt jó, de mindössze ketten írtak közülünk. Az Újvidékről Budapestre költözött Gion Nándor, aki a vedelés vége felé visszavonult szobájába a konyakosüveg mellé, és kézzel rózta a sorokat, később meg a *Forrás* törzstagja, Buda Ferenc, miután a tiszakécskei önkormányzattól kapott egy laptopot. Addig is hordott a tarsolyában egy apró noteszt, meg néhány ceruzacsonkot, de verset már kizárólag gépen írt. Füzi Laci tábora mindenki-ből kihozta a legjobbat. Rengeteget beszélünk az irodalomról, minden évben kitárgyaltuk az időszerű Nobel-díjas alkotót, olvasnivalót meg mindenki hozott magával, a táborban zavartalanul lehetett olvasni, és olvasmányainkat egymással megbeszélni.

Ő volt a táborvezető. Mi ebből csupán annyit érzékeltünk, hogy a délutáni és esti borozások során mániásan gyűjtötte a palackokból kihúzott parafadugókat,

egynek se volt szabad elkallódnia. Közben vaddisznólesre vezette a társaságot, hajó- és csónakkirándulást szervezett, borászatokba, múzeumba, székesegyházba, irodalmi találkozókra vezetett bennünket, kitalálta, mikor főzzenek nekünk halászlét, mikor süssenek keszeget, mindent egyeztetett az üdülő gondnokával. Soha nem érezte velünk, hogy ő a főnök, senkit nem utasított rendre, hagyta, hogy mindenki azt csinálja, amit akar. És ez így volt jó, így működött. Egy alkalommal a festőtáborból köztünk marasztalta a zentai származású Benes Jóskát, a festő- és grafikusművészt, kifogyhatatlan kincstárként emlékezett az anekdotákra, amiken jókat derültünk, a Forrás közölte is tréfás emlékeinek egy részét. Egyébként az Ivótábor résztvevői mind szívesen tréfálkoztak, különösen a két csíkszeredai fiú, Fekete Vince meg Lövétei László László, akik leginkább egymást ugratták és a Szíriából Kecskemétre vetődött Bahget Iskander fotóművész, később az ugyancsak Csíkszeredáról érkezett Molnár Vilmos jártak élen ebben.

A táborvezető a tíz év alatt mindössze egyszer kapta fel a vizet. Ő is, az üdülő gondnoka meg a személyzet is többször figyelmeztetett bennünket, hogy a sziget mellett veszélyes a folyó sodrása, tele van örvénnyel, a part mellett van egy homokpad, ott lehet strandolni, ám a Dunába senki se merészkedjen bele. Egyik nap, ebéd után eltűnt a nagyhangú Gálfalvi Gyuri. Nem jelent meg a délutáni ivászaton. Kezdetben nem aggódtunk, elszunnyadt, gondoltuk, de az idő múltával bekopogtunk a szobája ajtaján, hát nem volt ott. Keresni kezdtük, mire a személyzet egyik tagja közölte, hogy látta az eltűntet begyalogolni a Dunába. Erre kitört a pánik, elindultunk végigkutatni a sziget partszakaszát, üvöltöztük Gyuri nevét, majd vizszatérven a táborba Füzi Laci elhatározta, hogy nincs más hátra, mint értesíteni a bajai vízi rendőrséget, Gyuri belefulladt a Dunába. A szigeten nem igazán volt térerő, így elhúzódtott a telefonhívás, mire a szemben lévő révkikötőből felhangzott Gyuri jellegzetes oroszlánbömbölése – ott állt talpig fürdőgatyában. Hamarosan el is indult a stílusosan Veránkának nevezett, traktormotorral üzemeltetett kirándulóhajó, és áthozta az elveszettet az üdülőbe. Füzi Laci hagyta, hogy kiörömködjük magunkat, meg hogy Gálfalvi barátunk elmesélje, hogy úszni indult, de elsodorta a víz, és a túlparton kötött ki, jó néhány kilométer távolságra. A visszaút volt a nehéz, mert a part végig volt építve hétvégi házakkal, és ahol nem tudta megkerülni a kerítést, be kellett másznia az udvarra, majd a túloldalon kimászni, volt, ahol a házörző kutyák is megkergették. Laci türelmesen végighallgatta a beszámolót, végigvárta a vacsorát, majd amikor a pánikból felocsúdott társaság leült a szokásos esti borozáshoz, felmarkolta az asztalról a parafadugókat, felállt, összevonta a szemöldökét, és annyit mondott: – tudjátok, itt én vagyok a táborvezető. Minden emberért én felelek. Mától kezdve a szigeten semmi se történhet a tudtom nélkül, nincs magányos vaddisznóles, úszkálás, csónakázás, csak ha engedélyt adok rá, és minden emberre valaki más felügyel. Majd zsebre vágta a dugókat, visszaült a helyére és tovább borozgatott a társasággal.

Appendix

*A változások világaihoz*¹

Füzi Lászlónak

Didier Eribon könyvét azzal adja a kezembe S., hogy *szerintem te is valami hasonlót élhetnél át, amikor otthagytad a falut*. Aztán még, hogy a *könyv felemás, több mindenért nem rokonszenves a pasas, néha riaszt, de elgondolkodtat*. Nem ismertem korábban a szerzőt, *Visszatérés Reimsbe*, kicsit tologatom, de hát végül is Párizs, meg a franciák... akikkel sokáig hadilábon álltam – óh, én a Mediterránium szerelmese vagyok! – mígnem életem vége felé rákényszerültem, hogy három hétre Párizsba menjek, és ezzel francia szempontból elesettnek tekintettem magamat.

A francia ember vagy burzsoá, vagy proletár. Eribon proletárnak született, és örülten burzsoá akart lenni, bekerülni a szellemi kiválóságok közé. Sikerült, szociológia- meg filozófiaprofesszor a Sorbonne-on, a Yale-en, nemzetközi karrier, világrangos kitüntetésekkel, az abszolút szellemi elitbe tartozik, és dühöng, hogy mégsem egészen, hogy két világ határán van, és ez a határhelyzet frusztrálja.

Reimsben született, munkáscsaládban, minden arra predesztinálta, hogy gyári vagy másmilyen melósként élje le az életét. Párizshoz képest minden vidék. Reimsben, Mucsán szerzett diplomája az igazi elitista mezőnyben szart sem ér. Húszévesen hátat fordít Reimsnek és teljes családjának, apja temetésére sem megy el, csak a temetés után keresi meg harminc éve nem látott anyját. Egyetemi – burzsoá – kollégája a temetésről való elmaradásán meg sem rebben, s hogy csak utána megy haza, annyit jegyez meg, jóváhagyólag: *amikor felolvassák a végrendeletet, ugye?* Eribon magában örjöng, semmit nem örököl, egy lepukkadt prolilakást talán, amiben az anyja él.

De persze nem ilyen egyszerű. Lázadó baloldali volt, marxista, trockista, anarchista, ráadásul meleg. Sartre bűvkörében kereste magát, a család, a társadalmi rend ellen. Melegségét korábban megírta, viszont a prolimúltat, társadalmi mobilitásának az árát, kínját, szégyenét csak apja halála után, ötvenévesen. Könyvében mindvégig azt bizonygatja, hogy a jelenkori francia társadalomban, vagy egyáltalán a kétosztatú társadalmakban valódi mobilitásra alig-alig van esély. Egyéni

▼

¹ Füzi László: *A világ változása* című könyvéhez. (Bp., Noran Libro, 2021)

teljesítménnyel elérhet karriert, de a született burzsoával szembeni láthatatlan demarkációs vonal mereven megmarad, erre új közege és prolimúltjából adódó hiperérzékenysége folyamatosan emlékezteti.

Időnként félismerősök megjegyzik, nem vagyok benne biztos, hogy nem némi malíciával-e, hogy *te azért valahogy mindig megtaláltad a helyedet, lettél valaki*. Nem mondok semmit. Kétségtelen, nyilvános jelenlétem megengedhet ilyesfajta következtetést. Megkeresnek szóban, írásban, szerezzek ösztöndíjat, díjat, a kéziratnak kiadót, ajánljam be ide vagy oda, segítsek állást találni. Titel ohne Mittel. Semmit nem tudok elintézni, sem tényleges hatalmam, sem jelentős egzisztenciám, paraszt vagyok, egy dolgot tudok, melózni, fölépíteni, és aztán a mór mehet. Nem sok hasonlóságot vélek Eribon és köztem, S. mégis ráhibázott.

Kulcsot belül zárban nem hagyunk!, dörren rám Á. plakátművész, nagydarab, szekrényméretű ember. *Tudod hány lakást törtem be csak a mi házunkban is, mert a vén hülye bezárkózott, kulcs a zárban, a gyerekei nem tudtak bemenni, aztán vagy mentők, vagy már annyi*. Mutatja a noteszét: piros pötty azok neve előtt, akiket elsőnek kell értesíteni, zöld a második kör. Ki van gyűjtve minden adatom, kódom, pontokba szedve a tennivaló, ha netán elpatkolok. *Ez nagyváros, kérlek, a fiam kétségbeesik, azt se tudja, mit kell majd csinálni, muszáj segíteni neki*.

Életvégi rendezés, mondja J., praktikus, *kicsit talán könnyebb lesz elrendezni utánunk a dolgainkat*. Nyugdíjasként kikerültem a rendszerből ugyan, de ösztönösen korainak tartanám, ám be kell látnom, lehet, hogy ennyi, ötvenéves koromtól folyamatosan veszttem, temetem el a velem egykorúakat. Köztük négy legjobb barátnő, mind rákban, 30, 40, 50, 60 évesen.

Biztosítás, bankszámla, facebook, e-levelező, számítógép-belépési jelszavak, kódok, nem gond listázni, hogy hozzáférjenek, hogy töröljenek... nem szeretném, ha a tovább élő profilomra évek múltán is érkeznének születésnap, névnap, jókívánságok, hiába a figyelmeztetések, hogy már nem aktuális, az algoritmus emlékeztet, a felhasználó kétely nélkül engedelmeskedik, gratulál, köszönt, és megnyugszik, lám, ő azért ember ebben az elvirtualizálódott világban.

Persze nem a net, hanem a könyvek a legnagyobb gond. Abban szocializálódtam, hogy minden fontos könyvnek otthon, mellettem kell lennie, kézikönyveknek, lexikonoknak, sorozatoknak, a klasszikus világ- meg magyar irodalomnak, verseknek, antológiáknak, szakirodalomnak. Be kell látnom, éppoly fölöslegesek, mint szüleim parasztgazdaságában a nagy gonddal összeszedett munkaeszközök, vetőgép, borona, iga, szekér, eke, taliga, répavágó, szecskavágó, kukoricadaráló. A pincében a szőlőprés, a boroshordók, kádak, sajtárok, hébérek, kénlapok, demizsonok, a kamrából zsomborok, kosarak, hurkatöltők, hozományzsákok, a

tisztaszobából abroszok, kendők. Amikor papa meghalt, a faluból egy fiatalember elkérte a suszterszerszámain. Egyben volt minden, szurok, faszeg, spiccvas, kalapácsok, sámfák, ragasztók, bőrdarabok, görbe tűk, árok. Apám kicsit bánatosan adta oda, legalább valaki használja. Gyerekkoromban nem volt műanyag, a bakancsainkra papa kontárkodott spiccvasat. Rohadtul kopogott, csúszott a jégen, sárban, nem szerettük. Mama és papa tárgyait könnyebb szívvel engedtem el annak idején, pedig titkolt vágyam volt, hogy mindent meg kellene őrizni, aztán majd, ha komoly felnőtt leszek, ezekkel a régi dolgokkal veszem körbe magamat.

A szekeret meg az igát idősebb bátyám vitte el, hétvégi háza udvarára relikviának, műparashti dísznek. Nem emlékszem, a többi tárgy hová került, vagy mi maradhatott mégis a szülői házban, ahová már nincs bejárásom. De valahogy minden eltűnt, fölszívódott.

Mit kezdjek a könyvekkel? Könyvtáros is voltam, nem ragaszkodom a könyvekhez. Folyamatosan selejtezek, de öt-hat ezernél mégsem tud kevesebb lenni. Sokat elajándékoztam, vittem iskolákba, falusi művelődési házba, határon túlra. Ifjúsági ismeretterjesztő könyveket kértek, meg gyerekkönyvet, regényt – verseskötet, a klasszikusokon kívül, senkinek nem kellett. Rendezgetek, válogatok, egy szekrényorsónyi talán érdekelheti a lányaimat, és elérhet náluk, egy nagyobb kupacot az egyik budai középiskolába szánok, hívom a könyvtárost, azt mondja, föl kell számolnia a könyvtárat, szakképzési osztályok indulnak, kellenek a könyvtár szobái tantermeknek.

Tegnap levittem egy nagyobb doboz könyvet a kuka mellé, kötelezők, duplómok, diákkönyvtár, ismeretterjesztő munkák, regények. Reggelre mindössze egy kortárs versantológia maradt, a szél lapozta, mint a pápa temetésén a Bibliát.

Örökölttem egy kis darab kiváló aranykorona-értékű földet a faluban, a hegy felé tartó templom úton, a dombtetőn. Anyám haláláig nem tudtam, hogy az a földdarab az enyém, nem tartottam számon (*amikor fölolvassák a végrendeletet, ugye?*). Gyerekkoromban, így most már az *én földem* végében, egy félig megtámasztott, szétesett kőkereszt, korpusz meg rozsdálló kovácsoltvas kerítés porladozott. Valamikor több szobor is lehetett, de a téesz traktorosai bele-beleszántottak a romokba, nem sok maradt. Árpád-kori templom állt ott a 19. század végéig, akkor a falu lebontotta, a köveit felhasználva távolabb épített újat, a falu mostani helyén, a régi templomét pedig megjelölte kereszttel. Merthogy a régi falu a dombon túli hegyen, meg a hegy lábánál volt, mögötte erdő, háborús időkben védelmezett, de nyugalmasabb korban már praktikusabb volt a termőföldek közelében. Aztán maguk után telepítették a templomukat is. Valamennyi kis területet elkért tőlem az önkormányzat, a polgármester asszony nagyon szépen rendbe tetette a romokat, emelkedett ünnepséggel avatták föl. Tavaly meg, a volt szomszéd srác régész fia kért engedélyt, hogy kicsit bennebb ásásokat végezzen a földemen.

Megtalálták az Árpád-kori templom alapjait, meg valami kis régészeti anyagot is, falunapon kiállításon mutatták be.

Szóval ez a legtöbb, amit hátrahagyok, mondom a lányaimnak, végül is van egy Árpád-kori templomunk, azt a darab földet ne adjátok el, valaki majd műveli, maradjon a mienk. A privatizáció idején szerezték vissza szüleim, anyám zsörtölődött, többért is licitálhattak volna, a földnek nagy értéke lesz, legalább hagynának ránk valamit. Apám nem akart mohónak mutatkozni, meg tartott is a jövőtől, sok volt a bizonytalanság, és akkor már hetven felé járt.

Apám volt a falu első polgármestere, és nincs ugyan számontartva talán sehol, de a megyében ő alakította meg az első Kisgazdapártot. Egyik este, 89-ben lehetett, föl hívtam telefonon, hogy ha annyira akarta a rendszerváltozást, most lehet. Reggel elszántan visszahívott: *Nem bánom, ha börtönbe zárnak is, de akkor most lépek, hozd a papírokat.*

Polgármesterként kapott egy üres könyvet, hogy írja bele a falu történetét. Piszkozatot írt, előttem van, nézem, látom, érzem, ahogy megfontoltan, illő komolysággal rója a mondatokat, javítás nélkül. Szerencsére a bátyámmal másoltatta be a hivatalos falukönyvbe, az eredeti kézírása az enyém. Újraválasztották, aztán hasnyálmirigyrákban egy év múlva elment. Életében nem volt beteg, de megbocsáthatatlanul sokat szenvedett. Csernobil öröksége? Azt tartom, igen, a szél Nyugat-Magyarország felé sodorta a radioaktív felhőt, arrafelé hirtelen meg sokasodtak a rákos megbetegedések, halálok. Szégyenem, ha már Eribon, hogy itt éltem a fővárosban, és fogalmam sem volt, hová fordulhattam volna, hogy valami rendes, lelkiismeretes, hozzáértő orvos megnézzze, valami toleráns kórház befogadja. Hogy nem tudtam följánni elégánsan azt, amit egy társadalmi mobilitást váltott, fővárosi értelmiséggé lett felnőtt gyereknek illetet volna. Mindent a bátyám intézett, helyben.

Az eddigi életemet szinte matematikai pontossággal felezi a rendszerváltozás. Személyes időszámításom nulla pontja 1989: ami előtte volt és ami utána van.

B. úr Burgenlandban akkoriban azt mondta, ha engedik, hogy Magyarország menjen az útján, ha a politikusok engedik, hogy a gazdaság menjen a saját, belső törvénye szerint, tíz év alatt beérjük Ausztriát. Csak nevettünk. Azt mondta, 55-ben, amikor az oroszok kimentek, rosszabbul éltek az osztrákok, mint a magyarok.

Ha tíz évvel korábban történik a rendszerváltás... apám nemzedéke még belelendül, vállalkozik, mozgósítja szakmai tudását, emberi erejét, képességeit. Egy erős középparaszti osztály épülhetett volna az ő nemzedékükkel. S talán én is visszamegyek a városi iskolák után, tudtam volna mit folytatni, továbbépíteni. Lett volna kedvem a modern gazdálkodáshoz, egy mester keze alatt az alapidolgot megtanulva, biztonságos helyismerettel még akármi is megtörténhetett volna.

De hát 89-ben történt a rendszerváltozás, nem 79-ben, és egy átmeneti szakasz kivételével nem volt szó erős középosztályról.

Gy. a kilencvenes évek közepe táján szólt, van itt egy francia pasas, valami szerkesztőféle, vagy író, vagy újságíró vagy valami ilyesmi, a nyolcvanas évek ellenzéki mozgalmairól akarna valamit tudni, beszéljek vele. Beszélék, ahogy tudok, a végén a francia azt kérdezi, *milyen érzés szabadnak lenni?* Nem tudom, mondtam, magam is meglepődve a hirtelen válaszomon, a szabadság egzisztenciális biztonság, az pedig nincs. Megrökönyödött, nem ezt várta. Akkor éppen aprócskák voltak a gyerekek, vállalkozásba fogtunk, elkezdtünk egy könyves lapot, jól indult, vagy másfél évtizedig működött, aztán bedöglött, kiment alóla a világ.

Valuch Tibor *Honnan hova?* könyvét lapozgatom, a magyarországi társadalom szerkezeti változásairól. A könyv kategóriái szerint próbálom meghatározni a pozíciókat. Középréteg közepe, talán, talán. Félig paraszt szüleim a Kádár-korban tehetősnek tudták magukat, és a faluban mások is annak tartották őket, viszonylag korán volt televíziónk, 66-ban a foci-vb idején, személyautónk, Wartburg, rendezett házunk, kis háztájink, vezetékes vizünk, bojleros fürdőszobánk, nyáron Hévízen, Keszthelyen magánúton nyaraltunk, kirándulgattunk, minket, gyerekeket igyekeztek jó iskolába járatni az osztatlan falusi iskola után. Amikor a megyeszékhely gimnáziumába kerültem, szembesültem, hogy tulajdonképpen nem annyira közép, mint inkább a közép alsó és az alsó réteg felső határán lehetünk. Már ami az anyagi részt illeti.

„A gimnáziumba bekerülve közvetlen kapcsolatba kerültem a burzsoázia gyerekeivel... Az, ahogyan beszéltek, öltözködtek, és mindenekelőtt a magától értetődőség, ahogyan az osztálytársaim a kultúrához – akarom mondani: a legitim kultúrához – viszonyultak, vagyis minden arra emlékeztetett, hogy kakuktkojás vagyok közöttük, olyan valaki, aki nem a maga helyén van. Talán az ének-zene óra volt a legravaszabb és egyben a legkíméletlenebb próbája annak, hogy valaki a birtokában van-e vagy sem annak, amit »kultúrának« szokás nevezni, magától értetődő módon vagy idegenkedve viszonyul-e hozzá: a tanár lemezeket hozott be az órára, és megállás nélkül különböző részleteket játszott le nekünk. A burzsoá gyerekek ilyenkor úgy tettek, mint akiket elvarázsolt, magával ragadott a zene, míg az alsóbb osztályok gyerekei idétlen vicceket sutyorogtak egymás között” stb. Eribon akkor döbben rá, hogy áthidalhatatlan távolság van a proli és a burzsoá között, nem értik egymás nyelvét, és hogy ezt a két világot képtelenség egyetlen életben sebek nélkül összepasszítani. „Nem az a kérdés, hogy mit kezdünk magunkkal, hanem az, hogy mit kezdünk azzal, amivé mások tettek bennünket” – idézi Sartreot. Eribont születési környezete nemcsak predesztinálta, de determinálta is, hogy benne maradjon a proletár világban. Föllázad a család és minden társadalmi alsóbbaság ellen, szégyelli, meggyűlöli eredetét, csakhogy a kiválóságához vezető

útra lépjen. Kínos, feszengő tapasztalatok, megalázó szituációk láttatják be vele, hogy az igazi elitbe, a burzsoázia világába kívülről belépni nem, csak beleszületni lehet. Erős akarattal és némi szerencsével felküzdí magát a párizsi és a kozmopolita egyetemi világ szellemi élvonalába, 'olyan magasra jut, amilyen magasra osztályháttere alapján sohasem remélhetett', úgy tesz, mint akinek volt gyerekszobája, de múltját illetően belül megmarad a szorongás, a hiperérzékenység – és a sístergő düh, sértettség, engesztelhetetlen harag a társadalmi osztálykülönbségek iránt tökéletesen érzéketlen, született burzsoával szemben.

Egy időben anyja, hogy besegítsen a család megélhetésébe, takarítást vállalt burzsoá családoknál. Egy alkalommal fiait is magával viszi, a fiúk a konyhában várakoznak, és fültanúi lesznek, amint a ház asszonya durván megalázza anyjukat. „Valahányszor eszembe jut ez a jelenet – micsoda hanghordozás! –, ma is undort érzek ez iránt a világ iránt, ahol úgy aláznak meg másokat, ahogyan levegőt vesznek, és gyűlöletet, amelyet megőriztem ebből az időszakból a hierarchikus és hatalmi viszonyok iránt.” Hisztérikusán elutasító neves burzsoá pályatársával szemben, mert ifjúkorában cselédasszony takarította a szobáját, vasalta az ingét, készítette elő a teniszruhát, alkalmi gatyát, akinek a családja elnézte ifjúkori botlásait, kifizette adósságát és *előkészítette az ő útját*. És most, pályája csúcán könyvével vesz elégtételt, ahogy a megidézett Annie Ernaux is: „Elégtételt akarok venni a fajtám nevében!”, annak a világnak a nevében, amelyből származik, hogy „kiírtam magamból a társadalmi felemelkedéssel, a szégyennel stb. együtt járó fájdalmat.”

Mindezt persze egyéni túlérzékenységnek, sértett, beteges hiúságnak is mondhatnánk, ha Eribon személyes története a maga szélsőséges racionalizmusával, érzelemmentességével a magántörténet keretén belül maradna, de szociológus, és társadalmi problémaként eleméz társadalmi jelenséget.

Az én születési környezetemben minden arra ösztökélt, taszigált, hogy legyek több, legyek más, mint a szülők. Minden a mobilizációról szólt, el a faluból, be a városba, az iparba. Nemcsak a szűkebb-tágabb család, a társadalmi környezet is arra szorított, hogy legyünk mások, legyünk többek. Az előbbi, valami finom ösztönnel mintha azt is sugallta volna, hogy *vegyünk elégtételt a fajtánk nevében*. (Igen, ma is hiperérzékeny vagyok a *parasztozásra, leparasztozásra* – mindegy, liberális, baloldali vagy nemzeti mélymagyar szájából hangzik is el. De megtanultam fegyelmezni magamat.)

Utólag konstruáljuk meg a múltunkat, írja Eribon, ő ötvenévesen mert szembenézni osztályváltását kísérő sebzettségével, sértettségével, burzsoágyűlöletével, és a képlet szintjén megfogalmazni a társadalmi rend méltánytalanságát. És valamenynyire belátni a könyv végére, hogy igen, két világ határán rekedt, és nincs mit tenni.

Nemzedékem, nemzedékünk egyik vezérő eszméje a bartóki út volt, a *Cantata profana* üzenete. Hogy el kell hagyni azt, ami túlrett, meghaladott, a régít, tiszta

forrásra a városban lelünk, és igen, mi lelünk tiszta forrásra, emelkedően és győzedelmesen. Ennek szépségét sokan megírták, talán a kiszakadás és az elszakadás szégyenét, fájdalmát is... talán ez utóbbit is.

A faluból öt évvel idősebb bátyám és az ő kortársai kerültek először nagyobb arányban komolyabb középiskolába. Testvérem megpróbált fölkészíteni a megyeszékhely gimnáziumára. Legelőször is, hogy hogyan ne beszéljek, mert *kiröhögnek*, hogy *falusi* vagy. Nem mondta, de biztos vagyok benne, hogy belefutott egy-két megalázó szituációba. Előtte járt, és óvni akart. Megpróbálta kulturális hátrányos helyzetemet ledolgoztatni. Olvastam az ő kötelező meg ajánlott olvasmányait, tíz-tizenkét évesen Thomas Mannt, Szophoklész meg Gorkijt, Dosztojevszkijt. Figyeltem a rádió meg a tévé kulturális műsorait, előre edzettem a kulturális ízlésemet, értékrendemet. Tanultam a városi etikettet. A kiválóságok közé akartam küzdeni magamat. Szüleim pontosan eligazodtak a huszadik század világ- meg magyar történelmében, a politikai hatalom működési mechanizmusában, a saját gazdaságukban, a mindennapi megélhetés előteremtésében, a lélek igazában, a transzcendenciában, és mindent megtettek, hogy nekünk jobb legyen. Éppen csak a mi kiszakadó, elszakadó énünkhöz nem tudtak igazodást adni.

Melyik volt az első kudarcom a gimnáziumban? Talán az angolórák. Az orosz sikk volt nem tudni, nem tanulni, az angol más. Csoportunk fele több éve külön angolra járt már, a tanár elvárásait az ő tudásukhoz szabta. Soha nem tudtam rendesen megtanulni angolul. És persze, sorolhatnám, de ezek egyszerű, mindennapi dolgok, az úgynevezett hátrányos helyzetűség leküzdésének a természetes velejárói. Nem szívesen emlékszem a sérelmekre, kudarcokra, szégyenteljes pillanatokra. Sem a szükséges, de ostoba, és olykor gonoszkodó lázadásaimra a falu, a paraszti világ és a szűkebb-tágabb környezet ellen. De ahhoz, hogy a pillanatokat, helyzeteket felszínre hozzam, nagyon mélyre kellene ásni, és távlatosan értelmezni. Ha pedig így nem, akkor merő nyavalygás az egész.

Bántóbb, hogy a kiszakadással felfüggesztődött a kommunikáció az otthoniakkal. Hogy nem visszhangoznak bennük a fogalmaim. Hogy ahogy emelkedtem a társadalmi hierarchiában, azzal exponenciálisan sodródtam egyre távolabb tőlük. Hogy bár érteni vélem feszültségeiket, csalódásaikat, nem vagyok képes visszatalálni a közös nyelvre.

Mondd tovább! – Nem mondom. A múltat a jelenünkből konstruáljuk meg, igen. Fejben szkanderezünk. Hátravan még, hogy megírjam szellemi találkozásaimat, építkezésemet, kifejezzem hálámat azoknak, akik bíztak bennem, támogattak társadalmi osztályváltásomban, akik nem befogadtak, hanem *meghívtak* magukhoz – szép, igaz és megindító történet. És hátravan a társadalmi osztályváltásomat, identitásomat elbizonytalanítani akaró tilinkós álparasztok, finom kultúrlegények sunyi gonoszságainak a felszínre hozása is. És hátravan még az én személyes mér-

legem is... hogy csakugyan váltottam-e osztályt, vagy inkognitóban rejtőzködő paraszt maradtam, netán olyan határokon tébláboló első generációs migráns, akinek a hazaváltásra rámege az identitása, vagy talán éppen a feltétel nélküli szabadságomat váltottam-e meg...

Eribon és Párizs – óh, Párizs, Párizs! S. meghív a Drouant Restaurantba egy kávéra, itt adják át az emeleti kisteremben minden évben a Goncourd-díjat, ezt látnod kell, sört is kérek, az elegáns bevándorló pincér melléönti az italt, kínos, roppant kínos, elnézzük. Hirtelen rohangálás, vagy fél tucat személyzet vágja magát készenlétbe, izzik a levegő, előkelő, roskatag öregúr érkezik hatalmas autóval, sofőrrel, nyitják az autó ajtajait, diszkréten kisegítik, tapintatosan betámogatják, valaki nagy úr lehet, kőgazdag szentség, de legalábbis burzsoá, fizetünk, odébbállunk. És akkor még a Café de Flore-ba is meghívlak, az volt Sartre törzshelye, ott fogadta hódolóit a bálvány... a bejárattól visszafordultam, tényleg fényűző, ránézésre minden vendég burzsoá. Camus is idejárt? Nyilván. Szarul érezhette magát. Egy proletár ugyan mi az ördögnek akarhatott bármi áron közéjük tartozni...

Szeptember 8. Kisasszony napja, a hozzá legközelebb eső vasárnap falunap. Az ünnepet a hegyi kápolnácskánál tartják, a kápolna előtti frissen kaszált tisztáson, biogyümölcsfák árnyékában, szentmise Isten szabad ege alatt, kivonulnak a helyiek, meghívják az elszármazottakat, az önkormányzat mindenkit vendégül lát. Közöttük ücsörgők, hallgatok, nincs gond, se gondolat, csak maga a tiszta lét.

Száz

Díjeső

Ez még 1969 és 76 között történhetett. Akkor még nem voltam a szerkesztőség tagja.

1976 nyarán kerültem a *Forráshoz*, akkor a Sajtóház főtéri (sajnos ma üresen tátongó) patinás épületében voltunk.

A szemközti asztalnál ült Goór Imre, idősebb kollégám, kevés szavú ember, órákon át néztük egymást.

Ha néha szólt, mindenkire volt egy-egy gúnyos, csípős mondata. Rosszallóan be is számoltam erről Hatvani Dani főszerkesztőnknek, aki azt mondotta, ne törődj vele, Imre rendes ember, csak épp ilyen a természete.

Imre volt a képszerkesztő, munkájához az is hozzátartozott, hogy ő tipografizálta és tördelte a *Forrást*.

Ez utóbbi munkát a mai olvasók, akik számítógépen nevelkedtek, már el sem tudják képzelni. Ez a tördelés azt jelentette, hogy a *Forrás* szedését a nyomdától megkaptuk, hosszú papírlapedőkben. Volt aztán egy minta, és Imre ebbe a mintába ollóval belevágta a kiszedett lepedőnyi oldalakból formára a folyóiratot.

Olló és Technocol Rapid volt a fegyvere. Az ollóval naphosszat vágta az oldalakat, a Technocol Rapiddal ragasztotta.

Mondta közben, hogy most kábítószerezek.

Ami igaz is volt, hiszen azokban az években a Technocol Rapid volt a bevált kábítószer, ha szipóztak, nejlonzacskóból annak a gőzét szívták be a kábítószerezsek.

Imre aztán a legelső alkalommal élém tolta az egészet, lepedőnyi szedett oldalakkal, kábszerrel, ollóval, hogy csináljam én. Nagyon elege lehetett az egészből.

Ez egy szakma, az idő tájt két évig tanulták az újságírók az újságíró-iskolában. Nem is csoda, hogy nekem, tanulatlanul, nem nagyon ment ez a munka, egyszer szégyenszemre csúnyán elrontottam.

Egy tanulmány közepébe tördeltem bele a címet, és sajnos hibás is maradt, akit illet, senki nem vette észre.

Pár év múlva megjött Füzi Laci, és megörökölte az ollókat és lepedőket.

De nem is ez a lényeges. Goór Imre, a ritkán szóló Goór Imre személyét azért hozom szóba, mert tőle hallottam az alábbi történetet.

A *Forrás* korai éveiben Kecskemét vendége volt az akkori földművelési miniszter. Nevének szignóját ideírom: D. I., de ne higgyétek, hogy emlékezetből, a neten kerestem ki.

A politikusok elfelejtődnek az időben, még a jó politikusok is. S mindezt abban a reményben írom, hogy a jó írók neve viszont fennmarad.

Ez a D. I. nem tudom, mivel töltötte a napját, de mindenesetre este a város illetékesei vacsorát, mai szóval fogadást adtak tiszteletére.

Miért, miért nem, a fogadás meghívottjai voltak a *Forrás* szerkesztői is.

Az akkori főszerkesztő, Varga Miska kitűnő közösségteremtő ember volt, anekdotázó, mulatozó.

Gondolom, ő talált leggyorsabban hangot a miniszterrel.

Aztán eltelt az este, és a miniszter magával vitte a vacsora jó emlékét.

Ennek köszönhetően a következő év augusztus 20-án a *Forrás* valamennyi szerkesztője, Varga Mihály, Szekér Endre, Zám Tibor, Goór Imre, Hatvani Dani, Buda Feri meglepetésre a Mezőgazdaság Kiváló Dolgozója kitüntetésben részesült.

Goór Imrétől elfelejtettem megkérdezni, de utólag remélem, hogy válasza igenlő lett volna, már minthogy Julika, a titkárnőnk is megkapta e kitüntető címet.

Levél Tolnai Ottónak

Most szeretetből elmesélem nektek, milyen volt egykor egy *Forrás*-performansz.

Hiszen az *Új Symposion* performanszai híresek máig, és nekem is volt szerencsém látni Ladik Kati *Bayer Aspirin* című, hasonló jellegű előadását, ráadásul nem is Újvidéken, hanem Belgrádban.

Tehát a *Forrás* teljes csapata délelőtt elindult valahova, a megyei tanács mikrobuszával a környék településén megszervezett *Forrás*-estre.

A vendéglátók még délelőtt látogatást szerveztek a téész melléküzemágaként működő, konyakmeggy-gyártó üzemébe.

Ott a melléktermékként keletkezett konyakkal kínáltak bennünket, ami nagyon veszélyes ital volt, mert az íze olyan, mint a meggyoszörp a gyerekeknek, de közben meg méregerős.

Innen ki többé, ki kevésbé részegen jön ki.

Ezt követően a téészelnök ebédet ad tiszteletünkre, ami birkapörkölt általában, és a szovjet exportra termelő állami gazdaság Cabernet bora.

Majd ezután kötelezően udvariassági látogatást teszünk a település Helytörténeti Gyűjteményébe, amire a házigazdák igen büszkék.

Ezt követően *Forrás*-est a település könyvtárában.

A főszerkesztő Hatvani Dani feladata, hogy kezdésként bemutassa a *Forrás* munkáját és a részt vevő írókat.

A főszerkesztő egy magas könyvespolc előtt áll, amelyen szép sorjában, díszkötésben sorjáznak Marx, Engels és Lenin művei.

Hatvani Dani félrészegen – „vagy tán egészen az” – így kezdi mondandóját:

– Nem vagyunk kurvák, hogy ajánljuk magunkat.
Eközben megtántorodik, és a mögötte lévő könyvespolcnak támaszkodik.
A könyvespolc feldől, szanaszét röpülnek az eszmék.

Látod, Ottó, ilyen a Forrás-performansz.

A dilettáns

A dilettáns kora délelőtt érkezett a *Forrás* szerkesztőségébe.

Akkor már Füzi Laci volt a főszerkesztő, és épp úgy érkezett, hogy értekezlet közben talált bennünket. Füzi Lacival, Székér Bandival hármasban ültünk a régi megyeháza egyik szobájában.

Felzúgott helytörténészek azt mondják, hogy ötven év alatt öt helyen volt a szerkesztőség székhelye. Ez elnagyolt számítás. Utánaszámoltam, eddig összesen hat helyen voltunk.

Akkor éppen a régi megyeháza épületében.

A dilettáns fiatalember volt, izgága mozgású és hebegő beszédű, így aztán magam tartózkodtam tőle.

Kopogtatására Füzi Laci ment a fogadására, és betessékelte a másik szobánkba.

Motyogás, alkudozás halk hangja hallatszott át, majd egyszer csak Laci szólt, hogy menjek már át én is.

Nem volt ínyemre a dolog, de átmentem.

A két ember állt egymással szemben, a fiatalember egy írólapot dugdosott Laci orra elé.

Azt mondja Laci nekem: döntsem el, hogy vers-e, amit az illető hozott, mert ezen alkudoznak.

Az illető azt mondja, hogy vers, Füzi Laci elolvasta, és azt mondta, hogy nem vers.

Jaj, hogy szóljak hozzá ehhez az áldatlan vitához, gondolkodtam. Amikor vendégünk hirtelen felém fordult, és az én orrom alá is odatolta a kéziratot.

Mondván, nézzem csak meg, hogy a papíron végigérnek-e a sorok!

Még mindig nem szóltam semmit, erre magyarázólag hozzátette:

– Próza az, ahol végigérnek a sorok, a vers az, ahol a papíron nem érnek végig a sorok. Itt nem érnek végig a sorok, összegezte, tehát ez vers!

(Öt évig jártam a bölcsészkarra, stilisztikából a tanárain igyekeztek velem megtaníttatni a líra és a próza közötti különbséget, de azt hiszem, mindhiába. Ily frappáns, persze együgyű megfogalmazást nem kaptam egyiküktől sem.)

Nem tartozik a tárgyhoz, de dilettánsunk meglehetősen a piacgazdaság elveit képviselte már akkor is, mert elképedésünket látva hirtelen hangot váltott, és azt

mondta Füzi Lacinak, ha nem is ismeri el, hogy vers, ha nem is közli, legalább vegye meg.

Majd ha az ő tulajdona lesz, akkor jobban megtanulja megérteni és megbecsülni az értékét.

Gondolom, ebből az alkudozásból némi áthallatszott a máskülönben szelíd Szekér Bandi szobájába is, aki mindezt megunt, és átsietett hozzánk.

Kinyitotta a bejárati ajtót, ajtót mutatott az ifiúrnak, és köszönés helyett csak annyit mondott neki, hogy kifelé innen!

A botcsinálta költő tétován meg is indult, de a küszöbön megállt, és Szekér Bandi felé fordulva vádlón ezt mondotta: – Tanár úr, ezt nem gondoltam magáról!

Szekér Bandi behátrált a szobába, az asztalnál a fal felé fordult, és ahogy melélültem, hallottam, hogy önmagát féltőn sziszegi: – Szent Isten, ez ismer engem!

Füzi Laci most 70 éves, a minap én is 70 éves voltam.

Laci, a 100-at is megélheted! A 100-at is megélhetjük.

Hacsak utunkba nem áll megint valami erőszakosabb dilettáns, aki elgáncsol bennünket lépteinkben.

A jó indián

Ennek a történetnek a napját az évtizedek emlékezetében is szinte napra pontosan tudom: 1983. április 15. Illyés Gyula halálának napja, és halála másnapján vagy harmadnapján történt.

Korábban véletlenül épp ez időre érkekezletet hívtak össze a szellem munkásainak a megyeháza dísztermébe. Közöttük voltunk mi is, a *Forrás* szerkesztői.

A minisztériumból volt ott valami miniszterhelyettes, vagy a pártközpontból osztályvezető, már nem emlékszem, de valami igen magas rangú előadóról volt szó.

A véletlen úgy hozta, hogy épp a megyei tanács alelnöke, M. I. mellé kerültem a hallgatóság széksoraiban. Különösképpen nem voltunk jó barátságban, így nem is szóltunk egymáshoz.

Aztán az előadó megkezdte beszédét, és egy hosszú Illyés Gyula-idézettel kezdte. Igen, így igaz, ahogy Illyés Gyula írta, mondotta.

(Illyés Gyula igazán nem volt a hatalom kegyeltje, inkább ő volt a titokban suttogott *Egy mondat a zsarnokságról* költője, a ki nem adott *Szellem és erőszak* könyv írója. Nem volt tehát szokásos, hogy az ilyen rendezvényeken Illyést idéznék legfőbb érvként. Olyannyira nem, hogy azóta már megjelentek bizonyos III/III-as iratok, és abból kiolvasható, hogy a titkosrendőrség még temetése éjszakáján a sírján a koszorúkat is végignézte, és rögzítette a rajta lévő szalagförliratokat.

Fölháborodva írták összegzésükben, hogy az egyiken az állt: Az erdélyi magyarság hálája jeléül.)

Na, ennek az Illyés Gyulának a temetése másnapján történt ez az értekezlet, ahol a jeles hivatali előadó Illyés-idézettel kezdte mondandóját.

Kibújt belőlem a kisördög, és nem bírtam ki megjegyzés nélkül, odasúgtam a mellettem ülő tanácselnök-helyettesnek.

– Látod, Imre, a halott indián jó indián!

Gondolkodás nélkül felelte vissza:

– Látod, Lajos, nagy perspektíva áll előtted is!

Mit mondtam neki erre, kérdezhetitek. Őszintén mondva, semmit, ekkora pimaszság hallatán belém akadt a szó.

Van egy táncdal, aminek az a refrénje, hogy „mi ebből a tanulság, abszolúte semmi...”.

Hát mi ebből a tanulság, mi ebből a párbeszédből a tanulság, kérdezheted. Miért írom ezt ide írásom végezetéül?

Azért, hogy elmondhassam, szép éveket, szép időket is megélhettünk, és lásd, ilyen ócskákat is.

„Hát a múlt szelleme bujkál itt?”

A kecskeméti szeszfőzde épületének 1945 utáni sorsa – I. rész

Az 1944. december 2-án megalakult Magyar Nemzeti Függetlenségi Front és a december 22-én létrejött Ideiglenes Nemzeti Kormány is, lényegében a Magyar Kommunista Párt november 30-án közzétett téziseit fogadta el saját programjaként.¹ Az ebben felvázolt új világ továbbra is a magántulajdon „talaján állt”, és csak bizonyos szektorok államosítását tűzték napirendre. Az újabb történeti kutatásokból ma már egyre élesebben rajzolódik ki, hogy mindezen elveket, köztük a széles körű földosztás végrehajtását is csak taktikai okból hirdette meg a kommunista párt, amelynek valódi célja már 1948 előtt is, a szovjet mintákat követve a magángazdaság teljes állami kontrolljának megvalósítása volt. Jelen esettanulmány, amelynek középpontjába Kecskemét város szeszfőzdeingatlanja áll, úgy vélem, jól példázza a fentieket, és így talán alkalmas lehet a korszakról szerzett ismereteink további árnyalására. Ugyanakkor a lezajlott események rávilágítanak a koalíciós pártoknak a közigazgatáson belüli erőviszonyaira, az MKP már ekkor is érzékelhető erőfölényére. A helyi igazgatás aktáiból, testületi irataiból, valamint a nemzeti bizottsági és pártközi értekezletek jegyzőkönyveiből a település tulajdonában lévő, de lényegében egy magánbérelő által működtetett üzem története bontakozik ki, amelyet jogellenes módon szövetkezeti kézbe kívántak adni 1945 folyamán. Ennek kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy a szövetkezet ekkor már, eredeti rendeltetésétől eltérően, nem a magántulajdonosi érdekeket védő társulási formát jelentett, hanem sokkal inkább annak ellenkezőjét.² A jól jövedelmező vállalkozásáért harcot indító város küzdelme ugyan sikerrel zárult, a győzelem azonban csak időleges lehetett, hiszen a szeszfőzde a többi gazdasági társasághoz hasonlóan 1948-ra már állami kézbe került.

Alábbi esetbemutatóm, úgy vélem, a fentiekén túl igazolja azt a közelmúltbeli szakirodalmi megállapítást is, miszerint az 1945-ös évet, a korábbi uralmi rendszerek üldözöttjei, mindenekelőtt a magyar zsidóság kirekesztett és a holokausztot túlélte csoportjai élhették meg fel- és megszabadulásként, akik viszont ezt követően hamarosan újabb konfliktusmezőbe kerültek.³ Az elmondottak jól végigkövethetők Führer Izidor példáján, ugyanis az említett üzletembert, aki a harmin-

▼

¹ Balogh–Izsák 1977, 164.

² Ö. Kovács 2019, 15.

³ Ö. Kovács 2017, 24.

cas évek elejétől működtette a városi szeszfőzdét, és Magyarország legmodernebb üzemét hozta létre, a zsidótörvények miatt váltották le 1939-ben. A háború után, a korábbi szerződésének megfelelően visszatért az üzem élére, ahonnan akarata ellenére hamarosan újra távozni kényszerült.

Kecskemét város központi szeszfőzdéjének rövid története 1945 elejéig

Kecskemét város központi szeszfőzdéje az első világháború idején, 1917-ben, a szeszgyártás területén végrehajtott központosítás eredményeként jött létre. A húszas évek során a város házi kezelésben működő, és eleinte jól prosperáló üzeme az évtized végére deficitessé vált. A gyümölcstermelők érdekeire tekintettel az illetékes körök 1931-ben a szeszfőzde bezárása helyett annak bérbeadásáról döntöttek. A kontraktus a Sigmund Testvérek utóda Neumann Gyula nevű szegedi céggel két évig állt fenn, majd 1933-tól alkalmaztatási szerződés keretében Führer Izidorra bízta a szeszfőzde üzemeltetését.⁴ Az új vezető nem kevés anyagi ráfordítással modernizálta az üzemet, jó üzleti érzékének köszönhetően pedig világhírűvé tette a kecskeméti barackpálinkát.⁵ A harmincas évek végén meginduló és a magyarországi zsidóságot hátrányosan érintő hazai jogszabályalkotási dömping negatív hatásai a központi szeszfőzde esetében is éreztették hatásukat. A kecskeméti városi hatóság ugyanis 1939-ben megvonta a szeszfőzde iparjogosítványát az üzemben tartó Führer Izidortól, annak zsidó származása miatt, a szeszfőzde pedig újra házi kezelésbe került.⁶ A városvezetés kártérítés megfizetését is kilátásba helyezte Führer részére, a korban igen tekintélyesnek számító 30 ezer pengő kiutalásához azonban a kormányservek végül nem járultak hozzá.⁷

1944. október 24-én, a város kiürítésének elrendelésekor, a szeszfőzde alkalmazottai elmenekültek, amelynek következtében az üzem leállt. Führer Izidor a munkaszolgálat és vészkorszak borzalmainak túlélése után, 1945 elején tért vissza Kecskemétre.⁸ Az akkori állapotokra nem sokkal később így emlékezett vissza:

▼

4 Gyenesei 2013, 83–84.

5 Gyenesei 2015, 275–276.

6 MNL. BKML. IV. 1910/c. 4457/1938. A pénzügyminiszter a szeszfőzde bérbeadásának jogszabályi tilalma miatt nem hagyta jóvá a város és Führer közti színlelt szerződést, illetve rendelte el 1938 májusában az üzem házi kezelésbe vételét, amelynek tényleges megtörténtéig (1939. augusztus 26.) Führer Izidor ellátta az üzem vezetésével kapcsolatos feladatokat.

7 Karsai 2004, 1294–1295.

8 Az egykori szeszfőzdevezetőnek egzisztenciális ellehetetlenülése után, a háború utolsó éveiben még súlyosabb nehézségekkel kellett szembenéznie, hiszen ekkor már saját élete is veszélybe került. 1944 tavaszán munkaszolgálatra hívták be, ahonnan sikerült megszöknie. 1945 végén a nyilas sortűzek végzete elől egy budapesti ötemeles ház kéménye mögött sikerült elrejtőznie: „Egy óvóhelyen az éhhalálnak kitéve szabadultam fel január 16-án és elhatározásomban erős voltam, hogy mégis visszatérek Kecskemétre.” Gyenesei 2020, 103–104.

„Február 18-án egészségileg és fizikailag még erősen megtörve jelentkeztem a város vezetőségénél. Ezúttal is hálás köszönetemet fejezem ki azért a szíves és meleg fogadtatásért, melyben a város vezetősége és mindazok részesítettek, akikkel visszatérésem alkalmával találkoztam. A város Dr. Sándor József főügyész urat bízta meg, hogy a szeszfőzde vezetésébe helyezzen vissza. A városi szeszfőzdet, illetve az üzemet természetesen minden utolsó liter pálinkától kifosztva találtam.⁹ A berendezés egy részét leszerelve és hiányosan találtam, más része javításra szorult. A cefretároló medencékben volt nyersanyag, [...] . Ezenkívül rengeteg pulp¹⁰ hordókban és a hordókból kifolyó állapotban. Igen tekintélyes mennyiségű palackot találtam a raktárban. Hordót úgyszólván semmit.

Azonnal intézkedtem és anyagot szereztem, hogy a szeszfőzdet mielőbb akár részben is üzemképes állapotba helyezhessem.

Mint köztudomású, ez időben még igen erős harcok folytak magyar területen. Az orosz haderőnek egy csoportja minden héten kétszer is jelentkezett palackokért, amelyből teherautó számra rakodtak fel és vitték a kecskeméti gyufagyár telepére, ahol a palackokat tankbomba céljaira töltötték. Becslésem szerint mintegy 22 000 palackot vittek el a szeszfőzde telepéről, és a maradék elszállítását is csak az orosz parancsnoksággal megteremtett összeköttetések révén tudtam megakadályozni.”¹¹

A város vezetése az erősen megrongálódott, és szinte teljesen kiürített üzem igazgatását a korábbiakhoz hasonló feltételekkel 1945. március 1-jétől újra Führer Izidorra bízta. A közgyűlés a döntést, egy pártközi különbizottsággal történt megállapodás alapján, egyhangúlag jóvá is hagyta.¹² A testület indoklásában részletesen felsorolta Führer érdemeit, emellett természetesen kitért az őt ért jogtalanságokra, illetve az ennek kapcsán szükségesnek mutatkozó jogi reparációra is. A határozat mindenekelőtt hangsúlyozta, hogy a városi szeszfőzde Führer Izidor vezetése alatt kezdett erőre kapni, az ő folytonos befektetéseinek köszönhetően pedig az üzem kapacitása jelentősen megnövekedett, ezenfelül az itt előállított termékeknek, főleg a barackpálinkának külföldön oly hírnevet és piacot szerzett, hogy a román királyi háztól, az angol Walesi hercegtől és számos külügyi képviselőtől is

▼

9 Führer elmondása szerint az árukészletet 1944. október 20-án Gyulai Lajos szeszfőzde-igazgató előkészítése után dr. Liszka Béla polgármester és dr. Katona Zoltán pénzügyi tanácsnok személyes intézkedése folytán szállították el előbb Vácra, majd Komáromba. Utóbbi helyre feltehetően azért, mert itt élt Gyulai lánya szállodatulajdonos férjével.

10 Gyümölcshús.

11 MNL BKML IV. 1910/c. 10 146/1948. alapszámnál letett „Emlékirat” elnevezésű dokumentum. Führer Izidort Kecskemétre történt visszatérése után számos vád és intrika érte, ezek cáfolatát tartalmazza egy általa 1946-ban készített, a fent jelzett alapszámnál letett tizenkét oldalas irat, amelynek szerzője címként az emlékirat elnevezést adta.

12 A fent említett pártközi értekezlet jegyzőkönyve sajnos nem maradt fenn, így nem ismerjük a részt vevő pártok által képviselt álláspontokat. Egy 1948-as sajtóhírből viszont az derül ki, hogy az MKP már ekkor is ellenezte Führer visszahelyezését a szeszfőzde élére. Leváltották a Szeszgyedáruság vezetőit – felfüggesztették állásától Führer Izidort, a Kecskeméti Szeszfőzde igazgatóját. *Kecskeméti Hírek*, 1948. április 18. 3.

érkeztek megrendelések. A törvényhatósági bizottság rámutatott arra a tényre is, hogy a szeszfőzde nagyobb fokú vásárlásai folytán megakadályozta a kecskeméti gyümölcsök, főleg a barack árzuhanását, és ezáltal a termelőknek is számottevő anyagi előnyt tudott nyújtani. A felsorolt érdekek és méltányolandó körülmények dacára – amint arról már a fentiekben is szó esett – a város akkori polgármestere, dr. Liszka Béla, részben az 1939. évi IV. törvénycikk, részben pedig a pénzügyi hatóságok utasítása folytán Führer Izidort a szeszfőzde-igazgatói tisztségéből 1939 augusztusában leváltotta, és az üzemet házi kezelésbe vette. A közgyűlés szerint e rendelkezés méltánytalan és igazságtalan volt, mert a szerződésben megállapított idő előtt kellett Führer Izidornak a szeszfőzdet a saját pénzén vásárolt, gőzfűtésre berendezett üstökkel és egyéb felszerelési tárgyakkal a város tulajdonába átengedni, annak dacára, hogy azok értéke a szerződésben kikötött hosszabb idő miatt még nem amortizálódott. Az intézkedés folytán a város Führer Izidor hátrányára jogtalan előnyhöz jutott: „Ezen tényállás alapján kétségen felül áll, hogy Führer Izidornak joga van a szeszfőzde üzemének visszavételére. Ezt az igényét a bíróságok is feltétlenül jogosnak ítélnék meg.”¹³ A felvázolt körülmények figyelembevételével mellett a közgyűlés is arra a méltányos és igazságos álláspontra helyezkedett, hogy a Führer Izidorról szemben elkövetett sérelem teljes jogorvoslást nyerjen, ezért a szeszfőzde vezetésére új alkalmaztatási szerződést kötött vele. A kontraktus időtartamát azért állapították meg 1955. augusztus hó 31. napjáig, mert a város ily módon kívánta kárpótolni Führer Izidort azért, hogy 1939. augusztus 26. napjától 1945. március 1. napjáig, a város hibájából, a szeszfőzdet nem vezethette, és ezáltal jelentős jövedelemtől esett el.

Újabb jogfosztás

A háború végi ínséges időkben Kecskemét városának is létérdeke volt saját bevételi forrásainak minél fokozottabb növelése, ezért is bírt nagy jelentőséggel a szeszfőzde újraindítása.¹⁴ Erre – mint láttuk – a korábbi, komoly szakmai tapasztalatokkal rendelkező üzemeltetőt kérték fel, a pártok véleményének kikérését követően. Ami nem sokkal ezután történt, főként a fentiek fényében, minden bizonnyal váratlanul érte az érintett feleket, ugyanis a kecskeméti Községi Földigénylő Bizottság 1945. július 13-án a Kecskemét, II. kerület, Külső Szabadság út 19. szám alatt fekvő, városi tulajdonú szeszfőzde igénybevételéről és a Kecskeméti Egységes Munkás és Paraszt Szövetkezet részére történő juttatásról döntött. A tanácsko-

▼

¹³ MNL BKML IV. 1903/a. 52/1945.

¹⁴ MNL BKML IV. 1903/a. 104/1947.

zásról készült jegyzőkönyv furcsamód leszögezte azt is, ha ez bármely törvényi akadály miatt mégse valósulhatna meg, a minisztérium kötelezze a bérbeadót arra, hogy az üzem új bérlőjének a szövetkezetet jelölje ki. A bizottság döntését, a földosztási rendelet harmadik végrehajtási jogszabályának huszonharmadik szakaszával indokolta, amely szerint az igénybe vett mezőgazdasági ingatlanon lévő bor- és gyümölcseszszefőzdeket szövetkezeti tulajdonba kell adni.¹⁵

Így történt ez Kecskeméten is, ahol a város 42 000 hold birtokából 41 900 holdat igénybe vettek, a szóban forgó üzem pedig ezen a földterületen termelt gyümölcsök feldolgozására jött létre, olvasható a határozatban, így nem kérdés, hogy annak szerves tartozéka. Érveik között szerepelt az is, hogy szövetkezeti hasznosítás esetén a város jelenlegi részesedésénél jóval nagyobb hasznót realizálhatna magának, ráadásul a vállalat nyeresége nem egy kézbe folyna be, hanem a szövetkezeti tagok között oszlana meg.¹⁶

Az események ezután gyorsan követték egymást. A községi földigénylő bizottság az ülést követő napon írásba foglalta döntését, a Pestmegyei Földbirtokrendező Tanács helyi tárgyalóapparátusa pedig már másnap, július 15-én vizsgálat alá vette a dokumentumot, amely ellen Kecskemét városa jogorvoslati kérelmet adott be, kérve ebben a megváltást kimondó határozat megsemmisítését, és a szeszefőzdeknek a település kizárólagos tulajdonában, használatában történő meghagyását. Tóth László polgármester a nyilvánvalóan téves jogértelmezésen alapuló határozat ellen benyújtott fellebbezésében kérelmezte, hogy a központi szeszefőzdet az igénybevétel alól mentesítsék, tekintettel arra, hogy 5600/1945. F. M. rendelet 23. §-a csak azoknak a mezőgazdasági üzemeknek az igénybevételét tette lehetővé, amelyek az igénybe vett ingatlanon fekszenek, a kérdéses épület pedig belterületen található, amely így nem esik a fenti szabályozás hatálya alá.¹⁷ Felemlítette azt is, hogy a külterületen fekvő, városi tulajdonban lévő szikrai telepen leszüretelt szőlőt és gyü-

▼
15 5600/1945. F. M. rendelet.

16 MNL BKML IV. 1910/c. 10 146/ 1948. alap számnál letett 892/1945. idegen számú irat.

17 Tóth László (1895–1964): nyomdaigazgató, újságíró, sakkszakíró, polgármester. Édesapja kőműves volt, nyolc gyermeke közül csak László tanult tovább. A kecskeméti református gimnáziumban érettségizett, majd a budapesti egyetemen magyarnémet szakon folytatta tanulmányait, de anyagiak hiányában azt nem fejezhette be. Beiratkozott a kecskeméti jogakadémiára, a tanulás mellett korrepetálást vállalt. 1915-ben behívták katonának. Sebesülése és hazatérése után a kiegészítő parancsnokságon teljesített szolgálatot. Az ösztírozás forradalom után a Nemzeti Tanács titkára, a Tanácsköztársaság idején a direktórium tagja és a művelődési ügyek előadója volt. A Tanácsköztársaság bukása után bebörtönöztek. 1922-ben az Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Rt. tisztviselője lett, 1935-től a nyomda igazgatója. Kiemelkedő irodalomtámogató munkát végzett, a haladó magyar értelmiség jelentős alakjaival tartott kapcsolatot. Az általa vezetett nyomdában készült többek között a Tanu, a Válasz, az Apolló, a Magyarságtudomány és a Látóhatár c. folyóirat, itt nyomtatták Marx Tökeje magyar fordításának több fejezetét, 1937-ben a Márciusi Front kiáltványát; Áprily Lajos, Erdélyi József, Gelléri Andor Endre, Illyés Gyula, Kassák Lajos, Németh László, Sinka István, Szabó Lőrinc, Szentkuthy Miklós és mások műveit. Tóth László a sakkozók és sakkszakemberek körében is ismert volt. 1922-től szerkesztette a Magyar Sakkvilágot, kötetet jelentetett meg az 1927. évi nemzetközi sakktversenyről, amelyet a világ legjobb játékosainak részvételével Kecskeméten rendeztek. 1940–41-ben a moszkvai Literatur Vertrieb megbízásából közreadta a szovjet sakkbajnokság két játszmagyűjteményét. 1944 őszén ellenezte a város kiürítését, megtagadta a kiürítési parancs kinyomtatását. Jelentős szerepe volt a város életének újraindításában 1944–45 telén. 1944. december 17-től 1948. május 1-jéig Kecskemét polgármestere volt. Ettől kezdve éveken át távol tartották a politikától. 1956. októberében a városi

mölcsöt lepárló ottani üzem igénybevétele ellen viszont nem éltek jogorvoslattal, mivel az megfelelt a jogszabályi kritériumoknak, így annak elvétele jogszerű volt. A városvezető beadványában hangsúlyozta a szeszfőzde tisztán ipari jellegét, illetve azt, hogy az nem Kecskemét saját birtokainak, hanem a „magánosok” tulajdonát képező szőlők és gyümölcsösök termelvényeit dolgozza fel, emellett a szeszegyed-áruság által kiutalt alapanyagból likőröket és rumot is állít elő: „Nagyon erőszakolt az az indoklás, illetve megállapítás – írta a polgármester –, hogy a belterületen lévő szeszfőzdénk a 41 000 kat. hold mezőgazdasági ingatlan terményeit dolgozza fel, mert erről a területről egy kg gyümölcs vagy más termény soha a szeszfőzde üstjeibe nem került”¹⁸ – lévén, hogy a szóban forgó és kiosztott területeken gabonát és kapásnövényeket termesztettek. A dokumentum emlékeztetett arra is, hogy a szeszfőzde a város házi kezelésében áll, Führer Izidor annak csupán kereskedelmi vezetését látja el igazgatói minőségben, holott a községi földbirtokrendező tanács döntését részben azzal indokolta, hogy a szeszfőzde magánszemély részére van bérbe adva.¹⁹ A polgármester felidézte azt is, mindazon túl, hogy Führer a saját költségén korszerűsítette 1939 előtt az üzemet, illetve végezte a háború után a szeszfőzdet ért jelentős károk helyreállítását, a korábbi megállapodásnak megfelelően a várost a vállalkozás bruttó forgalmából 3%-os részesedés illeti meg, amely a szakértők szerint a tiszta jövedelem 30-35%-ának felelt meg, ráadásul az így befolyó összeg minden kockázattól mentes bevételt biztosított a településnek.²⁰ A megyei földbirtokrendező tanács a megfogalmazott kéréseket mindezek ellenére elutasította, és az első fokon eljáró testület indoklását lényegében megismételve helyben hagyta a községi földigénylő bizottság döntését.²¹

(Folytatjuk)

▼
Nemzeti Bizottság elnöke, majd 1958-ig a Városi Tanács elnökhelyettese volt. A Hazafias Népfront, a Katona József Társaság és a Kodály Kórus irányításában is részt vett.

18 MNL BKML IV. 1910/c. 10 146/1948. alapszámnál letett 1945. július 15-ei keltezésű fellebbezési irat.

19 A város és Führer Izidor közti alkalmaztatási szerződést, annak burkolt bérleti jellege miatt, nem hagyta jóvá a pénzügy-miniszter 1938-ban.

20 MNL BKML IV. 1910/c. 10 146/1948. alapszámnál letett 1945. július 15-ei keltezésű fellebbezési irat.

21 MNL BKML IV. 1910/c. 10 146/1948. alapszámnál letett 2307/1945. idegen számú irat.

Rigó Róbert

Két 1956-os hőstett Bács-Kiskun megyében

Mészáros László, aki nem lőtt 1956-ban

1956. október 27-én Mészáros László és Takács Géza a 3. lövészhadtest kötelékébe tartozó 62. vadászrepülő ezred pilótái parancsot kaptak, hogy repüljenek Tiszaújváros fölé, és MiG-15-ös gépükről tüzeljenek az ott tüntető tömegre. Míg Takács Géza az utasítást végrehajtva háromszor is lecsapott a békés megmozduláson részt vevőkre, Mészáros László géphibát jelentett, és visszatért a kecskeméti repülőtérre, majd hamarosan véget ért a katonai karrierje.

Mészáros László 1929. szeptember 6-án született egy szentesi földműves család gyermekeként. A második világháború után, még tizenhét éves kora előtt Ózdon kezdett dolgozni. 1948-ban belépett az Országos Magyar Repülő Egyesületbe. 1950. október 15-én behívták katonai szolgálatra, először a székesfehérvári repülőtérre, később Szolnokra került. 1953. november 7-én repülőistáttá avatták. Hamarosan áthelyezték Kecskemétre, ahol 1956 tavaszán megnősült, és egy repülőtér melletti lakást is kiutaltak számára. Itt érte a forradalom.

1956-ban Kecskemét fontos katonai központ volt, itt állomásozott a 3. lövészhadtest parancsnoksága, a 66. vadászrepülő hadosztály és egy szovjet hadosztály is. A 3. hadtest parancsnoka az öt elemít végzett egykori péksegéd, Gyurkó Lajos vezérőrnagy volt, aki 1952–1954 között a Szovjetunióban tanult. Gyurkó a forradalom kitörésének pillanatától kezdve – nem válogatva az eszközökben – a parancsnoksága alá tartozó területen zajló megmozdulások elfojtására törekedett, s ennek érdekében együttműködött a városban október 25-én páncélos felvonulást tartó szovjetekkel.

Október 26-án Kecskemét főterén tüntetésre került sor. A tömeg megrongálta a szovjet emlékművet, mire Dallos Ferenc megyei tanácselnök követelte Gyurkótól a katonaság bevetését. A tüntetők a bíróság mögötti börtönhöz vonultak a politikai foglyok kiszabadítása érdekében, behatoltak az udvarra és az épületbe. Miután Gyurkó megtudta, hogy a demonstrálók a rendőrségen fegyverekhez jutottak, parancsot adott, hogy a zászlóalj negyvenöt milliméteres ágyújával két méter magasságban lőjön a Rákóczi úton összegyűlt emberek fölé, és ha erre nem oszlanak szét, másfél méteren. A tömeg az első lövés után szétfutott, majd az esti órákban a főtéren a tüntető tömegbe lőttek a katonák, a fegyverhez jutott tüntetők viszonzták a tüzet, a harcnak négy halálos áldozata lett, és az éjszaka több mint 50 főt tartóztattak le.

Október 27-én délelőtt a város több pontján fegyveres összecsapások zajlottak. A cigányvárosi részen Gyurkó először azt tervezte, hogy tankokkal támad a

felkelők állásai ellen, végül azonban a légierő bevetése mellett döntött, miután az Országos Légvédelmi és Légierő Parancsnokság a Török Béla alezredes vezette 66. vadászrepülő hadosztályt előző nap a 3. hadtest parancsnoksága alá helyezte. A két géppel végrehajtott akciónak négy halálos áldozata volt.

Gyurkó parancsára ezen a napon a 62. vadászrepülő ezred pilótái több felszállási parancsot kaptak, Kecskeméten kívül bevetették őket Tiszakécskén, Kiskőrösön és Csongrádon is. Tiszakécskéről délelőtt az a hír érkezett, hogy a tömeg fel akarja akasztani a főtérén a párttitkárt és a tanácselnököt, mire Gyurkó kiadta a parancsot, hogy a lincselés megakadályozása érdekében repülőgéppel a tüntetők közé kell lőni. A feladat végrehajtásával Takács Gézát és Mészáros Lászlót bízták meg. Mészáros géphibára hivatkozva visszafordult, míg Takács átrepült a terület felett, és jelentette, nem lát akasztófát, a tömeg békésnek látszik. Török Béla alezredes egy 1998-ban, az ellene indult büntetőeljárás során tett vallomása szerint ekkor tájékoztatta Gyurkót a felderítés eredményéről, aki „ordítva közölte” vele, hogy ő azt jobban tudja, és parancsba adta: lőjön a tömegbe, kilátásba helyezve, hogy Törököt hadbíróság elé állíttatja, ha nem hajtja végre azonnal a parancsot. Török ekkor Korbély István századoson keresztül utasította Takácsot, hogy előbb „hideg rácsapással” – a tömegre történő rárepüléssel, lövés nélkül –, majd pedig éles lövések leadásával oszlassa szét a tüntetőket.

A tiszakécskei tüntetés tizenegy órakor vette kezdetét. A menet déltájban a római katolikus templom előtti térre ért, ahol Orosz Zoltán tanácselnök mondott beszédet az ott megjelent ezeröttszáz-kétezer fős tömegnek, amikor megjelent a repülőgép. A gép először kelet felől átrepült a tömeg fölött, majd visszafordult, és bukórepülésben, a gépágyúból és a géppuskából sorozatlövést adott le, amit még kétszer megismételt. Az emberek a templomba és a szomszédos házakba menekültek. A templomban a pap és az orvosok segítségével az oltárterítőt és a ministránsok ingjeit felvágva kötözték be a sebesülteket, akiket teherautókkal és mentőkkel szállítottak kórházba. A sortűz következtében tizenheten életüket veszítették, a sebesültek száma száztiz fő volt.

Gyurkót a Honvédelmi Minisztérium a sortűz másnapján a polgári lakosság elleni vérengzés miatt felelősségre vonta; a parancsnoksága alá tartozó gépek innentől kezdve csak a miniszter engedélyével szállhattak fel. Október 30-án a hadtestnél forradalmi katonai tanácsot választottak, másnap Gyurkó megszökött, és átment a szovjet laktanyába. A forradalom leverése után Gyurkó a karhatalom vidéki parancsnoka, a megtorlások aktív résztvevője lett. 1957 és 1960 közt a határőrség parancsnoka volt, 1959-ben az MSZMP KB póttagjává választották. Visszaélései miatt 1960-ban elbocsátották parancsnoki posztjáról, 1962-ben a KB-póttagságot is megvonták tőle. 1979-es haláláig civil foglalkozásokat űzött.

Mészáros László a végzetes 1956. október 27-i napon már a tiszakécskei vérengzést megelőző kiskőrösi események idején (amikor Takács Géza és ő figyel-

meztető lövést adtak le a repülőkről az ott tüntetőkre) tisztában volt vele, hogy tűzparancsot fognak kapni. A következőképpen emlékezett vissza arra, hogy mi játszódott le benne: „Nem is tudom, hogy mi volt ott akkor velem hirtelen. Az ember föld és ég között repült, ott volt egymaga a bizonytalanságban, végre kell hajtani, amit parancsba adtak. De mégiscsak nekem kellett döntenem, tudva azt, hogy ott ártatlan emberek, gyerekek, nők is meghalhatnak... Nem akartam én ebben részt venni. Azt nem mondhattam, hogy én ezt a parancsot megtagadom, így hát kiötöltem, hogy hazudni fogok. Hazudtam, szó szerint hazudtam. Azt mondtam a rádióba, hogy nekem géphibám van, és a géphibára hivatkozva kiváltam a kötelékből. Muszáj volt kiválnom, mert az üzenetemet valaki – nem tudom pontosan, hogy ki – vette a harcállásponton, és azt a parancsot kaptam rádión, hogy »711-es, forduljon vissza és szálljon le!«.” Mészárost a forradalom leverését követően a kommunista hatóságok nem vonták felelősségre, de mivel nem írta alá a tiszti hűségnyilatkozatot, le kellett szerelnie, így katonai karrierje véget ért. „Annyi történt, hogy én magam alatt elfűrészelttem a fát, én vesztese lettem ennek az egésznek, mert elvégeztem a kiképzést, és repülő lettem, de végül ott kellett hagynom a hadsereget, a légierőt, a karrieremnek ezzel vége lett. De én azóta olyan nyugodtan alszom, mert örülök annak, hogy nem vettem benne részt. Bele sem tudok gondolni abba, hogy én belelövök a tömegbe, és ott sokan meghalnak, mert én Tiszakécske felett meghúztam a ravaszt... [...]”

A Gyurkó parancsát végrehajtó Takács Géza 1959. november 12-én ellentmondásos körülmények között életét vesztette. Az utasítást közvetítő Török Béla és Korbély István büntetőjogi felelősségre vonására csak a rendszerváltás után került sor. 1998-ban a Csongrád Megyei Bíróság Katonai Tanácsa az ellenük indult büntetőeljárás során megállapította, hogy a vádlottak bűncselekménye az elkövetéskor érvényben lévő törvények alapján elévült. A Legfelsőbb Bíróság az év novemberében helybenhagyta az elsőfokú döntést, és megszüntette az eljárást. A Katonai Főügyészség kezdeményezésére a Legfelsőbb Bíróság felülvizsgálati tanácsa 1999. júniusban hatályon kívül helyezte az ügyben született ítéletet, majd a Legfelsőbb Bíróság Katonai Tanácsa 2000. szeptember 20-án Törököt és Korbélyt is bűnösnek mondta ki felbujtóként több emberen elkövetett emberöléssel megvalósuló emberiség elleni büntetttben. Törököt a bíróság három év fegyházra ítélte, de kimondta, hogy az közkegyelem folytán nem hajtható végre, míg Korbély két év fegyházbüntetést kapott, amelynek végrehajtását három évre felfüggesztették.

Nagy Szeder István, egy következetes kisgazda a forradalomban

„A négy százalék volt Nagy Szeder bűne, '56 utáni elítélésének és bebörtönzésének oka.

Demokratikus, békés úton mutatta ki, hogy a kommunista párt senkinek nem kell.”

(Zelei Miklós)

Nagy Szeder Istvánt a Független Kisgazdapárt kiskunhalasi szervezetében kifejtett rendkívüli szervezőmunkájáért, népszerűségéért és őszinte, következetes magatartásáért a kommunisták 1947-ben, majd tíz évvel később, 1957-ben is meghurcolták. A kiskunhalasiak neki köszönhették, hogy 1956-ban – országos szinten is egyedülálló módon – ismét átélhették, milyen érzés részt venni egy szabad választáson.

Nagy Szeder István Kiskunhalason született 1907. március 8-án. Apja építész és levéltáros volt, emellett jelentős helytörténeti kiadványokat jegyzett; őt tartotta példaképének. A helyi református gimnáziumban érettségizett 1925-ben, majd építésmérnöknek tanult a Műegyetemen, ahol 1940-ben szerzett oklevelet. Eközben már 1926-tól a kiskunhalasi városi főmérnök mellett dolgozott, s a kamarai engedély megszerzése után földmérői munkákból élt, majd 1940-ben saját irodát nyitott. 1931-ben belépett a Független Kisgazdapártba, 1935-ben elindult a szülővárosában megrendezett törvényhatósági választáson, de nem került be a helyi képviselő-testületbe.

1944 októberében tagja lett a kisgazdapárt kiskunhalasi vezetésének, a pártot képviselte a helyi nemzeti bizottságban és a földosztó bizottságban is. 1945 májusában az FKGP helyi elnökévé választották, ezenkívül a megyei és az országos nagyválasztmányba is bekerült. Szervezőmunkája eredményeként a halasi pártszervezetnek néhány hónap alatt 7900 tagja lett. Alulról felépített erős, autonóm pártszervezet jött létre, amelynek döntéshozatali mechanizmusában a közvetlen demokrácia elvei érvényesültek. A körzetvezetőket titkos jelöléssel és szavazással választották, mindannyian bármikor visszahívhatók voltak. A párttársa, Pfeiffer Zoltán által „halasi normának” nevezett rendszernek köszönhetően Nagy Szedert vezetőként nagyfokú bizalom övezte. Miután azonban a Magyar Kommunista Párt szalámitaktikája miatt egyre megosztottabbá váló kisgazdapárton belül B. Szabó István nézeteit támogatta a kommunisták érdekeit kiszolgáló, Dobi István vezette „vörös kisgazdákkal” szemben, 1947. augusztus 9-én kizárták a párt soraiból. Kisgazdapárti identitásának hangsúlyozásával – B. Szabóhoz hasonlóan – csatlakozott a Pfeiffer Zoltán által újonnan létrehozott Magyar Függetlenségi Párthoz. Az 1947. augusztus 31-i országgyűlési választáson a párt Pest-Pilis-Solt-Kiskun és Bács-Bodrog vármegyei listájáról bekerült a törvényhozássba, de mandátumát a kommunista párt befolyása alatt állt Választási Bíróság –

a Pfeiffer vezette formáció összes többi mandátumával egyetemben – törvénytelenül megsemmisítette. Két nappal később letartóztatták, és Buda-délre internálták. 1948. december 4-én szabadult, ám 1950. április 3-ig rendőri felügyelet alatt tartották. Visszavonult a közélettől, nem kapott munkát, a család egyholdas szőlőjében dolgozott, és 1955–1956-ban helytörténeti előadásokat tartott a kiskunhalasi Thorma János Múzeumban.

Nagy Szeder Istvánt – mivel „nagy tábora volt a parasztság körében” – már 1956. október 23-a előtt meghívták a népfront helyi szervezetének elnökségébe, de a forradalmi események miatt a testület tervezett ülésére nem került sor. 1956-ban Kiskunhalason jelentős haderő, három ezred állomásozott, a járási hadkiegészítő parancsnokság és a kiskunhalasi határőrkerület parancsnoksága is itt működött. A városban az első tüntetésre október 26-án este a főtéren került sor, ennek során a tömeg ledöntötte a szovjet emlékművet. A megmozdulások másnap is folytatódtak. Egy, a tanácsháza előtt helyi munkások által szervezett, mintegy háromezer fő részvételével zajló megemlékezésen a tömeg a hatalom hivatalból megjelent képviselői ellen fordult, akiknek menekülve kellett elhagyniuk a helyszínt. A város irányítását a pártbizottság javaslatára Miklós Gergely alezredes vette át, aki gyülekezési és felvonulási tilalmat rendelt el. Este ennek ellenére többezres tüntetés zajlott, amelynek résztvevői fegyvert követeltek a katonáktól. Miklós távozásra szólította fel a demonstrálókat, majd a katonák tömegoszlatásba kezdtek. Az indulatok elszabadultak, a tüntetők Miklóstra támadtak, aki hátrálás közben tűzparancsot adott. A sortűzben két ember életét veszítette, hárman megsebesültek. A város a pártbizottság támogatásával – Reile Géza tanácselnök tiltakozása ellenére – katonai igazgatás alá került.

Október 29-én délelőtt megalakult az ideiglenes városi forradalmi bizottság. Az alakuló ülésen megjelentek a katonai, a párt- és tanácsi vezetők, valamint mintegy kétszáz küldött az üzemekből, hivatalokból, iskolákból. Követelték a volt koalíciós pártok vezetőinek bevonását, elsősorban Nagy Szeder Istvánét, mire Reile Géza vezetésével küldöttséget menesztettek az egykori kisgazda politikusért. Később így fogalmazott ezzel kapcsolatban: „mindig akkor vállaltam valamit, amikor köllöttem. Az járt az eszömbbe, hogy egy vezető nem mondhat csődöt, kiváltképp akkor, amikor a legnagyobb szükség van rá. Ezért hát bemöntem.” Nagy Szeder kikötötte, hogy a munkában csak akkor vesz részt, ha feloszlatják a forradalmi bizottságot, és még az új összetételű testület létrehozása előtt – negyvennyolc órán belül – szabad helyhatósági választást tartanak a korábbi, azaz az 1945-ös, koalíciós pártok részvételével. A javaslatot az egybegyűlték egyhangúlag elfogadták, az ideiglenes bizottság feloszlott. Nagy Szeder – Reile kérésére – hangosbmondón tájékoztatta a tömeget a megállapodásról.

Október 31-én a tanácsházán egyeztettek a választáson induló – az MDP kivételével újjáalakult – pártok képviselői. Nagy Szeder javasolta, hogy a választás

másnap nyolctól tizennégy óráig tartson, a szavazókörzeteket és a névjegyzéket az 1954-es tanácsválasztás alapján határozták meg. A szavazatszedő bizottság elnökeit sorsolták, a lebonyolításban a tanács dolgozói is segédkeztek. A szavazólapok elkészítésére Reile adott utasítást. Miután valaki leadta a voksát, a szavazás ténye bekerült a személyi igazolványába, így vették elejét a többszöri szavazásnak. Délelőtt tíz órakor hét-nyolc ezer fős tömeg gyűlt össze a tanácsháza előtt, ahol Nagy Szeder kétórás beszédet tartott. „A Mindenható óvja, védje a magyar népet minden vérhullatástól” – ezekkel a szavakkal kezdte szónoklatát, majd a Rákosi-rendszer bűneiről beszélt, és követelte a téészesítés leállítását. Bejelentette, hogy másnap választásra kerül sor a településen, és arra kért mindenkit, hogy vegyen részt a voksoláson.

Másnap lezajlott a választás, amelynek eredményét Nagy Szeder hangosbemondón ismertette. Tizenhatezer szavazó adta le a voksát, a kisgazdák hetvenhat százalékot szereztek, a szociáldemokraták tizennégy százalékot, a parasztpárt hat, míg a kommunisták négy százalékot. A kommunisták attól tartottak, hogy a szerepük innentől teljesen marginális lesz, és a kisgazdák veszik át a település irányítását. November 3-án hivatalosan is újjáalakult a kisgazdapárt helyi csoportja, amelynek elnöke ismét Nagy Szeder István lett. Másnap a szovjetek megszállták a várost, tankokkal körbevétték a laktanyákat. Reile felkereste Nagy Szedert, és megköszönte, hogy a forradalmi események során a kommunistáknak nem esett bántódása.

Nagy Szeder István a későbbiekben is aktív maradt: a forradalom kitörése után egy hónappal fáklyás felvonulást, 1956 decembere és 1957 januárja között a halasi református egyházzal együttműködve élelmiszergyűjtést szervezett a pesterzsébeti Pacsirtatelep gyermekei és a budapesti írók javára, és részt vállalt a csomagok szétosztásában. 1957. február 5-én letartóztatták, 1958. március 24-én a Kecskeméti Megyei Bíróság a népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés vádjával három év börtönre ítélte. Másodfokon a Legfelsőbb Bíróság 1958. november 25-én büntetését két év négy hónapra mérsékelte. 1959 elején szabadlábra helyezték. 1961-ben a kiskunmajsai építőipari vállalat műszaki vezetője lett, majd a vízgazdálkodási társulathoz került, hasonló beosztásban. 1974-ben magántervezői engedélyt kapott, emellett 1976. évi nyugdíjazásáig a halasi sütőipari vállalat műszaki tanácsadójaként dolgozott. Jelentős helytörténeti gyűjtőmunkát végzett, helyismereti előadásokat tartott. 1991. augusztus 20-án szülővárosa díszpolgárának választották. 1994. július 26-án hunyt el Kiskunhalason.

IRODALOM

A Mészáros Lászlóról szóló tanulmányhoz

Fülöp Tamás: „Nyugodt lelkiismerettel és tudattal élek 1956-ot illetően.” Interjú Mészáros Lászlóval.

In Rigó Róbert (szerk.): Sorsfordító évtizedek Kecskeméten. Kecskeméti élettörténeti elbeszélések az 1940-es évektől az 1960-as évekig. Kecskemét, Kecskemét Írott Örökségéért Alapítvány – Neumann János Egyetem Pedagógusképző Kar Hely- és Családtörténeti Kutatóműhely, 2017. 42–55.

Horváth Miklós: Sortüzek – 1956. Rubicon, 2010/9. szám, https://old.rubicon.hu/magyar/oldalak/sortuzek_1956a (Utolsó megtekintés: 2024. december 30.)

Orgoványi István: Az 1956-os forradalom és szabadságharc kecskeméti eseményeinek története.

In Tóth Ágnes (szerk.): Bács-Kiskun megye múltjából XV. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára, 1999. 163–289.

Tajti Erzsébet (szerk.): Sortűz Tiszakécskén 1956-ban. Harmadik, javított kiadás. Tiszakécske, Tiszakécskei Honismereti Kör, 2013

NEB Tudástár. Török Béla Vince. <https://neb.hu/asset/phpXVQWT1.pdf> (Utolsó megtekintés: 2024. december 30.)

A Nagy Szeder Istvánról szóló tanulmányhoz

Pajor Kálmán: Nagy Szeder István, a népvészér. Rendszerváltó Archívum, 2017/2. 76–80.

Szabó Róbert: Politikai harcok, nemzetgyűlési választás Kiskunhalason 1945–1947. In Erdődy Gábor (főszerk.): Rendszerváltások kortársa és kutatója: Tanulmánykötet Izsák Lajos 70. születésnapjára. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013, 221–225.

Tóth Ágnes (szerk.): 1956. Bács-Kiskun megye kronológiája és személyi adattára. 2. kötet. 2. javított, átdogozott kiadás. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára, 2001

Tóth István Ferenc: Századvégi önvallomás. Hitel, 2004/5. 123–127.

Zelei Miklós: A halasi norma. Nagy Szeder István regényes élete. Budapest, GM&Társai, 2003

Zelei Miklós: Egy igazlító és a gazfickók. Forrás, 2021/2., 5–31.

Merítések és összegyűráások: a múlt lábra kapatása

Balázs Attila regényessé hangolt irodalomtörténetéről

Füzi László hetvenedik születésnapjára

Negyvenhat esztendeje kiadott első kötetével Balázs Attila nem árult zsákba-macskát. 1979-es bemutatkozásakor – melyhez novellista, műfordítói, kritikusi erényeinek csillogtatásaival korábban már egyengette az utat – a hézagos szerkesztésmódok, az időrend megbolygatásai, a mozaikos struktúrák, valamint a kollázs- és montázstechnika mellett tört lándzsát. A fékezhetetlen és korlátok közé szoríthatatlan regélő kedv uralta *Cuniculus*ának utolsó közlésegysége a berekesztetlenség tényére hívta fel a figyelmet. A non finito elvének és esztétikájának hívéül szegődve az átigazítások, a folytonos csiszolások lehetőségeit előlegezte meg; a bevezetlekre, a hiányokkal bíróra, a kevert jellegűre koncentrálni nyelvművészetével arra készítvén olvasóit, hogy az eklektikus telítettséggel szembesülve osztozzanak kételyeiben és nehézségeiben, tapasztalatot szerezve a kiteljesedetséghöz, a rendezettséghez ragaszkodás kihívásokkal terheltségéről.

Az ókori görög és latin hagyományból, a kelta és a germán ősiségből, illetve a totemizmusból táplálkozó, az arisztokratikus meg a populáris regiszterkeverésekből, vagy éppen a balkáni egzotikumokból (a sor tetszőlegesen folytatható) kinövesztett magánmitológiája könyvek sokaságát hívta életre. Elbeszélésfüzérek, „népregényt”, „folyóprózát”, esszékollekciókat, publicisztikai írások gyűjteményét és más hasonlókat lenyűgöző mennyiségben. Megszóltatottjai, szerepeltetettjei a bennük duruzsoló-zsibongó hangok komponistái és karnagyai egyszerre. A formák széttöredezettségéből, épségük csorbításából kisarjasztott epikai világában állandó helycserék és aránymódosítások zajlanak.

Mesemondó sziklánk a szimpla másolásoktól, a pontos követésektől szeret merészen elrugaszkodni, az alul- és felülnézeti perspektívákkal játszadozásoktól sem tartja távol magát, a más-más fénytörésben megmutatkozások heterogenitását kedvelve. A kifogyhatatlan pótelemekkel tűzdelést, a történetmorzsákkal telehintést többre becsüli, mint a szolgálai hűségű reprodukálást. Univerzumában minden mindennel összefügg, bárki bárkivel összeköttetésbe hozható. A leellenőrizhető tények s a fantáziaszülemények akadálytalanul rakódhatnak egymásra. Nincs szabály, nincs megkötés, bármely emléktanyag, szövegtörmelék kölcsönözhető, a személyvonatkozások átfazonírozhatók, az új konstellációkba költöztetés, az eltérő köntösökbe öltöztetés teljesen megengedett.

Átmeneti kiadási viszonyok és tétovázások után hozta tető alá legfrissebb alkotását, amelyben a tradícióknak kijáró tisztelet és a méltányos megőrzés gesztusaival igyekezett összehangolni a lehető legteljesebb számbavétel kötelezettségét. Bori Imre személye és munkássága előtti főhajtásaként, egy Budapest és Újvidék közötti kooperáció révén öltött könyvtestet regényes(itett) irodalomtörténete. *A déli végekrőlben* (Kortárs Könyvkiadó – Forum Könyvkiadó, 2024) hajdani professzorának törekvéseihez illeszkedve közelít a rangfokozások, a többségi kisebbség-szakértés által sugalmazott mérsékeltbb jelentőségre rábólintások elfogadhatatlanságához.

A regionalizmustudat összkomfortos kalickájába gyömöszöltség helyett olyasféle problémafelvetés érvényesítettetik, az egyetemi szemináriumokat és előadásokat felelevenítő, respektált tanárzsánerekben bővelkedő körkép született, amely korántsem a szűkös horizontú műtfeldolgozásokra meg az alárendeltségi belenyugvásokra koncentrál. A minoritás és marginalitás lombikjába záródás szerény távlatú képviseleti aspektusain túlmutató, a vajdasági magyar, a jugoszláviai magyar, a szerbiai magyar léptékeket felülmúló értéktársításokat és jelentéstulajdonításokat úgy rétegezi, hogy a kontextusok meg a kontaktusok magasabb rendűre emeltsége nemzetközi kitekintésekben, a globális kultúra viszonylatrendszerében válják tárgyalhatóvá.

A hullámozó préri feletti szikrázó napsütés vagy lassú alkonyulás (ki-ki eldöntheti, melyikkel rokonszenvez inkább) közepette nyargalászó cowboyok borítót ékesítő képkompozíciója vadnyugati (s persze vadkeleti) kalandozások halmozódásait ígéri. A fehéren izzó égitest 253. oldalra szintén átvitt díszlegettetésével Kosztolányi Dezső *Füredésének* kezdőmondata („Fehéren süttött a nap.”) rémlik fel, a puha táblás fedés fönti-lenti szegélyeit meg a hátsó fület dekoráló korongszeletek „az ŰS-emblémaként ismert Brâncuși-félgömböket”¹ funkcionáltatják narancssárgás árnyalással. Déli tartományokban és témakörökben merülhetünk el, ám e betájolhatóság egyértelműsítésein kívül a megtorpanás, a szűnőben levés és az abbamaradás baljós árnyai meredeznek elő. A huszonhét fejezet összekapcsolásából létrejött kézikönyv bő háromszáz tételes névlistája tobzódik a jeles alkotókban, irodalmi hősökben, filmszínészekben, nem csak a magyar nép zivataros évszázadainak közismerten híres vagy feledés sújtotta figuráit mozgatva.

A magát hol „érzékeny idegzetű elbeszélőnek” (122.), hol a „sorok írójának” (204. és 234.), hol „személyesen (B. A.-nak)” (210.), hol „kitartó krónikásnak” (262.) hívó auktor így jellemzi produkcióját: „lám, lám, ahogy haladunk előre, egyre személyesebbé tud válni ez a kompilációs írás” (237.). Felhőtlenül gazdálkodik a régebbi

▼

1 SZARVAS Melinda, Nyuszi a kalapból, *Szépirodalmi Figyelő*, 2024/4, 114.

folyóirat-publikációiból és hetilapközléseiből² átszivárogtatott kifejezőkészsé-
vel, vagy például a *Világsarok non-stop* (2006) és a *Kinek Észak, kinek Dél* (2008) emle-
getéseivel, hogy könnyedén azonosítani lehessen stílusjegyeit, akár anekdotázó
közvetlen érintettként, akár regénybe szedő összeötvözőként. Irodalomtörténeti
kivonatolásaival az organikus egész tömörített keretekbe foglalására vállalkozik.
Körmönfontan él a sűrítéssel, kicsinyítő tükreiben a hosszas mérlegelések, a minő-
ségi osztályozások módszerei helyébe gyakorta lépteti a legparányibb részletekre
kiterjedő pillanatfelölelés mindenhatóságát.

A merő kitalációk, az időbeli és térbeli egybeesések automatizálását az érte-
lemszintek kisiklató felcserélésével és az oksági láncolatok összezavarásával esz-
közli. A váratlan asszociációk helyénvalóságának elhitetésekor a képtelenségekhez
vonzódást hasznos foglalatossággá, üdvös megrázkódtatássá teszi. A *Cuniculus*ban
működtetett antik vezeklésszimbolika tanulságai a kötelét szakadatlan szorgos-
sággal fonó Oknosról, csöppnyit sem veszítettek tehát a mulandóság eszméjét az
eternális állandósulás segítségével kiemelő³ aktualitásukból. Egykoron az üregi
nyúl históriáját a saját háromgenerációs családi legendáriumával szervesítette,
most viszont „T. S. Eliot örök mucsai rajongójaként” (158.), otthonos zónái, famili-
áris közegei tablójának el(ő)készítésébe vágta fejszáját.

Az átfogó pillantással rögzítés jegyében s a minden történet új, ha nem ponto-
san ugyanazon résztvevőkkel megesetteként találjuk közönségünknek igényével
fabulál és konfabulál. Néhai bölcsészkarai mentora ösvényein halad többé-kevésbé,
miközben érdekesítő sztorizgatásokkal, lendületes hozzátoldásokkal tarkítja-
kerekíti egyre fogyatkozó bácskai, bánáti, szerémségi közösségének vészjelzésül is
szánt múltba mélyedéseit vagy jövőbe révedéseit. A jelenben lecövekelve kiforgat-
ja, túlhajtja, szétírja a valóban megtörténtekeket, a megtörténtként elővezetetteket
és a megtörténhetőre átszabottakat. A messzeségben felsejlő mozzanatok, az
elfeledett momentumok kiszínezéseivel fordít gondot a korszakokon átívelések
s a széles műfaji skálán eloszlások eredményezte nyelvi-kulturális örökség életben
tartására. Kifinomult ízléssel szentel elegendő teret a még alakulásban lévő, ese-
tenként mostohábban kezelt életművek, műtípusok méltányos számbavételének.

Noha tanítómestere bibliaként lapozgatott, 1968 óta több javítást és kiadás-
változatot megélt „jug. magy. irodalomtörténeti könyvéhez” (176.) fordul elősze-
retettel, Bori Imre sokak irigységét kiváltó, némelyeket méregbe gurító tudo-

▼
2 A teljesség igénye nélkül hadd hivatkozzak néhányra a *Híd* 1980-as (*Útinapló I–III.*), 1981-es (*A fatökű Dulics és 7 gyermeke*),
1988-as (*Hipotézis, Ki ölte meg Mészáros Kelemen?*, *Mini-a-tűrők, Kleopátra tüje*), 1989-es (*Mini-a-tűrők II., Nabucco a levegőben*),
továbbá az *Új Symposion* 1989-es (*TV-Erotika /erotoretorika/*, *Kis jegyzet a karácsonyfa alá*), 1990-es (*Nyúlászörök a mozgólépcsőn, Egy
angyali nő és a Fehér Hartyu*) évfolyamainak különböző számaiból, illetve egyre a *Napló – Szabadelvű hetilap* 1995. március 22-ei
példányából (*Mukkhole kapitány és Gordonka /kenguruval/*).

3 Ehhez Johann Jakob BACHOFEN, *A körtélfonó Oknos: egy sírkép értelmezéséhez*, in J. J. B., *A mítosz és az ősi társadalom* (Válogatott
írások), ford. KÁRPÁTY Csilla, MOHAY András, ÜRÖGDI Györgyné, Budapest, Gondolat, 1978, 67. és 90.

mányos termésének más megbecsült darabjai⁴ ugyancsak forrásául kínálkoztak. Memoárnak és olvasónaplónak beillő, szintézisre törekvő nekigyürkőzése ráadásul fikarcnyi kétséget sem hagy a B. Szabó György, Szeli István, Dávid András felől érkező impulzusokra támaszkodása, jártasságszerző és ismeretgyarapító ösztönzöttsége⁵ felől.

Az „ide-oda kanyargó elbeszélés” (11.) felütésében a Duna és a Száva vidékének szerémségi környezetformái bontakoznak ki, hogy a Tarc-al-hegység erdős lankáin elterülő Kamancról (szerbül: Сремска Каменица, Sremska Kamenica) nyomban Itáliába, Prágába, az emberi civilizáció bölcsőjének nyilvánított Dél-Amerika őslakosainak territóriumába vetődjünk. Kisvártatva Varasdon, Budán, Mohácson, Majna-Frankfurtban tanyázzunk, Long Islanden, a szegedi ferencesek plébániatemplomában és még imitt-amott bolyonghassunk. Az eposzi kelléktárak, a szentírás fordításának állomásai, a különféle krónikások feljegyzései, az egymásba kulcsolódó mondatmótvumok, mítoszforgácsok, az egyházi s a világi költészet szövegfragmentumai tűnedeznek fel lépten-nyomon. Elődereng Csezmicei János alakja, Leopold Bloom dublini miliője, megvillantódik a vadnyugat legismeretebb európai, New York államnál messzebbre sosem merészkedő regényírójának atmoszférateremtése, sőt elég hamar, mindjárt a hatodik fejezetben felbukkan egy a Bega partján edződött, Muzslyáról induló közép-bánsági, magát „úgyszintén pannóniainak és Jánosnak tartó, amúgy simán eretneknek tekintett” (65.) enfant terrible.

Bori Imre korszakolásait, alperiódusokra tagolásait jóval kötetlenebbül alkalmazza. Az ítélkezés tőle megszokott magabiztosságát, a gondolatgördítés szigorúságát közbevetésekkel, előreszaladásokkal és visszairamodásokkal oldja. Egyharmadnyit meghaladó könyvfejezetét appendixekkel záradékolja, François Villon 1456-os verses végakarátát (*Le Lais*, elhíresültebben *Le Petit Testament*, *Kis Testamentum*) evokálva, átruházó blokkokat (*Item*) ékel be. Intellektuális javainak eme szétszórásával azonban nem konyhanyelvi zsonglörködéseket, műszavakkal bűvészkedéseket prezentál, hanem alkalmasint ama bak(nyúl)ugrásokkal végrehajtott múltfaggatások és jövőkémlések vetületeit szemlélteti, amelyekben a véletlenek közbejöttének lényegbevágó fontossága lehet. Esemény(t)enyészeteiben némileg elmosódnak a geográfiai határok, adomázó (ir)realizmusában újraszámlálódnak a tartami kiterjedések. A kronológia kifecamításával fogatosított egyberendező vagy összefoglaló ismétlések hálózzák be a teljes textust.

▼

4 Vitathatatlan az alábbiak befolyása: *Irodalmunk kiskönyve* (1964), *A magyar irodalmi avantgarde története I–III.* (1968–1971), *Magyar-délszláv irodalmi kapcsolatok* (1970), *Irodalmak – kölcsönhatások* (1971), *Irodalmi hagyományaink /Kilenc évszázad írásaiából/* (1971), *Irodalmunk évszázadai* (1975), *A magyar irodalom modern irányai I–II.* (1985–1989)

5 B. Szabó Györgytől *A tér és idő árnyékában* (1989), Szeli Istvántól a *Nemzeti irodalom – nemzetiségi irodalom* (1974) és *A peremkultúra élettana* (1993), Dávid Andrásztól a *Délszláv epikus énekek, magyar történeti hősök* (1978) és az *Egyazon égtájon* (1993) veendő minimum tekintetbe.

A recapitulatio alakzattá érlelésével a témákból kifogyhatatlanság hasznosul, a ténylegesen lefektetendők előlegeződnek mindenütt, „ahol szükség mutatkozik az emlékezet felfrissítésére”.⁶ A folklorisztikus elemekben dúskálás „mesterséges pótlékának”⁷ tekinthető fonalgombolyítás az okosan cselekvés és a dolgok fenekére ásás latin nyelvű intelmének – „*Quid, quid agis, prudenter agas, et respice finem*” (14.) – kollektivisztikus kamatoztatásával utal Aesopusra, a „*Vadit qoumodo vadit*” (73.) formula pedig a meséit fordító-átdolgozó és tanulságokkal ellátó Heltai Gáspár *Harminchetedik fabuláját* idézi. Az „*Eppur si muove!*” (59.) hangoztatásával Galileo Galilei és Jókai Mórt hozza közös nevezőre az epizódbonyolítás.

Francia vagy német kifejezések sorjázna, egyszer fonetikusán, másszor betűhíven lejegyzett szerb dalrészletek, köznyelvi fordulatok burjánzanak. Az eruditív poggyász degeszre tömve a déli szláv térség nagyjait (pl.: Miroslav Krleža, Ivo Andrić, Danilo Kiš, Mirko Kovač, Vojislav Despotov) párbeszédbe elegyedések gyümölcseivel, a világirodalom kiválóságainak hatását (pl.: Iszaak Babel, James Joyce, Bruno Schulz, Georges Bataille, Julio Cortázar, Allen Ginsberg, J. D. Salinger, Brian Friel, Philip Roth) bizonyító számvetésekkel. Mindezekhez mozi-filmes eligazítások dukálnak, színészbábványok (Monica Vitti, Alain Delon, Jean-Paul Belmondo, Michel Piccoli, Clint Eastwood) lajstromozásával. A kultikus rendezők (Kurosawa Akira, Jean-Luc Godard, Sergio Leone, Ingmar Bergman, Marco Ferreri) magasztaló emlegetésével *A vihar kapujában* (*Rashomon*, 1950), a *Kifulladásig* (*À bout de souffle*, 1960), *A Jó, a Rossz és a Csúf* (*Il buono, il brutto, il cattivo*, 1966), a *Volt egyszer egy Vadnyugat* (*C'era una volta il West*, 1968), a *Suttogások és sikolyok* (*Viskningar och rop*, 1972), *A nagy zabálás* (*La Grande Bouffe / La grande abbuffata*, 1973) audiovizuális esztétikájának elhanyagolhatatlan hatáselemeiért síkraszállás indokoltsága domborodik ki.

A képzőművészet terén sem szenvedünk hiányt: a zoo- és antropomorf megörökítések Vladimir Veličković-i képkivágataiból, konkrétan a rohanásban, a görcsbe rándulásokban, a lehanyatlásban, a halálban tetten ért destrukciók artisztikus hozadékaiból a kutyaimádó Tolnai Ottó biztos kapaszkodói vezetnek le, az életélvezeti intenzitás pedig a Caravaggio-vásznak férfimodelljeire, valószínűsíthetően a *Bacchusra*, a *Lanton játszó fiúra*, a *Muzsikáló fiúkra* alludálva méltatja Kanizsa „Aranypolgár” költőóriását, Koncz Istvánt, aki községi bírói emberségességével, ügyvédi mentőakcióival rengeteg hívet szerzett magának Jugoszlávia-szerte.

Balázs Attila társalkotó illusztrátorának, Benes Lászlónak bohókásan könnyed kontúrozásai az őszinte rácsodálkozás gyermekrajzos szenvedélyéről tanúskodnak.

▼

6 SZABÓ G. Zoltán – SZÖRÉNYI László, *A beszéd részei*, in SZ. G. Z. – SZ. L., *Kis Magyar retorika* (Bevezetés az irodalmi retorikába), Budapest, Tankönyvkiadó, 1988, 112.

7 FÖRKÖLI Gábor, *Déli végekről a négy égtáj* (Balázs Attila: A déli végekről. Regényes irodalomtörténet), *Jelenkor*, 2024/ november, 1246.

A feliratozott látványbeállításokkal harmonizáló színprofil és az indulatokat flottul közvetítő cifrázatlan arckidolgozások a grafikai konvenciók szóbuborékos fénykorába röptenek vissza. A Jugoszláviában piacra dobott, mindenféle szuperhősöktől és szuperhősnőktől, banditáktól, lovaskatonáktól és indiánoktól hemzsező képregényfüzetek gyűjtögetésének virágzó szakaszába, amikor a fiatalság kilószámra vásárolhatta a stripeket, büszkén birtokolhatta az újvidéki Forum Könyvkiadó *Texas* című szériájának westernes gyöngyszemeit.⁸ Vadászhatott a matricás albumokra, melyeknek sztárfotói és jelenetsorai zömében a mai Horvátország természetvédelmi területein (Paklenica Nemzeti Park, Plitvicei Tavak Nemzeti Park stb.) felvett, a DEFA stúdió Gojko Mitićtyel forgatott német demokratikus indiánfilmjeiből meg a Pierre Brice – Lex Barker páros játéka fémjelzte, NSZK–jugoszláv–francia koprodukcióban készült Karl May-adaptációkból származtak.

A *déli végekről* kiválasztottjainak és kivételezettjeinek hatása nem feltétlenül a kimagaslásukban ragadható meg. A serény kopírozások helyett az lombosodik vagy tolul előtérbe, ami az autobiografikus és az autofikciós mintázódásokból megszimatolható, a történetkiforgatásokból átvehető vagy kikovácsolható. Ennek a kinyerhetőségnek hála, a Kolumbusz előtti Amerika–Eurázsia mezején tapogatózva pendíthető meg a feltételezés a hunok és az indiánok atyafiságáról, jöhet a tudósítás az Erich von Dänikent megihlető argentin–magyar őstörténész felfedező, Móricz János becserkészte kék szemű ecuadori rézbőrűekről, kiknek „asszonyai magyaros mintákat használtak hímzéskor, mindnyájuk írásmódja pedig lényegét illetően nem sokban különbözött a székely-magyar rovásírástól” (30.).

A belák törzsét mégsem a hovatartozás rejtett kapcsolai, a használati tárgyaik hasonlatosságai juttatják ugyanarra a polcra és platformra másokkal, mondjuk a többszöri bebörtönzése ellenére is töretlen bátorságot és következetességet mutató⁹ Milovan Đilasszal, Josip Broz Tito veszélyesnek kikiáltott „főkomisszárával”,¹⁰ továbbá Maurits Ferencsel, hanem a horgászszenvedélynek hódolásuk viszonszága. Utóbbi esetében felcsigázóan talányos magyarázat adatik e kedvtelés megakadására és végleges beszüntetésére, ám ha valaki az oldalát fúró kíváncsiságát

▼
8 A bolognai székhelyű Casa Editrice Capitol – C. E. B. engedélyével napvilágot látott, pazar kiállítású 1969-es kollekció a következők: F. AUSTIN, *A fejvadász*, ford. HORNYIK György; F. AUSTIN, *Fehér Ordas tomahawkja*, ford. HORNYIK György; G. ANDY, *Csempészek nyomában*, ford. HORNYIK György; W. DANIEL, *Vörös árnyak az oregoni úton*, ford. HORNYIK György; G. PERKINS, *Davy Crockett szembenéz a halállal*, ford. DANCÓS Jenő; G. PERKINS, *Davy Crockett cselért csellel fizet*, ford. DANCÓS Jenő; J. STRANGER, *Buffalo Bill bekér hirdet*, ford. DANCÓS Jenő; J. STRANGER, *Buffalo Bill kiállja a próbát*, ford. DANCÓS Jenő.

9 Vö. Darko SUVIN, *The Socialist/Communist Discourse about Bureaucracy* (Appendix 2: *The Discourse about Bureaucracy and State Power in Post-Revolutionary Yugoslavia*), in D. S., *Splendour, Misery, and Possibilities (An X-Ray of Socialist Yugoslavia)*, Leiden – Boston, Brill, 2016, 352.

10 Vjekoslav PERICA, *Heroji-samoubojice i mučenički kult u jugoslavenskoj popularnoj mitologiji*, in Vjekoslav Perica i Mitja VELIKONJA, *Nebeska Jugoslavija (Interakcije političkih mitologija i pop-kulture)*, Beograd, Biblioteka XX vek; 205, Knjižara Krug, Čigoja štampa, 2012, 50.

legyűrni képtelenként „fordulna a Mesterhez, előbb gondolja meg háromszor, mert könnyen találja magát kellemetlen helyzetben” (239.).

Majdnem pontosan a mű kétharmadánál érkezünk el a huszadik század második feléhez. A legkiforrottabb tömbhöz, melyet „Balázs Attila személyes kötődése motivált”.¹¹ Hirtelen beugorhat, hogy a Fehér Ferenc Könyvbarátok Köre jóvoltából 1995-ben megjelent, Bada István és Bada Johanna szerkesztette, *Jugoszláviai Magyar Írók* feliratú poszter-arc képcsarnok, százhatvanegy főt számláló plakátritkaság akkor még százhat élő alkotója zömének koncentrált figyelmet szán mustrájában. A görcső alá vétel Bori Imre-i aprólékosságaiig mindenütt nem merészkedik el; a lécc ettől még magasán és rezzenetlenül marad. Rostáján páran szükségszerűen kihullanak, de akiknek helyet szorít, azok iránti reverenciája töretlen.

Szakavatott bűvárlásaival a feltérképezetlenebb dimenziókat vizsgálja. Igazságot szolgáltat az (el)ismeretlenség homályába szorult tollforgatóknak és tomusáiknak. Véleményezési stratégiája jócskán profitál a felületesség meg az elhamarkodottság kiküszöböléséhez muníciót nyújtó kortársi, nemzedéktársi jelenlétből, a szemtanúi és/vagy fültanúi hitelesítések, valamint a baráti együvé tartozások, összeborulások kiaknázásából. Uralkodó tendenciákat elemez, az információs csatornák méretváltozásainak konzekvenciáit szűri le. A vajdasági nyilvánosság tagolódását, szerkezetbonyolódásait mérlegeli, a kisebbségi sajtótermékek hírszórás kötelezettségeire, a tévé, a rádió műsorsugárzási rutinjára, az egyéb média vagy médiumközi relációkra fókuszálva.

Az egyesületekbe tömörülések, a szervezeti fejlődések alakulásfolyamatainak diakronikus és szinkronikus megközelítéseivel szintúgy előrukkol. Kiemelten foglalkozik a művelődési, az oktatási és a nevelési gyakorlatot koordinálni hivatott létesítményekkel, a tudományközvetítés meg az értelmiségi pályákra felkészítés népszerű csúcsintézményeivel. Az újvidéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék alapítása a mérőföldkő, miként az eszmélkedések és önállósodások legfőbb letéteményeseiként döntő számára a *Kalangya*, a *Híd*, az *Ifjúság*, az *Képes Ifjúság*, az *Új Symposion*, az *Üzenet*, a *Létünk* lateiner élcsapatainak kultúrmissziója.

Sinkó Ervin létrehozói ügyködése és tehetséggondozó munkája, első tanítványi körének tudósi pozíciókra aspirálása, költői, prózaírói, lapszerkesztői babérokra törése, majd a tekintélynek örvendő utódai kitermelte talentumok ugyanezen posztokért és pozíciókért versengése, későbbi stafétaátadása előkelő taglalást kap. Bosnyák István, Bányai János, Thomka Beáta, Danyi Magdolna oktatói ethosza és felkarolói önzetlensége Koncz István, Domonkos István, Tolnai Ottó, Végel László, Gion Nándor, Várady Tibor, Brasnyó István, Ladik Katalin példaképi inspirációival és pályatársi pártfogásaival egybeszálazva, a Benes József, Baráth

▼

¹¹ FÖRKÖLI Gábor, i. m. 1246.

Ferenc, Maurits Ferenc szorgalmazta képzeletstimulálásokból forrásoztatva hangsúlyozódik.

Töprengései a grandiózus déli szláv polietnikus közösség testvériségi-egységi hitében ringatózás kockázataival átitatottan hatványozódnak. A harmadik sympós korosztály vásott, anarcho-liberális kölykökként elkönyvelt reprezentánsai (köztük Balázs Attila), nyakukban a megregulázásukra kiéhezett, az ideológiai lasszóval hajkurászásukra fölesküdött pártfunkcionáriusokkal, nem óhajtottak asszisztálni a kommunista hatalombirtokosok etnikailag dermesztően üres, a Tito-imázshoz tapadó politikai tartalmú, makacs követelőzéseikhez. A nemzeti(ség)i szövetséget érzékelték ugyan, de Josip Broz rugalmasnak elhíttetett jelszava (Bratstvo-jedinstvo) a már elismert közösségeknek, a horvátok, a szerbek, a szlovénok populációjának kedvezett elsősorban, s csak másod/harmad/sokadsorban alapozott¹² a jugoszláv okmányokkal rendelkezők csekélyebb lélekszámú társadalmi csoportjaira. A körületekintő terrénumbejárás megvilágító erővel tisztázza, hogyan szelődült önkéntes választásá, belső elvárásá a régebben felülről diktált kollektivitás, miért csaphatott át a monokulturalizmus a modern heterokultúrába; a kötelező, irányított ábrázolásokat, a hivatalosan támogatott standardizációkat és kanonizációkat miként gyűrte le, váltotta fel a szándékos történelmi ignoranciától sem mentes eklektika és disszonancia.¹³

Szerzőnk szívesen és huzamosabban elidőzik kreatív földjei egy-egy műremekénél. Nem restell a recepció eddigi felismeréseitől eltérő frappáns koncepciókra, ítészi-értelmezői eljárásokra hagyatkozni. Sokat sejtetően leltározza a hazai és a külhoni beérkezetség preferenciáiból fogant fejleményeket. A kollegialitás medréből kilépő belvillongások, a koszorús költökké, írófejedelmekké koronázások parázs szekértábori vitái, a ki hasított ki vastagabb szeletet főszerkesztőként a dicsőségből önheroizálásai egyszerre kerülnek terítékre véresen komoly mivoltukban és humorra kihegyezettségükben. A szokatlan nézőszöveget sem mellőző állapotregisztrálások, leleményes interpretációk derítenek fényt arra, miért cáfolhatatlan a névjegyüket többek között az *Egy makró emlékirataival*, a *Kitömött madárral*, a *Mao-Poeval*, a *Vagy nem maga az élet a legjobb időtöltés?*-sel, a *Latroknak is játszortal*, a *Familiával*, a *Parázna sörprűvel*, az *Ellenmáglyával* letevők szépírói vívmányainak maradandósága.

A hetvenedik életévének betöltéséhez idén elérkező kalauzolónk filológiai adalékokkal lep meg a Kosztolányi Dezső – Sziveri János verstengely szöveglelő-

▼

12 Ehhez Ugo VLAISAVLJEVIĆ, *South Slav Identity and the Ultimate War-Reality*, in Dušan I. BJELIĆ and Obrad SAVIĆ eds., *Balkan as Metaphor (Between Globalization and Fragmentation)*, Cambridge, Massachusetts – London, England, The MIT Press, 2005, 204.

13 Vö. Mitja VELIKONJA, *Mapiranje nostalgije i istraživački pristupi (Titovim stazama revolucije)*, in M. V., *Titostalgija*, prev. Branka DIMITRIJEVIĆ, Beograd, Biblioteka XX vek; 181, Knjižara Krug, Čigoja štampa, 2010, 42.

helyeire utaztatva bennünket, hogy aztán a művészeti határmezsgyékre kísérésünkkel (s az egész könyv talán legeredetibb észrevételével) fellebbentse a fátylat a Maurits Ferenc-i rajzritmus vibrációit egyedítő léniák természetéről:

„Lábán csizma, vállán a villantófelszerelés. Kicsit leül, általában hosszabb időre, s miközben Mozartot vagy Dave Brubecket hallgatunk, elbeszélgetünk mindenről, ami eszünkbe jut – múltból és jelenből egyaránt. Ezzel egyidejűleg nekem egyre szilárdabb meggyőződésemmé válik, hogy a Móri képein látott, szeszélyesen indázó vonalak tulajdonképpen a különféle halak kedvenc útvonalainak térképi rögzítése a Mester részéről, akár öntudatlanul, önkéntelenül is – elegyítve a telep gyermekkor egyrészt kegyetlen, másrészt tündéri motívumaival, amelyek oly szorosán fűződnek a Duna szépséget és ocsmányságot egyaránt magával hömpölygető újvidéki szakaszához.” (238.)

Ecseteli a symposionista holdudvarnak a Katolikus portához, az Ifjúsági Tribünhöz meg a *Polja* folyóirat gárdájához hűségességét. Felemlegeti markáns filozofiai rezdüléseiket, tagadhatatlan egy húron pendüléseiket, s főleg ama küzdőpartneri véd- és dacszövetségüket, amely nem szenvedhetett az egyenlőség részrehajló méricskélésből fakadó eszmei ingatagságot; szemernyt sem segédkeztek zászlót lengetve, jóváhagyóan tapsolgatva az államilag szavatolt nemzeti és nemzetiségi egyensúly illúzióromboló megvalósításainak ünneplőiként, „mert ahogy meglátni és hangoztatni tudtuk: nagyobbság vagy kisebbség ide vagy oda, lényegében mindannyian »ugyanazt a szart esszük«” (287.).

A dramaturgi, a rádiós műsorkészítői, a lapszerkesztői sokoldalúság és rokonlelkűség apropóján az újvidéki nyílt ellenszegülés szellemi oázisának vezéregyéniségei közül kitüntetett figyelem övezi a 2000-ben az örök vadászmezőkre költöző Vojislav Despotovot, a neoavantgárd mágusát, a „poétai ironia élharcosát, aki a ferdült nyelv és a poszthumanista diskurzus kifejlesztője lévén a maga objektuális/textuális létriadalmát közvetítve mélyedt el a technológia elbitorolta civilizáció világszövedékében”.¹⁴ A lerótt kegyelet nem találomra szól a huszadik századi szerb líra és próza e nagybecskereki fenegyerekének: ő volt az, aki Angyalföldre zárándokolt, hogy ágyhoz kötött cimborája elébe járulva, mosolyt csalhasson a haldokló Sziveri János arcára.

A csatolt *Utóbeszélgetés* a *Világsarok non-stop* és a *Világsarok* + (2011) párbeszédészáróakkordjaihoz, levezető futamaihoz hasonul, ezúttal Bozsik Péterrel eszmét cserélve. Felmorajlanak a népességsökkenés és az elvándorlás fokozta aggodalmak,

▼

¹⁴ Vladimir KOPICL, *Writings of Death and Entertainment (Textual Body and /De/composition of Meaning in Yugoslav Neo-avant-garde and Post-avant-garde Literature, 1968 – 1991)*, in *Impossible Histories (Historical Avant-gardes, Neo-avant-gardes, and Post-avant-gardes in Yugoslavia 1918 – 1991)*, eds. Dubravka DJURIĆ and Miško ŠUVAKOVIĆ, Cambridge, Massachusetts – London, England, The MIT Press, 2003, 114.

a mennyiségi megcsappanások, leszálló ágba hanyatlások miatti vélt vagy valós félelmek. Interjúalanyunk állja a sarat, leszögezve:

„Mindenesetre idealizálni fölösleges a titói testvériséget-egységet, Jugoszláviát, amelyben ha sok fejbevágással is, de az Új Symposion létezni tudott, mert ahogy szeretem mondani, tetszek saját magamnak: gyanús, hogy aki ezt teszi, tulajdonképpen a saját ifjúságának édes madarát siratja vissza. Bár miért is ne?” (288.)

Fenyvesi Ottó vers-emlékművekkel megrakott panteonjához¹⁵ igazodva, az elfeledésre nem ítéltetők, a benne s általa kitörölhetetlenül nyomot hagyók egybe kötöttek még impozánsabb katalógusához¹⁶ szorosan zárkózva, a szűnőben levéssel vívódó Balázs Attila sem sarkall a háborúk tépázta déli nyúlványok és szegletek veszteségpalettája fölötti szomorkodásokra, a fellendülés reményének búcsút intő beletörődésekre, mivel nem pusztán a részesülési engedményekkel, jóléti jogokkal felvértezett ködbe veszett birodalmaiban barangolhatunk, hanem olyan szűkebb pátriák és tágasabb forrásvidékek nyelvi-kulturális kincsesbányáiba nyerünk bebocsáttatást kettejüknek köszönhetően, ahol Dolly Bell mellett még emlékeznek, sőt érdemes és ildomos is emlékezni jó néhány valakire.

▼

¹⁵ *Halott vajdaságiakat olvasva (versek, átköltések, másolatok)*, Első könyv, Zenta, zEtna, Basiliscus, 2009 és *Halott vajdaságiakat olvasva (versek, átköltések, másolatok)*, Második könyv, Zenta, zEtna, Basiliscus, 2017

¹⁶ *Halott vajdaságiakat olvasva (versek, átköltések, másolatok)*, Újvidék – Budapest, Forum – Kortárs Kiadó, 2024

Takáts József

Lakott szigettenger

Az értekező kispróza egyik műfajáról

Füzi Lászlónak, a hetvenedikre

Elias Canetti *Aufzeichnungen*nek, azaz *Feljegyzések*nek, Eötvös József *Gondolatoknak*, Albert Camus kiadója *Carnets*-nek, azaz jegyzetfüzetnek, notesznek, Márai Sándor *Naplónak*, Ludwig Wittgenstein német kiadója *Vermischte Bemerkungen*nek, azaz vegyes megjegyzéseknek, a kötet magyar fordítója, Kertész Imre ellenben *Észrevételek*nek, az *Alapigazságainkat* író Határ Győző műhelyforgácsoknak, illetve glosszáknak nevezte a műfajt, amelyről írni fogok az alábbi bekezdésekben. Hosszabb-rövidebb, össze nem függő szakaszokból álló, némely esetben töredékességet, máskor lekerekített szövegegységeket eredményező értekező prózaforma ez, amelynek egyes darabjai elbeszélő vagy épp aforizmatikus jelleget is ölthetnek. Az értekező kisprózának más műfajai is vannak. Közülük a maxima, az aforizma a legismertebb és egyben a legkisebb terjedelmű. Valaha sok rövidkritikát közöltek az irodalmi folyóiratok: Szerb Antal kiváló írása Örkény István első kötetéről, a *Tengertáncról* például félarasnyi hosszúságú. Karinthy Frigyes *Ki kérdezett?* című kötete előszavában apró tanulmányoknak nevezte eredetileg újságcikként megjelent írásait, tervezett Nagy Enciklopédiájának szócikkeit. Az értekező kispróza körébe tartoznak a folyóiratokban közölt írói nekrológok is. Egyszóval: többféle értekező kispróza létezik. Az engem érdeklő műfajnak nincs bevett elnevezése, de ha szemünk elé kerül, felismerjük szekvenciális formájáról.

Egyik oldalról épp az aforizma, a maxima műfaja határolja az itt tárgyalt formát, a másik oldalról pedig a személyes irodalomként értett napló. Az aforizma ma már nem olyan népszerű, mint egykor volt, amikor könyvpiaci sikert érhettek el olyan „mondások” gyűjteményei, önálló kötetben kiadva, amelyeket egy-egy regényből, drámából vagy költői életműből szemelgettek ki, hogy világmegértési és életvezetési tanácsul szolgáljanak az olvasóknak. De a műfaj nem halt meg. Néhány évvel ezelőtt magyarul is kiadták az elmúlt évtizedek világnyelvekre lefordított, reakciós kolumbiai gondolkodójának, Nicolás Gómez Dávilának az aforizmakönyvét, s van kiváló magyar filozófus is, aki újabban e formában ír, nemrég láthattuk a Kalligram hasábjain: Hévízi Ottó. A személyes irodalom különféle műfajai ellenben rendkívül népszerűek: úgy tűnik, az írni tudó emberek körében manapság majdnem mindenki magáról szeretne beszélni. Az elbeszélő műfajok a

vallomásossá válás útjára léptek, fiktív, félfiktív és magukat valósként számon tartó változataikban egyaránt. Ám a népszerűség a naplóra mintha nem terjedne ki. A közönség azonnali vallomásokat szeretne látni; a harminc, negyven, ötven évvel ezelőttiék csak kevéssé érdeklik, márpedig a személyes jellegű naplók általában a feljegyzésük után évtizedekkel jutnak csak el a nyomdagépig.

Választott műfajom mindenesetre sem az egyik, sem a másik körbe nem tartozik. Az aforizmáktól a terjedelme és gondolatainak kifejtett volta választja el, a személyes irodalomtól döntően intellektuális jellege. Egyszerűen szólva: az általam tárgyaltak inkább szellemi, s nem lelki naplók. Nem eseményeket rögzítenek, hanem inkább nézeteket. Általában a nyilvánosság számára készülnek, még ha nem is publikálja őket a szerzőjük rögvest. Ugyanakkor a műfaj határai átjárhatók: Kertész nem volt maximáíró, de feljegyzéseket tartalmazó mindegyik kötetében találunk néhány maximát. Elias Canetti két naplót vezetett párhuzamosan, a *Feljegyzéseket* tartalmazón kívül nyilvánosságra nem hozott személyes naplót is. Ez azonban ritka eset. A naplóírók általában csak egy feljegyzéssort írnak, legfeljebb utóbb kiválogatnak belőle a közzététel számára egyes részeket, mint Márai Sándor tette a *Naplói* összeállításakor, míg a feljegyzéssorozat egészét csak jóval halála után rendezték sajtó alá *A teljes napló* címen. A *Napló* tehát mű; *A teljes napló* dokumentum, amelyben nem válik el egymástól intellektuális és személyes napló. Az én tárgyam most a *Napló*, s nem *A teljes napló*, mert az értekező kispróza egyik nyitott fajtája foglalkoztat, amely inkább csak külső formáját, s nem a lényegét tekintve naplószerű.

Már Bessenyei György *Holmija* is több műfajt magában foglaló értekező kisprózasorozat. Találhatunk benne leveleket, költeményeket, dialógust, fordításrészleteket és fordításkritikát. Negyvenhat elkülönülő részből áll, s e részek némelyike önálló szakaszokból tevődik össze. A részek címei azt sugallják, hogy filozófiai lexikon került a kezünkbe, hiszen szócikkek sorakoznak benne a lélekről, testről, mozgásról, szokásról, iskoláról, hazafiságról stb., de az aranycsinálásról vagy a kan ördögről szóló szócikknél elbizonytalanodunk, nem Karinthy Nagy Enciklopédiájának a rokona-e a *Holmi*? A befogadott műfajok, témák és stílusok változatossága a műfaj több későbbi darabját is jellemzi. Márai 1968–1975-ös *Naplója* olvasó- és útinaplószerű részek többsége mellett életképeket, aforizmákat, írói nekrológokat és hosszas kórházi naplót is tartalmaz. Balassa Péter *Molto moderato* című esszéje, amely szekvenciális formát használó elmélkedés a hagyományról, önéletrajzi részeket, anekdotákat, látomásleírást, műelemzést, önálló novellát és előadásszöveget olvaszt többé-kevésbé egybe. Akárcsak Bessenyei feljegyzései, a Balassái is változtatják a komoly és tréfás hangvételt.

Az iménti bekezdésben említett három szerző mindent megtett, noha más-más módon, kisprózasorozatának belső változatossága érdekében. De ez nem kritériuma, csak lehetősége a műfajnak. Konrád György hasonlóan szekvenciális

felépítésű esszéi – az *Európa köldökén* című kötetében például több ilyen találunk – általában nem törekedtek műfaji elegyességre vagy a stílus váltogatására, s ugyanez részben igaz Mészöly Miklós *Érintések* című kötetének noteszeire, naplójegyzeteire is. Konrád említett könyvének előszavában maga is kereste műfajának a megfelelő elnevezését: hol lapszéli jegyzeteknek, hol reflexióknak, hol meditációknak, hol naplójegyzeteknek nevezte őket. Az ő esszéi a legritkább esetben olvasónaplók, nincs munkanapló jellegük, azaz szinte semmit sem tudhatunk meg belőlük szerzőjük éppen készülő szépírói alkotásairól, s nem is magánéleti naplók, noha hangsúlyozottan személyes írások, tudniillik „egyszemélyes világnézetének” a keresése, leszögezése zajlik bennük, a nyelvi formájuk pedig, az előszó szerint, baráti beszélgetésekből ered, tehát nem a vallás, a politika vagy a tudomány szabályozott világából származik, s nem is oda tart, hanem a társalgás esetleges, ötletszerű szelleméből született.

A feljegyzés írói műfaja az én szememben *par excellence* megnyilvánulása az irodalom versengő jellegének. Az irodalmi alkotások többsége, a nyelvi mű megformálásának célján túl, azzal együtt, a vallással, a filozófiával, a politikával, a lélektannal, a történetírással, a szociológiával stb. is vetélkedni kíván (néhányik ezzel, néhányik azzal), az emberi élet e területeiről származnak a késztetései, s oda szeretne „állításaival” vagy „cáfolataival” visszatérni. Az irodalomnak a felsorolt szellemi tevékenységek tudatos vagy öntudatlan riválisai. Az értekező kispróza itt tárgyalt formája kiváltképpen megtestesíti e vetélkedést. Gángó Gábor néhány évvel ezelőtti tanulmányában kimutatta, hogy Eötvös 1863-as *Gondolatok* című kötete a természettudományok materializmusa ellen íródott polemikus irat volt egykor (amely modern kiadásaiban a többszörösére vastagodott, felismerhetetlenné téve eredeti céljait). Minden olvasója előtt nyilvánvalóak Márai *Naplóinak* antikommunista politikai, *Az ég csarnokait* író Határ antikeresztény valláskritikai ambíciói. Ignótus *Olvasás közben* című könyvének feljegyzéssorozata tele van – döntően politikai – polémiaikkal, állásfoglalásokkal feminizmusról, kollektivizmusról, cionizmusról, internacionalizmusról. Egyszóval, nekem úgy tűnik, e műfaj különösen alkalmas filozófiai, vallási, politikai stb. témák röpké megvitatására anélkül, hogy a szerzőnek kimerítő vitairatot kellene fogalmaznia választott témájáról.

E forma az írói imázsalkotás jellegzetes műfaja is. Márai *Naplóiról* szólva közhelynek számító megállapítás, hogy bennük a szerző szerepet formált ki önmaga számára. Valójában e jellemző nem Márai, hanem a műfaj sajátossága, s elmondhatjuk szinte az összes eddig említett kötet írójáról. *Az ég csarnokai* feljegyzéseiben, többszörösen hangsúlyozva, agnosztikus, szkeptikus filozófiai gondolkodó beszél, aki hol „a szólásszabadság szörnyetegének”, hol „neoracionalista bajkeverőnek” nevezi magát (a racionalista bajkeverő Voltaire-hez képest). Eötvös *Gondolatait* mérsékelte, visszafogott, mindig kiegyensúlyozottságra törekvő, a helyes emberi élet értelmét kereső, s azt a kötelességteljesítés etikájában megtaláló, rezignált férfi

írta; a *Gályanapló*t épp ellenkezőleg, túlzásra, radikális, látványos fogalmazásra és magatartásra törekvő, szélsőségesen individualista író. Konrád liberális, kozmopolita, ironikus szerzőként mutatta be magát, aki elutasította a „közösségi moralizálás” minden, a barátság léptékén túlmenő fajtáját. „Gyanús kozmopolita kívánok lenni...”, írta *Barbarizáció* című esszéjében. Mindenesetre mind az öten arra törekedtek, hogy feljegyzéseikben következetes, koherens gondolkodóként álljanak olvasóik elé – szemben az *Olvasás közben* cikkeit író Ignótussal, aki imént említett társaihoz képest eklektikusabb elme volt, fontosabbnak tartotta náluk, hogy írásai szórakoztatóak is legyenek, s valószínűleg nem az ellentmondásmentesség elérése volt írásainak a célja.

A feljegyzéssorozat némely szerzőnél munkanapló, másoknál nem az. Márai említett 1968–1975-ös *Naplójából* nem derül ki, hogy ezekben az években dolgozott *Ítélet Canudosban* és *Erősítő* című regényein, *Föld, föld...* című memoárkötetén. A *Gályanapló* ellenben (legalábbis első felében) a *Sorstalanság*, később *A kudarc* műhelynaplója. Az évek múlásával azonban megváltozott, önállósult Kertész naplóírása: *A kudarc* utáni műveiről már csak érintőlegesen esik szó benne. (A *Mentés másként* című kötet ugyanakkor megint csak műhelynaplónak alakul majd a *Felrombolás* írása idején.) Bessenyei, Eötvös, Márai vagy Konrád önálló gondolkodói teljesítménynek szánhatta kiadott feljegyzéseit, s nem szépírói munkássága kísérőszövegének. Az *Érintések* noteszei, naplójegyzetei vagy Határ e műfajhoz tartozó könyvei viszont, más-más módon, műhelynaplóknak tűnnek, s szerzőik fontosabbnak tartott szépírói vagy filozófiai alkotásaihoz képest másodlagosnak. A *napok hordaléka* értekező (olykor epikus) kisprózasorozatát – amelynek csak némely darabja szekvenciális jellegű – Déry akkor kezdte írni, amikor már túl volt életműve jelentős regényein. Maga a sorozatcím is arra utal, hogy amit itt olvashatunk, az csupán „hordaléka” az epika folyójának. Mészöly műhelynapló jellegű noteszei a nagyobb munkákra való írói felkészülés részeseinek tűnnek, Déry kevésbé töredékes, lekerekítettebb cikkei az életmű „levezetésének”. „Vigyázz, öregember, hogy gondolkodásod érrendszere idő előtt el ne meszesedjék!” – szól Déry önmagához intézett figyelmeztetése kötetének egyik szekvenciális szerveződésű darabjában.

A műfaj itt szóba hozott szinte valamennyi magyar nyelvű példája politikai írásmű is: részlegesen, nem kizárólagosan. A kommunista rendszerben írott és kiadott *Érintések* vagy *Gályanapló* szerzői persze csak áttételesen, ritkán, óvatosan politizáltak a feljegyzéseikben. Mészöly egyik rövid fejtegetése a Mikszáth parlamenti karcolataiban leírt „ködösítő kedélyeskedés” és a Machiavelli javasolta eljárások vegyületeként jellemezte a magyar politika újratermelődő hagyományát. Kertész Albert Speer visszaemlékezés-kötetéről írva tette világossá, hogy mi a nézete a „mindig ideologikus” totalitárius rendszerekről, s hogy az angolszász országok politikai berendezkedését tekinti „szabad világnak”. A sajtószabadság viszonyai

között – idehaza vagy emigrációban – megjelent feljegyzéssorozatok (Eötvöstől Határig) nyíltabban politikusak. Konrád először a Párizsban kiadott *Az autonómia kísértése* című kis könyvében, később, a nyolcvanas években, szamizdatban publikálva alkalmazta a szekvenciális esszéformát. Az ő döntően politikai könyvei azonban kivételek: a műfaj többi itt tárgyalt darabjában a politikai csak egyike a szerzői törekvéseknek. A forma, nekem úgy tűnik, a sokféleség, a változatosság felé tolja a használóit.

Egyetlen esettől eltekintve a cikkemben emlegetett szerzők nem sokat foglalkoztak egymás feljegyzéseivel. Kertész Imre a kivétel: többször nagy elismeréssel írt Márai *Naplóiról*. Maga a műfaj azonban sokakat foglalkoztatott. A *Holmi* szerzője előtt francia példák állhattak, leginkább talán Voltaire. Eötvös „gondolatai” aforizmaíró gyakorlatából fejlődtek ki, szintén francia mesterekkel a háttérben. Művének a címe Pascal feljegyzéssorát is eszünkbe juttatja. Határ pamfletbe hajló értekező kisprózaszilusa Nietzsche hasonló szekvenciális írásműveinek a leszármazottja. Kertész, Mészöly, Konrád ahhoz az írógenerációhoz tartozott, amelynek tagjaira nagy hatással voltak az egzisztencializmus szerzői, különösen Albert Camus életműve, beleértve a *Noteszlapokat* is, amelyet olykor fel is idéztek a feljegyzéseikben. Kertészt befolyásolhatta az is, hogy ő volt Wittgenstein *Észrevételek* című kötetének a fordítója. A naplóforma iránt Márai már első *Naplója* előtt is érdeklődött, amint 1935-ös Jules Renard-esszéje mutatja, de a későbbi évtizedekben is a műfaj elkötelezett olvasója maradt. Thomka Beáta azt írta kisonográfijában Mészöly esszéírásáról, hogy e „bölcseleti, művészetelméleti fragmentumok, melyeket *érintések*nek nevez, olyan új látókört nyitottak meg a fiatal értelmiség induló nemzedéke számára, mely egyéb korabeli magyar szellemi hatással nem volt mérhető.” Talán e hatás körébe sorolhatjuk – formai tekintetben – Balassa Péter némely szekvenciális felépítésű esszéjét is.

Nyilván ilyen vagy olyan kollektivista világnézettel a háta mögött is művelheti valaki ezt a formát, mégis feltűnő, hogy a műfaj magyar mesterei mind szelíd vagy konok individualisták (esetleg kiábrándult kollektivisták) voltak, akik akarva vagy akaratlanul szellemi különállásukat hangsúlyozták. Konrád esszécíme, *Az embernek kell egy filozófia* – amely azt jelenti, hogy nem érdemes készen átvenni nézetrendszereket, s valamely világnézet, elmélet párthívévé szegődni; az embernek magának kell összeállítania gondolati „házipatikáját” –, szinte valamennyiük törekvéseit jellemzi. Az intellektuális napló műfajának jeles művelőjétől, Füzi Lászlótól kölcsönözve a metaforát azt mondhatnám, mindegyikük a maga „lakatlan szigetén” írta a feljegyzéseit, mégis, együttes pillantást vetve a műveikre, „lakott szigettengert” láthatunk magunk előtt, egymástól kisebb-nagyobb távolságra fekvő „belakott szigetekkel”.

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8. | telefon: +36 76 501 240 | e-mail: info@print2000.hu
www.print2000.hu